

3003

JOANNIS DRIEBERGE

THEOLOGIAE INTER REMONSTRANTES PROFESSORIS

LIBRI DUO,

UNUS

DE BONIS NOVI FOEDERIS

ET

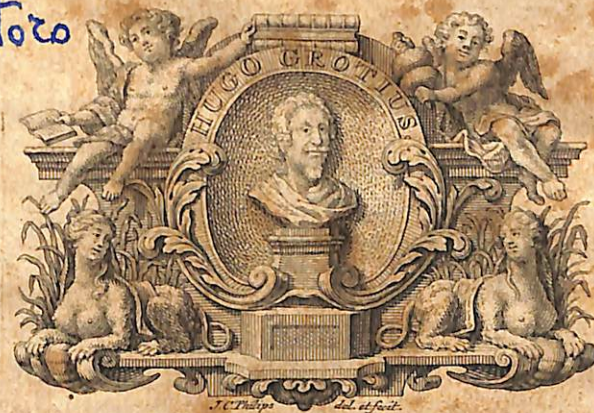
FUTURO HOMINUM STATU,

ALTER

DE BAPTISMO ET S. COENA.

Fondo Santoro

C 64

AMSTELÆDAMI.

Apud ISAACUM TIRION.

MDCCXLVI.

P R Æ F A T I O.

XSTAT insigne dictum apud Ciceronem, quod prima fronte magnam probabilitatis speciem præfert; sed si quis id propius inspiciat, & cum rebus comparet, dubitare incipiet, utrum ei confirmando an refellendo plura exempla allegari queant. Ejus verba sunt, *Opinionum commenta delet dies, naturæ judicia confirmat* ^(a). Ad ejus confirmationem pertinet, quod sæpe videamus, *opinion-^(a) De Nat. Deorum,* *es fictas atque vanas* in ipso ortu extingui; vel si ad II. 2, aliquam ætatem perveniant, *diuturnitate extabescere* ^(b). Verum ab alia parte, æque frequenter ejusmodi ^(b) Idem *ibid.* opiniones in dies crescere & ab ipsa diuturnitate vires accipere videmus; dum interea vera de rebus judicia ex hominum animis delentur, & *vanitati veritas & opinioni confirmatæ ipsa natura cedit*, quemadmodum ipse Cicero alibi notat ^(c); ut tandem vix ullus ^(c) *Tuscul.* superfit, qui vanas opiniones evellere, aut vera judicia III. 1. ab oblivione vindicare audeat.

Plena est ejusmodi exemplorum vita humana, quæ vel nulla vel rara cernerentur, si verum esset quod idem auctor alibi observat, *Imprimis homini esse propriam veri inquisitionem atque pervestigationem; & naturâ inesse in mentibus nostris insatiabilem quandam cupiditatem veri videndi* ^(d). Etenim si homines hac ^(d) *De Offic. I. 4. Tuscul.* cupiditate agerentur, non tot opiniones falsas in animum admitterent; vel a majoribus quasi hæreditario I. 19. jure acceptas, constanter retinerent. Illarum enim inanitate per veri videndi studium detecta, illam hæreditatis avitæ partem repudiandam potius, quam (quod nimis crebro fit) religiose conservandam & continuis incrementis augendam esse censerent.

Quare melius mihi mentis humanæ indolem perspexisse videntur, qui in homine quidem naturalem scientiæ cupiditatem agnoscunt, quæ in genere veritatem pro objecto habet (nemo enim per fictas opiniones decipi cupit) sed simul notant, ipsum præ nimia festinatione & laboris fugâ, non semper ad finem propositum ut decet attendere, vel ejus etiam aliquando prorsus oblivisci. Ad magistros enim accedit, nomine quidem ut veritatem discat, reipsa vero ut ab iis receptis opinionibus imbuatur. Illud enim ab initio pro certo & indubitato supponit, magistros nihil nisi verum tradituros. Hinc sibi non satis cavet, ne commentitia pro veris, dubia & obscura pro certis, *incognita pro cognitis habeat, hisque temere assentiat* (a). Ac proinde necesse est, si magister quædam falsa docuerit, discipulum credulum, nihil diffidentem, nihil eorum quæ traduntur examinantem, quoque erroribus infici, atque opinionum commenta hoc pacto ab una ætate ad aliam transire.

(a) Cicero
ro Offic.
I. 6.

(b) Aca-
dem. II.
3.

Nec fugit hæc nimia humanæ mentis facilitas disertissimum Romuli nepotum. *Infirmissimo, inquit, tempore ætatis aut obsecuti amico cuidam, aut una aliqujus, quem primum audierunt, oratione capti, de rebus incognitis judicant, & ad quamcunque sunt disciplinam quasi tempestate delati, ad eam tanquam ad saxum adhærescunt* (b). Ciceroni addimus SENECAM scribentem. „ Ad rumorem, notat ille, comm-
„ ponimur, optima rati ea quæ magno assensu recepta
„ sunt, quorumque exempla nobis multa sunt; nec ad
„ rationem sed similitudinem vivimus. — Unusquisque
„ mavult credere quam judicare; nunquam de vita ju-
„ dicatur semper creditur, versatque nos & præcipitat
„ traditus per manus error, alienisque perimus exem-
„ plis (a).“

„ plis (a).“ Quæ Seneca circa vitam & mores observat, etiam in eos conveniunt, qui opiniones pro veris <sup>(a) De vita bea-
ta C. I.</sup> admittunt, non ex certa persuasione per accuratum examen acquisita; sed quia ab aliis magno assensu receptæ sunt.

Hoc autem tum in aliis Scientiis, tum nominatim in Theologia frequenter fieri videmus; quamvis qui Theologiæ docendæ vel discendæ operam dant, sibi ab hoc vitio magis quam reliqui cavere debeant & possint. Habent enim specialia subsidia ad manum, quorum operas vanas opiniones latenter subrepentes detegere atque impedire queant, ne se mentibus insinuent, vel radices agant. In rebus Philosophicis, quas Cicero respicit, homines solam Rationem ducem habent; quare non est mirandum si in errorem incidant, vel veris falsa admisceant. Quippe non omnes hoc instrumento ad verum inveniendum satis dextre uti norunt. Aut enim parum accurate & circumspecte res examinant; aut imaginationi plus quam rationi auscultant; aut per alia obstacula a veri tramite abducuntur. Theologus vero, qui quidem hoc nomine dignus est, non occupatur in tradendis, quæ sola Ratio sibi relicta dictat; vel quibus qualemcunque rationis colorem inducere sufficit; sed divinitus datum doctrinæ exemplar ante oculos habet, ad quod & suas & aliorum notiones cum cura examinat. Hinc, si quis doctor nimis audax & ingenio suo confusus, humana divinis, falsa veris, incerta certis miscere incipiat; non difficile est aliis, adhibita Verbi Dei norma, aliena secernere & Theologiam ab iis puram servare.

Hoc præsidio Theologia contra vanas & commentitias opiniones satis munita videri poterat; attamen ab iis non magis intacta mansit, quam reliquæ Scientiæ in quibus

quibus sola Ratio mentis judicia moderatur. Nec leviter tantum vel ad breve tempus ejus nativum splendorem obscurarunt; sed aliquando diversas ejus partes tam late pervagatae sunt, & tam diuturnum imperium sibi pararunt, ut de veritate actum videretur, nec appareret quomodo tot opinionibus humanis oppressa pristinum decus recuperare posset. Adeo ut Ciceronis sententia, sed inversa, Theologiae applicari possit: *Opinionum commenta dies confirmat; primæva & vera rerum judicia delet.*

Nec est quod quis me hic aliquid paradoxum asserere velle suspicetur; facile enim omnium partium Theologos ad ejus confirmationem, si opus esset, allegare possem. Saltem unaquæque secta, vel familia inter Christianos, reliquis omnibus præter suam adscribere solet, quod erroneas vel vanas & aliunde, præter Scripturam, adscitas opiniones in sinu foveant, vel etiam pro principalibus dogmatibus habeant; nec se per divini Verbi doctrinam, diversa tradentem, ab iis revocari patiantur. Verum quod omnes sectæ in aliis notant & vituperant, id nulla apud se quoque locum habere posse arbitratur. Raro enim cuiquam incidit, ut inquirendum putet, an non inter peculiaria sectæ suæ dogmata quædam opinionum commenta recepta sint: quasi prorsus certi essent veritatis depositum integrum, nec ullo humano invento adulteratum, apud se asservari. Hinc solummodo in aliarum sectarum erroribus investigandis occupantur, & quidem tanta cum perspicacia, ut errorum quoque festucas deprehendant, dum absurdarum opinionum trabes, apud suos obvias, non animadvertunt.

Ex dictis jam satis liquere puto, cur opinionum commenta in Theologia durent, & diuturnitate potius confirmantur quam deleantur. Sed aliud quoque hic notandum,

tandum, ad longævitatē erroribus conciliandam admodum idoneum. Est nimirum apud Theologos usitatum; si contingat opiniones ab aliquo tempore receptas a nonnullis oppugnari; ut eas Conciliorum decretis firmari curent; ac omnes qui docendi munus ambiunt, per subscriptiones & solennes declarationes obligent, se nihil a proavorum placitis dissidens tradituros. Hac ratione homines, in rebus ad Theologiam pertinentibus, de quibus aliqua Synodalis Constitutio intercessit, judicium suum ad Confessionum formulas mature componere discunt. Quod si ejusmodi Formulæ pro parte ex opinionum commentis conflatae sint, subscriptiones efficient, ut earum vinculis constrictus eas examinare non audeat, sed quemadmodum eas accepit aliis quoque tradat.

Si quis dicat, superesse tamen contra erroneas & vanas opiniones efficax in Scriptura remedium; ad quam, tanquam ad communem Christianorum normam, omnes sectæ provocant; quo ipso agnoscunt, humanas doctrinæ Formulas Scripturæ auctoritati cedere debere: Si quis, inquam, hoc dicat, dicit quidem quid fieri debeat, sed parum observasse videtur quid fieri soleat. Quando Doctores, in exponendis dogmatibus, ad Synodorum decreta & receptas Formulas respiciunt, etiam Scripturam secundum eas intelligere & interpretari adfuescunt. In locis ad confirmationem cujusdam opinionis adhiberi solitis, semper illum sensum inveniunt, quem opinio postulat. Loca vero, quæ receptæ opinioni minus favent, leviter transcurrunt, aut interpretationem ab opinionis auctore dictatam securi sequuntur. Hoc pacto Theologia sensum faciem a vera abhorrentem adsciscit; nec Scriptura amplius normæ usum præstat, sed ejus sensus potius ad opiniones & dogmata aliunde hausta inflectitur.

Hunc

Hunc Scripturæ abusum jam olim vidit & notavit in Valentinianis IRENÆUS, scribens, eos *Aniles fabulas consuere, deinde verba & voces & parabolas hinc inde avellere, & Dei oracula ad suas fabulas accommodare.* Γραῶν μύθους συγκαταβάλλει, ἐπέλα γήματα καὶ λέξεις καὶ ὁμοιωτάς ὅθεν καὶ πόθεν ὑποσπῶντες, ἐφαρμόζειν βέλον-

(a) Lib. I. τὰ τοῖς μύθοις αὐτῶν τὰ λόγια τῆ Θεοῦ (a). Irenæo comitem dabimus celebrem Theologum PETRUM JUR-
Ed. Mas- RIUM eadem de suo tempore testificantem; ut hoc ma-

sueti.

lum a primis temporibus inter Christianos exortum, nec dum extinctum esse appareat. Ejus testimonium Gallice scriptum hic inferam; id enim Latine reddere supervacuum puto. *Quand on est forcé par la honte, & par les reproches des adversaires à consulter le Seigneur Jesus Christ pour amener sa parole en preuve, on ne va pas a luy pour apprendre ce qu'il a dit, mais pour luy faire dire ce qu'on souhaite qu'il dise. On luy donne la gêne pour l'obliger à déposer en faveur du mensonge, & pour luy faire dire ce qu'il n'a jamais pensé. On tord ses paroles & on y fait des commentaires qui renversent le texte; on apporte a la lecture de l'Ecriture sainte ses opinions toutes formées, des esprits occupez des prejugez. Et à travers de ces verres trompeurs on voit ce qu'on veut voir & non pas ce qu'on devoit voir (b).* Hæc ille, Pontificios respiciens. Verum non dubito, quin, memor ejus quod apud Horatium legitur,

(b) Re-
ueil de
divers
Traité
touchant
l'Euchar.
T. II.
p. 26.

Iliacos intra muros peccatur & extra,
existimaverit, vel alii existimaturi sint, ejus verba latius extendi posse. Quamvis fatendum sit Pontificios hic gravius reliquis peccare. Sunt enim inter eos ita opinionibus suis addicti, ut turpissimum hunc Scripturæ abusum in legitimum usum converterint, statuentes
pro

pro varietate opinionum, quæ in Ecclesia nascuntur vel occidunt, etiam Scripturæ interpretationem variare. Cum Bohemi, seculo decimo quinto, calicis in Cœna usum sibi concedi postularent; Christi mandatum allegantes, qui calicem æque ac panem ad commemorationem mortis suæ adhiberi jusserat; *Nicolaus Cusanus* Cardinalis Bohemos a tam æquo postulato revocare & diversum Ecclesiæ Romanæ morem defendere aggressus est, dicendo verba Christi olim quidem præcepti rationem habuisse, sed, propter contrarium Ecclesiæ morem, ea jam aliter intelligenda esse. En ejus verba; *Praxis Ecclesiæ uno tempore Scripturam interpretatur uno modo, & alio tempore alio modo. Nam intellectus currit cum praxi* (a). Tanquam Scriptura ex opinionibus & moribus receptis exponenda esset, non vero opiniones & mores ad Scripturam exigere & emendari deberent: aut, *tanquam versatilem nobis Christus tradidisset volucrumque doctrinam, ut, quæ Apostolorum temporibus vera fuit pietatis ratio, ea mutatis moribus hominum dilabatur.* Quæ sunt verba Icti Romani JANI VINCENTII GRAVINÆ, quibus invehitur in quosdam sui seculi Theologos, qui dum verba legis tenerent, nihili pendebant consilium legislatoris (b). Porro, quod Cusanus *praxin Ecclesiæ* vocat, id non multum differt ab eo, quod aliis *Analogia fidei* dicitur; cujus in interpretatione Scripturæ imprimis rationem haberi volunt, nec facile aliquem sensum admittunt, qui analogiæ fidei parum convenit. De ea sic scribit insignis Genevensium Theologus J. A. TURRETTINUS, *Per fidei analogiam suæ principia sectæ intelligunt; Theologiam quam in Academiis didicerunt. Dein vero singulas Theologicas minutias in Scriptura quærunt, & ex ea etiam violenter hauriunt.*
**

(a) Apud
Alberti-
num de
Euchar.
p. 238. a.

(b) Orat.
VI. p.
199. 205.

riunt. Unde videre licet, eos sic non tam genuinū sensum Scripturæ querere, quam suæ sectæ confirma-

(a) De tione (a).

S. Scri-
ptura In-
terpreta-
tione,
p. 126.

Ego vero, cum per hanc methodum humana inven-
ta divinis doctrinis misceri animadvertissem, atque er-
roribus auctoritatem vix movendam conciliari; mihi a-
liam viam, in explicandis dogmatibus Theologicis,
ineundam esse statui. Cum Theologi Christiani offi-
cium sit, non hominum placita sed sinceram Christi
doctrinam auditoribus exponere; atque veteres opinio-
nes male fundatas, quæ hic illic latent, indagare &
monstrare, atque a Christi doctrina secernere, sibi que a
novorum commentorum inductione, quantum fieri po-
test, cavere; me utrumque hac potissimum via conse-
cuturum putavi, si dogma aliquod traditurus, sepositis
tantisper aliorum sententiis, primo me ad Scripturam
conferrem, atque ex collatione & examine diversorum
locorum, quæ de eo agunt vel agere censentur, mihi
tradendorum schema efformarem. Si postea comperi-
rem, alios dogma illud secundum Scripturæ tenorem jam
exposuisse, iis lubens detectæ veritatis honorem tribuo.
Verum quando præcedentes doctores mihi a vero alie-
na tradere, vel plus minusve asserere visi sunt, quam
Scriptura continet; iis relictis solam Scripturam sequor.
Nec quicquam mihi stabiliendum vel illustrandum su-
mo, nisi quod in ea doceri vel ex ea legitime dedu-
ctum esse appareret.

Facile autem mihi fuit hanc methodum in expositio-
ne Theologiæ sequi, quod integram haberem judican-
di potestatem; quippe

Nullius addictus jurare in verba magistri
nisi ejus, cujus omnes, quotquot Christiani dicimur,
nos discipulos profiteamur; ac proinde nulla necessitate
coactus

coactus essem, omnia quæ præscripta & quasi impera-
ta sunt defendere (a). Etenim Christianorum familia, (a) Cicero
apud quam Theologiam profiteor, non exigit, ut ejus Academ.
membra in tradendis dogmatibus, vel sententiis rece- II. 3.
ptis, nunquam auctores semper interpretes agant &
sub umbra majorum lateant. Novit enim & agno-
scit, eos qui ante nos ista moverunt non dominos no-
stros sed duces esse (b); nec eos omnem veritatem ita (b) Seneca
occupasse, ut succedenti ætati nihil indagandum vel de- Epist. 33.
nuo ad Scripturam exigendum reliquerint. p. 125.
& in fine.

Vinculis igitur humanæ auctoritatis solutus, ea quæ
scripsi, ad nullius formulæ ductum, præter Scripturam,
adeoque ex animi sententia me scripsisse profiteor.
Quod si adhuc quædam opinionum commenta detegen-
da & removenda, alia vero ab additamentis humanis
purganda & ad primævam sinceritatem & simplicitatem
revocanda, in Theologia supersint; non alii hoc opus
aggredi audebunt vel poterunt, quam qui non necesse
habent peculiaria sectæ suæ placita, sæpe in contentio-
nis æstu & impotentis zeli tumultu dictata, velint no-
lint tueri; sed qui liberi sui que juris, solius Scripturæ
auctoritate tenentur. Qui vero in ejusmodi circum-
stantiis positi sunt, ut a Confessionum formulis, vel Sy-
nodorum decretis, dissentire non possint salva gratia,
munere vel existimatione, nec consentire salva con-
scientia (c); ab iis vix expectandum videtur, ut mo- (c) Idem
lestum inquirendi & explorandi laborem, cum famæ & Epist.
fortunarum periculo, suscipere velint. 117.

Aliquis in Anglia, respectu dogmatum quæ per Sy-
nodorum & Confessionum auctoritatem determinata
sunt, scribere ausus est; Vix quenquam nisi Laicum (d) Th.
vere affirmare posse, se absque ullo præjudicio, vel Emlyn
partium & commodi studio, scripsisse (d). Si hoc vere Tracts,
dixit, p. 456.

dixit, magnum dixit Theologis opprobrium. Quid enim eos minus decet, quam quod veritatem, cujus dispensatio ipsis credita est, nec querere curent, nec inventam sincere expromere audeant; sed eam reticeant vel dissimulent; vel *certis quibusdam destinatisque sectæ suæ sententiis quasi addicti & consecrati, eaque necessitate constricti* (a), aliquando magno conatu opinionis patrocinium suscipiant, quam sola Confessio-
(a) Cicero Tuscul. II. 2. num auctoritate niti sciunt; quamque proinde, si suo judicio uterentur, e Theologia expungerent, vel saltem ad humanarum opinionum classem relegarent.

An non Confessionum & Formularum subscriptionibus, quibus multi *jam ante tenentur adstricti, quam quid esset optimum judicare potuerunt* (b), dura hæc necessitas imputanda sit; ipsi illi, qui hoc iugo gravantur, omnium optime dicere possent si auderent. Saltem habere videntur, quo se excusent, quod Confessionum examine seposito secure in majorum decretis acquiescant. Nullum quippe istius examinis emolumentum prospiciunt: cum fieri posset, ut inter examinandum deprehendant, veris dogmatibus non unum opinionis commentum admixtum esse. Quod si de iis populum monere velint, vel ejusmodi opinionum mentionem deinceps inter docendum omittant; manifestum damni & infamiæ periculum ante oculos versatur. Sin vero secundum opiniones receptas populum docere pergant; conscientiae vox metuenda est exprobraturæ, quod *ut vestitum, sic sententiam habeant aliam domesticam aliam forensam; ut in fronte ostentatio sit, intus veritas occultetur* (c); dum opiniones, de quarum falsitate ipsis constat, populo propinant, probatas vero mente conclusas tenent.

Quod autem nonnulli dicunt, recte & provide fecisse

se majores, qui posterorum ingenia Confessionum vinculis adstrinxerunt; eos enim multiplici experientia edoctos fuisse, libertatem sentiendi & docendi quæ velis facile in effrenem licentiam degenerare, atque veritati plus nocere quam prodesse. Ad id respondeo; Veritatis conservandæ studium plerumque obtendi solem ab iis, qui aliorum libertati vincula neunt, eamque cogunt

Verbera lenta pati & duris parere lupatis.

Verum facile ostendi posset, si hoc nunc ageremus, Formularum fabricatores, qui libertati sentiendi terminos præfixerunt, intra quos præsens & futura ætas se continere deberet, sæpe auctoritatis suæ & privatarum opinionum majorem curam habuisse quam veritatis divinæ. Sed dabimus, veritatis zelo actos fuisse; hac lege ut nobis vicissim concedatur (quod me apud æquos rerum judices facile impetraturum confido) multos huic studio ita incubuisse, ut merito dici queat quod

*Excessit medicina modum, nimiumque secuta est
Qua morbi duxere manus.*

De arctandis enim vinculis perpetuo solliciti, nunquam vero de laxandis, eo rem deduxerunt, ut qui ad Theologiam animum applicant, sæpe non tam sibi investigandum proponant, quid Christus ejusque Apostoli docuerint, quam quid præsens Ecclesia sentiat. Non nego, libertatem sentiendi aliquando in vitium excidisse & vim dignam lege regi; sed idem quoque de dominandi libidine, sive de studio hominum judicia ad certas quasdam formulas alligandi, agnosci debet. Imo si verum dicendum sit, longe minus mali in Ecclesiam inductum est per libertatis quam per auctoritatis abusu. Hæc enim, dum licentiam duntaxat coercere velle videtur, sensim legitimæ libertati vincula inje-

cit, atque Christi populum humanis opinionibus in servitutem tradidit. Profecto longe rectius, qui auctoritatem in Ecclesia habent, ea uterentur ad prohibendum, ne gregi cui præsunt quicquam credendum, vel doctoribus quicquam docendum imponatur, nisi quod Christus ejusque Apostoli credendum præscripserunt. Sic integra & illibata maneret Scripturæ auctoritas, ac Christi populus non hominum opiniones & commenta sed solius divini Magistri dicta revereri assuesceret.

Qui huic normæ constanter inhærent, non facile libertate sua abutentur. Quin potius dicendum est, eos, qui liberum nec humana auctoritate inflexum iudicium ad res Religionis adferunt, se multo integrius Scripturæ auctoritati submittere. Ego certe affirmare possum, mihi per libertatem, quam cuivis Christiano competere persuasus sum, quamque in examinando & scribendo adhibui, non dentam sed potius auctam fuisse sollicitudinem. Nam dum cogito, *quam sit magnum dare*
 (a) *aliquid in manus hominum* (a); præsertim quando o-
 piniones loco moventur, quas cana vetustas sacravit,
 & ad Evangelicorum dogmatum honorem evexit; etiam
 curam & attentionem increscere sensi, ne quid asse-
 rem vel rejicerem, nisi quod cum Scriptura consentire
 vel ab ea discrepare compertum haberem. Difficilem
 sane & molestum laborem suscipiunt, qui libertatem,
 quam sibi asseruerunt, ad receptarum opinionum exa-
 men adhibent, ut eas secundum Scripturæ normam re-
 pudient, vel emendent, vel tueantur. Quare optandum
 esset, ut hæc molestia non augeretur per nonnullos
 Theologos, quibus ipsum libertatis nomen invisum est;
 quique ut soli in alios dominari possint, libertatis pa-
 tronos opprobriis lacerant, iisque exosorum hæretico-
 rum nomina inurunt; vel etiam hoc solo nomine suspec-
 ctos

ctos reddunt, quod doctrina seculi sui non contenti, nec majorum auctoritatem reverentes, proprio Marte in rebus divinis sapere velint. Sed si quid tale ferendum sit, *fortem hoc animum tolerare jubebit*, qui primos Evangelicæ veritatis præcones similia expertos novit. Sic enim de se, aliisque Apostolis, selectum illud Christi instrumentum scribit, *Per honorem & contemptum, per infamiam & laudem; tanquam seductores quamvis veraces.* 2. COR. VI: 8.

Fateor, fieri posse, ut is quoque, qui integrum habet libertatis usum, inter scribendum ad aliquod opinionis commentum vel nimis securus adhærescat, vel parum cautus deferatur. Est enim humanum errare; nec facile est omnes præjudiciorum reliquias ita animo evellere, ut nullæ restent. Verum quando libertas viget, errores in quos aliquis scriptor incuria vel iudicii infirmitate incidit, nec late serpere nec diuturni esse possunt; modo lectores eandem normam adhibeant, quam auctor in scribendo ante oculos habuit; nec quicquam quasi divinitus traditum aut e Scriptura deductum admittant, nisi id cum ea convenire suis oculis perspexerint. Ubi vero Synodorum decreta & subscriptiones iudicium offuscant & humanis commentis pondus addunt; vix est ut veritas tot repagula perrumpere & sibi aditum ad animos patefacere queat; nisi forte latenter & multis cum ambagibus, vel erroris amictu ex parte induta.

Tu vero, Lector, qui veritatem in Christo amas, si præter viam quam ego ingressus sum, aliam certiorum ad verum in rebus divinis inveniendum nosti,

Candidus imperti, si non his utere mecum.

Cæterum quid me impulerit, ut, præcipua Theologiæ dogmata tractare aggressus, quæ composui per partes

tes edam, & sic quasi disjecta Systematis membra in lucem proferam; nuper in præfatione ad Librum *de Prædestinatione & Gratia* latius exposui. In usum auditorum hæc unice scripta sunt, atque in eorum commodum eduntur. Si alii quoque hæc legere dignentur, atque ex iis aliquem fructum capiant, id in lucro deputabo. De quo non prorsus despero, dummodo mihi lectores contingant, qui humanæ imbecillitatis memores, ac propterea erroribus veniam dare parati, non tamen iis veritatis locum in Theologia concedendum esse statuunt; sed hominum commenta & additamenta a Christi doctrina sollicitè secernunt, nec utrisque æqualem honorem & auctoritatem deferunt. Ut numerus eorum qui sic affecti sunt in dies crescat, ex animo voveo, certus me in eo rem Ecclesiæ Christi apprimè utilem vovere. Atque in hoc voto jam finem facio. Dabam Amstelædami VIII. Kalendas Novembres, Anni M D CC XLV.

I N D E X C A P I T U M

LIBRI DE BONIS NOVI FOEDERIS.

C	APUT I. <i>De Justificatione.</i>	Pag. 1.
	II. <i>De Sanctificatione & bonorum Operum Necessitate.</i>	30
	III. <i>De Respectu remunerationis veræ Pietati non adversante.</i>	47
	IV. <i>De Pace cum Deo, Adoptione & Spe fidelium e Rom. V. 1-5.</i>	54
	V. <i>De Certitudine Fidelium.</i>	64
	VI. <i>De Testimonio Spiritus Sancti.</i>	78
	VII. <i>De Promissis Evangelii ad vitam præsentem pertinentibus.</i>	89
	VIII. <i>De Statu vita functorum.</i>	98
	IX. <i>De Resurrectione mortuorum.</i>	124
	X. <i>De Adventu J. Christi & ultimo Judicio.</i>	148
	XI. <i>De Statu malorum post ultimum Judicium.</i>	160
	XII. <i>De Vita æterna.</i>	172

INDEX

Locorum S. Scripturæ,

Quæ in Libro de Bonis N. Fœderis explicantur.

Cap.	Verf.	Cap. Par.	Cap.	Verf.	Cap. Par.
GENESIS.			MATTHÆUS.		
XV:	6.	I. 9.	V:	5.	VII. 5.
				8.	XII. 17.
				25, 26.	VIII. 20.
			XII:	32.	VIII. 22.
III:	6.	IX. II.	XVIII:	10.	XII. 18.
			XIX:	28.	X. 11.
			XXII:	31, 32.	IX. 11.
			XXV:	46.	XI. 1.
XIX:	25, 26.	IX. 7.			XII. 2.
			XXVI:	64.	X. 14.
PSALMI.			MARCUS.		
XVIII:	8-10.	X. 13.	IX:	44.	XI. 9.
JESAIAS.			LUCAS.		
XXX:	27-33.	XI. 7.	XVI:	22, &c.	VIII. 7.
LXVI:	24.	XI. 9.		19-31.	XI. 2.
DANIEL.			XVIII:	8.	X. 19.
XII:	2.	IX. 8.			XVIII:

INDEX.

Cap.	Verf.	Cap. Par.	Cap.	Verf.	Cap. Par.
XVIII:	29, 30.	VII. 6.	V:		XII. 32.
		VIII. 22.		8	VIII. 11.
XX:	35, 36.	XII. 9.		21.	I. 40.
	37, 38.	VIII. 10.	XII:	4.	VIII. 9.
XXIII:	42, 43.	VIII. 9.	XIII:	5.	VI. 2.
JOANNES.			AD EPHESIOS.		
V:	28, 29.	IX. 30.	II:	6.	I. 8.
XIV:	2, 3.	XII. 31.		10.	II. 12.
ACTA APOSTOLORUM.			IV:	30.	VI. 4. 12.
I:	II.	X. 14.	AD PHILIPP.		
XXIV:	15.	IX. 31.	III:	6.	I. 13.
				9.	I. 41.
AD ROMANOS.			I. AD THESSALONICENS.		
III:	24-26.	I. 16. 31.	IV:	17.	XII. 33.
	28.	I. 5.	I. AD TIMOTHEUM.		
IV:	3.	I. 9.	IV:	8.	VII. 7.
	6.	I. 7. 36.	II. AD TIMOTHEUM.		
V:	1-5.	IV. --	II:	19.	V. 19.
	19.	I. 7. 38.	AD TITUM.		
X:	9.	I. 11. 30.	I:	1, 2.	III. 5.
I. AD CORINTHIOS.			III:	8.	II. 12.
I:	30.	I. 39.	AD HEBRÆOS.		
III:	10-15.	VIII. 24-27.	VI:	5.	VIII. 22.
VI:	2.	X. 11.	JACOBI.		
IX:	27.	VI. 2.	II:	24.	I. 21.
XIII.	9-12.	XII. 13.			II. PE-
XV:	4. &c.	IX. 16.			
	29.	VIII. 28, 29.			
II. AD CORINTHIOS.					
V:	1.	VIII. 8.			

INDEX.

Cap.	Verf.	Cap. Par.	Cap.	Verf.	Cap. Par.
II. PETRI.			APOCALYPSIS.		
I:	9, 10.	V. 19.	VI:	9, 10.	VIII. 12.
III:	13.	XII. 33.	XIV:	13.	VIII. 13.
	16.	I. 21.	XX:	4.	X. 11.
I. JOANNIS.			XXI.&XXII.	XII. 23 ad fin.	
III:	2.	XII. 16.			

DE BONIS

DE BONIS NOVI FOEDERIS ET FUTURO HOMINUM STATU.

CAPUT I.

De Justificatione.

I. **I**N Libro de Redemptione multa sparsim dicta sunt de Beneficiis, quæ per Christi adventum & acta humano generi allata sunt. Verum cum ea digna sint quæ distinctius cognoscantur; in hoc Libro præcipua Beneficia, quæ fideles in hac vita per Christum consequuntur, quæque in futura vita ex ejus promisso expectant, sigillatim exponemus.

II. Inter illa bona, sive beneficia, primum locum sibi merito vindicat illud, de quo Theologi sub nomine JUSTIFICATIONIS agere solent, appellatione e Pauli Epistolis desumpta. Huic in tractatione bonorum Novi Fœderis primus locus debetur; quia primum beneficium est, quod homini credenti & Christi doctrinam professo, divinitus conceditur. Hinc Paulus Evangelium ex eo commendat, quod *Justitia Dei in eo revelatur ex fide in fidem* ROM. I: 17. & cap. III: 23. ait, *homines gratis justificari, ex Dei gratia, per Redemptionem quæ in Christo Jesu est.*

Justificatio primum N. Fœderis bonum.

A

III. Ex

Ejus tractatio difficultate non caret. III. Ex eo quod Justificatio sit primum novi Fœderis bonum, existimari posset, nihil facilius esse, quam tradere quid eo denotetur, & qua ratione homines ejus participes fiant. Queruntur tamen Theologi, esse hanc materiam plenam mysteriis & vexatam multis controversiis (a); atque tantum abesse ut multum disputando in clara luce posita sit, ut in Theologia nullus articulus sit intellectu difficilior (1). Antiquam Ecclesiam per hanc controversiam turbatam fuisse non legimus (2). Verum a temporibus demum Reformationis de Justificatione disputari cœptum est, Luthero classicum canente; diuque & acriter hæc lis continuata fuit.

IV. Nos, sepositis tantisper hisce controversiis & mentem ab iis, quantum licet, avocantes, in explicatione hujus dogmatis solam Scripturam ducem sequemur. Postea quædam, historiæ causa, de controversiis tempore Reformationis ortis, subjungemus.

V. Justificationis Dogma aliunde rectius peti nequit, quam ex Epistolis Pauli ad Romanos & Galatas; in quibus non tantum crebro memoratur, sed etiam expresse traditur & argumentis confirmatur. Ejus dogmatis summam Apostolus his verbis proponit Rom. III: 28. *Concludimus λογίζομεθα igitur, fide justificari hominem, absque operibus Legis.* Confer GAL. II: 16. Hoc dictum erit sequentis nostræ tractationis argumentum. 1. Inquiremus, quid sit *justificari*. 2. Quid denotet *fides*, qua homo justificatur. 3. Quid intelligendum sit per *opera Legis*, absque quibus homo justificatur, sive ad quæ Deus in justificando non respicit.

(1) G. BULLUS Harmon. Apost. initio. Nonnulli plures quam viginti diversas opiniones inter Protestantes circa Fidem justificantem numerarunt. TILLOTSON Concione III. in JOH. XX: 31. in fine.

(2) Hinc CALVINUS in Tractatibus Theologicis, p. 306 ait, „Gratuita „Justificatio & Christi Sacerdotium apud vetustissimos scriptores ita obscure „attinguntur, ut nulla inde certitudo possit elici“. Idem visum A. HEDANO in Corpore Theologia, T. II. p. 225. „Glacies nobis primitus fracta „est a magno Luthero, qui primus, post tot secula, veritatem vidit & ausus fuit tueri“. Ibidem notat, „Veteres scriptores — non justa diligentiæ & circumspectione doctrinam justificationis tractasse“.

respicit. 4. Tandem de quæstionibus, circa hanc doctrinam ortis, dicemus.

VI. 1. Quod *primum* attinet; certissima via ad indagandum, quo sensu Paulus vocem *justificari*, in memoratis Epistolis, adhibeat, hæc esse videtur; ut in locis, in quibus de re ipsa differit, ad præcedentia & consequentia attendamus; tum quoque phrasas synonymas conferamus, quibus ad eandem rem designandam usus est. Sic verba modo allegata, *concludimus igitur hominem justificari fide*, nos manifesto remittunt ad ea quæ præcedunt, tanquam demonstrationem continentia ejus, quod hic colligit. Summam autem eorum, quæ Cap. I & II. de Ethnicis & Judæis differuit, Cap. III: 9. sic proponit, *ante accusavimus Judæos & gentes omnes sub peccato esse.* Hoc porro, testimoniis e Psalmis & Prophetis adductis, respectu Judæorum latius adstruit. Respectu enim Gentium, non opus erat hoc probare; cum Judæi id facile agnoscerent, nec ipsi Ethnici rem manifestam negarent, Rom. IX: 30. Ex allatis vero testimoniis vs. 19. concludit, omnibus os *occlusum esse, & universum mundum pœna reum esse apud Deum.* Idem repetit vs. 23. Versu sequenti addens, nos *gratis justificari, per redemptionem quæ in Christo Jesu est.* Hinc manifestum fit, quando vs. 28. ex antedictis colligit *hominem fide justificari*, ipsum per *justificari* intelligere ejus boni collationem, quo Deus hominem peccatorem & pœnæ obnoxium, sed in Christum credentem, dignatur, propter redemptionem quam Christus morte sua peregit.

VII. Quale autem id bonum sit, discimus ex ejus opposito, Denotat a quo est *accusari & condemnari.* Sic enim ait Cap. VIII: 33. *Quis accusabit electos Dei? Deus est qui justificat; quis est qui condemnat? Christus qui mortuus est?* Hic videmus justificationem opponi condemnationi, adeoque *justificari* idem esse ac a pœna absolvi. Idem sensus confirmatur ex iis quæ Paulus Cap. V. differit. Ibi conditioni, ad quam genus humanum, per Adami peccatum, redactum est, opponit beneficium per Christi obedientiam allatum. Observat, sententiam in Adamum latam ipsum ejusque progeniem necessariæ morti subjecisse, & propter unius delictum omnes tanquam peccatores tractatos; per Christi vero obedientiam, credentes contrarium consequi, nimirum

rum a Deo pro justis haberi & justorum præmia ipsis destinari. Verba ejus sunt vs. 19. *Nam sicut per unius hominis inobedientiam peccatores constituti sunt multi, sic per unius obedientiam justi constituentur multi.* Quid autem sit *justum constitui*, docent verba præcedentia vs. 9, 10. ad quæ Apostolus hic respicit, *quanto magis justificati in ipsius sanguine, servabimur per ipsum ab ira? Etenim si, cum essemus inimici, Deo reconciliati sumus per mortem Filii ejus, quanto magis reconciliati servabimur per ejus vitam?* Quod vs. 19. vocat *justum constitui*, vs. 9. appellat *justificari*, & vs. 10. Deo reconciliari. Quod idem est ac cum Deo in gratiam reduci, ac delictorum veniam consequi. Quæ duo etiam jungit 2 COR. V: 19. *Deus erat in Christo mundum sibi reconcilians, eis non imputans ipsorum peccata.* Alibi Paulus, quod plerumque *justificare* appellat, vocat *justitiam imputare* ROM. IV: 6. eodem sensu. Nam *imputare justitiam*, ibi significat justum habere & ut justum tractare qui justus non est; hoc vero idem est ac peccatorem *justificare*, sive condonare iniquitates, vel non imputare peccatum (1).

Qui sensus porro confirmatur. VIII. Idem sensus vocis *justificare* adstruitur etiam ex ejusmodi Scripturæ locis, in quibus id, quod Paulus per *justificare* exprimere amat, per *peccata remittere* effertur. Sic ipse Paulus ACT. XIII: 38, 39. quod priore versu *remissionem peccatorum* dixerat, in sequenti *justificari* vocat. Vide etiam ACT. XXVI: 18. In Epistola ad Ephesios Cap. II: 6. pro *justificari* usus est voce *servari*. *Gratia servati estis per fidem.* Sunt enim *justificari* & *servari* connexa. Quem Deus absolvit, ille non habet cur pœnam delictorum metuat, sed exitio ereptus sive *servatus* est. Hinc dicitur quod talibus non sit *condemnatio* ROM. VIII: 1. quod non veniant in *judicium* (absoluti quippe & *justificati*) sed e morte transierint in vitam: JOH. V: 24. hoc est *servati* & imminenti supplicio exempti sint. Sic quoque alibi *condemnari* & *servari* opponuntur JOH. III: 17. Et primum beneficium in credentem a Deo collatum, *Salus* dicitur. Vide ACT.

(1) „*Justificare* significat omne id facere, quod justis fieri convenit, *probare, laudare, benefacere*“. GROTIUS Præf. in Epistolam ad Romanos.

ACT. XVI: 31. ROM. X: 9. Ex quo apparet, *justificari* & *servari* in scriptis Apostolorum eodem sensu sumi.

IX. Quæri posset, cur Paulus de hoc argumento differens, Cur Paulus tantopere delectetur voce *justificari* (1), ut vix aliam adhibeat. Resp. 1. Videtur id ab eo factum, quod vox *justificare*, stylo ejus vocis tantopere delectetur. Scripturæ, amplius quid sonet quam remittere peccata (a). Non operetur delectetur. dat præterea, justis loco habere; nec tantum absolvere, sed etiam favore prosequi, eique insignia bona destinare, qualia Deus in (a) *Vi-tringa* justos conferre amat (2). Talis enim est *justificatio Dei* sub *Observ.* Evangelio, ut non solum peccata non imputet, sed etiam *justi-* Lib. IV. *tiam imputet* absque operibus, ROM. IV: 6, 7, 8. Hoc c. 10. vero beneficium plenius per *justificare* quam per *delicta remittere* §. 15. denotatur. 2. Apostolus phrasen *justificare* vel *fidem in justitiam imputare* frequenter adhibet; ut magis pateat convenientia inter Abrahamum patrem credentium & inter fideles sub Evangelio. De Abrahamo scriptum est, *Et credidit Abrahamus Deo & imputatum est ipsi in justitiam*, ROM. IV: 3. GEN. XV: 6. Deus aliquid in *justitiam imputare* dicitur, quando id gratum & acceptum habet, ejusque causa homini qui id fecit speciatim favet. Vide DEUT. VI: 25. XXIV: 13. Ps. CVI: 31. Sic Deus Abrahami fidem æstimavit, ac simili ratione fidem Christo credentium æstimat. Atque hæc nobis præcipua causa videtur, cur Paulus beneficio, quod credentem sequitur, *justificationis* nomen tribuat, & ipsam salutis conditionem *fidem* vocet. In utroque enim fideles Abrahamum referunt, tum in conditione, cujus gratia Deo unice placent, tum in beneficio, quo Deus eos dignatur.

X. 2. Nunc nobis secundo loco dispiciendum est de *Fide*. 2. Quid dei in hoc argumento, significatione. De ipsa Fide alibi egi- in hoc mus, argu- mento

(1) Est nimirum vox *Justificatio* Paulo in hoc argumento peculiaris. „Pe- denote- trus & Joannes in suis scriptis, etiam cum tractant hanc doctrinam, ta- tur per „men non usurpant vocabulum *justificationis*; quemadmodum notat HEI- Fidem. DANUS, Tom. II. p. 237. Jacobus Epist. Cap. II. id adhibet, quia ibi ex professo disputat contra eos, qui Pauli doctrinam perperam intelligebant. G. BULLUS in *Examine Censura*, p. 30.

(2) Vide GROTIUM, in annotatis ad Consultationem Cassandri, in ejus Oper. Theol. T. III. p. 615.

mus, nec in genere de ea differere ad hunc locum pertinet. Bre-
viter tantum monebimus, nobis videri Apostolum hic Fidem eo
sensu sumere, quo passim in novo Fœdere occurrit, & denotat,
„ Animi persuasionem, Jesum Christum divinitus in mundum
„ venisse; esse ipsum unigenitum Dei Filium, quæque egit,
„ docuit & perpeffus est, ex consilio Dei Patris, in salutem
„ humani generis, peregrisse; porro ipsum e mortuis suscitatum
„ atque summam a Patre potentiam adeptum esse; qua tum re-
„ liqua promissa præstare, tum speciatim sibi credentes in vi-
„ tam revocare & secum æternum beatos reddere potest.“ Hæc
est ordinaria notio *Fidei* in scriptis novi Fœderis, quam qui ha-
bent in Christum credere dicuntur. Nec causa est cur ab ea no-
tione, in hoc argumento, recedamus.

Aliquan- XI. *Fides* quidem aliquando paulo aliter sumitur, pro uni-
do signi- versa doctrina Evangelica, opposita ad Legem Moſis. Sic ROM.
ficat do- III: 27. *Ubi igitur gloriatio? exclusa est: per quam legem? per*
ctrinam legem operum? non, sed per Legem Fidei. Et vs. 31. *Quid igitur,*
Euange- an Legem destruimus per Fidem? absit. In utroque loco *Fides* do-
lii. ctrinam Evangelii denotat: cujus appellationis ratio est, quod

Fides sit præcipuum Evangelii argumentum, & potissima officii
nostri pars. Christianus enim fide non visu ambulat 2 COR.
V: 7. Quidam existimant, Apostolum ad hanc significationem
respicere, quando hominem *fide justificari* docet. Hi per Fi-
dem intelligunt integram fœderis Evangelici conditionem, quæ suo
ambitu omnia Christianæ pietatis opera complectitur (a). Nobis
vero illorum sententia potior videtur, qui Fidem hic magis
strictè & proprie sumunt, eo sensu quem indicavimus. Ad
eum adstruendum argumento esse potest, tum quod Apostolus

(a) G. credere & operari inter se opponat Cap. IV: 4, 5. tum exem-
plum Abrahami, quo doctrinam suam illustrat & confirmat. Fi-
des autem, non aliquod Abrahami opus, ei imputata dicitur in
justitiam. Ut hoc exemplum Pauli scopo quadret, requiritur
ut fidem hic consideret, prout ab operibus distinguitur. Sed ip-
sum Apostolum interpretem adhibeamus, ut de sensu quo *Fides*
ab eo sumitur, certius constet. Postquam Cap. IV. dixisset,
Abrahamum plene persuasum mansisse, Deum promissum suum
præstare posse; licet ei multa occurrerent, quæ fidem ejus la-
befactare

befactare possent; & propterea fidem ipsi imputatam fuisse in
justitiam; addit vs. 23, 24. hoc quoque nostri causa scriptum
esse, quibus etiam imputabitur, *credentibus in eum qui Jesum*
dominum nostrum suscitavit ex mortuis. Hic videmus, Aposto-
lum fidem, quæ in justitiam imputatur, statuere in firma per-
suasione de veritate ejus, quod Deum respectu Jesu Domini nostri
fecisse legimus (1). Allegat autem, hoc loco & Cap. X: 9.
nominatim suscitationem Jesu ex mortuis; quia per illam eximia
ratione demonstratus est *Filius Dei*, ROM. I: 4. & simul per
eam Deus illustre potentiae suæ documentum edidit; cui qui cre-
dunt, non habent cur de sua resurrectione, in Christi doctrina
& exemplo fundata, dubitent. Vide EPH. I: 19, 20. CO-
LOSS. II: 12. 1. PET. I: 3, 21. Unde apparet, Paulum
non sine ratione summam Fidei, qua justificamur, in eo statuis-
se, quod, ad exemplum Abrahami, promissis Dei, de rebus
futuris & arduis, fidem adhibeamus, 2. COR. IV: 13, 14.

XII. 3. Sequitur tertium, cujus sensus nobis indagandus 3. Opera
est, nempe, quid sibi velint illa verba *absque operibus Legis*. Hic
Legis, Mosi legem intelligendam esse patet (vide Cap. III: 19, 20.)
quare id probare nihil opus est. Verum non ita clarum est, quid
sint opera Legis: An qualiacunque opera in lege jussa; an vero
speciatim opera illius partis Legis, quæ ritualis dicitur, quam-
que Paulus a Christo sublatam docet, EPH. II: 15. Qui Non
posteriorem sententiam sequuntur, allegant 1. COR. VII: 19. sunt tan-
& GAL. VI: 15. ubi Paulus dicit, in Christo Jesu circumcisio- tum ope-
nem vel praputium nullius momenti esse, sed novam creaturam. ra Legis
ritualis,
Porro liquet ex tota Epistola ad Galatas, Apostolum magnope-
re laborasse, ne Lex cæremonialis, a Deo abrogata, & cujus
studium hominem Deo minime commendat, apud Christianos
introduceretur. Hinc colligunt, Apostolum, quando dicit ho-
minem *absque operibus Legis justificari*, hoc velle, Deum in ju-
stificatione

(1) Optime GROTIUS in præf. ad Epist. ad Romanos, „ Reipsa Fides, in
„ Epistolis Paulinis & in illa ad Hebræos, est existimatio magnifice sentiens
„ de Dei Potentia, Justitia, Bonitate, & si quid promiserit, in eo præ-
„ stando Constantia.

stificatione Evangelica, neglectæ vel observatæ Legis ritualis rationem non habere; quod ea brevi esset abolenda.

Sed opera Legis in genere. XIII. Hæc quidem in se vera sunt, sed non evincunt Paulum ad solam Legem ritualement respicere; præsertim cum aliunde constet, eum de quibusvis operibus Legis, idem quod de ritualibus sensit.

1. In præcedentibus Judæos gravissimorum delictorum contra Legem moralem reos peregit. Locus autem, de quo agimus, conclusionem ex antedictis continet; unde sequitur, per opera legis, quæ ab Evangelica justificatione excludit, quævis opera ad normam Legis facta intelligi debere.

2. Idem colligitur ex Cap. IV: 5. ubi dicit, Deum *justificare impium*, quod moralis non minus quam ritualis Legis transgressorem designat.

3. Paulus in Epistola ad Titum Cap. III: 5. docet, homines justificationem obtinuisse *ὅν ἐξ ἔργων τῶν ἐν δικαιοσύνῃ non ex operibus in justitia* quæ fecerant, sed secundum Dei misericordiam. Opera autem *justa*, sive in justitia facta, ad moralem Legis partem pertinent.

4. His addimus ipsius Pauli exemplum, ex quo clarissime cerni potest, quænam opera Legis a justificatione excludat. Refert PHIL. III: 6. se, quod *justitiam* spectat, *quæ in lege, fuisse irreprehensibilem*; quo sane majus quid indicatur, quam exacta observatio rituum Legis. Addit, se hæc *pro nihilo duxisse*, ut Christum lucraretur, & sua justitiâ quæ ex Lege sepositâ, eam, quæ per fidem Christi paratur, obtineret. Ex quo colligere licet, quæ ipse pro nihilo duxit, eorum Deum quoque in justificatione rationem non habere.

Hæc satis ostendunt, licet plura non addam, opera Legis, absque quibus homo justificatur, ex mente Apostoli ad omnia opera, in Lege præscripta, referri debere.

Summa doctrinæ de Justificatione per Fidem. XIV. Postquam loci supra allati singula verba exposuimus, sequitur ut doctrinam, quam tum hic tum alii similes loci continent, breviter adumbremus. Est autem hæc. Conditio, qua Deus homines, a se per delicta alienatos & pœnæ obnoxios, absolvit & pro justis habet; nec solum delicta remittit, sed eos quoque in numerum salvandorum transfert, est FIDES; qua ex animo

animo credunt & ore profitentur, Jesum Christum a Deo in mundum missum, pro salute hominum in mortem traditum & a Deo in vitam reductum esse; & se quoque ad ejus exemplum aliquando post mortem in vitam reductum iri. Deus hanc Fidem universalem retonciliationis & justificationis conditionem constituit, non solum Ethnicis impiis & hætenus Dei ignaris, sed Judæis quoque, quibus semet jam olim manifestarat, Legemque faciendâ & vitandâ monstrantem dederat. Verum Deus hoc tempore alia lege cum Judæis, æque ac cum reliquo humano genere, agere decrevit. Ex quo enim Evangelium promulgatum est, ad opera, quæ Judæi ad Legis præscriptum faciunt, non respicit. Quare non est, quod amplius in Lege (quemadmodum solent) gloriantur, aut sibi ex operibus, secundum illam præstitis, justificationem apud Deum polliceantur. Nam si Deus eorum facta ad Legis normam exigere vellet, non minus gravissimorum delictorum rei & pœna digni deprehenderentur, quam Ethnici, quos præ se tanquam exleges & a pietate alienos despiciere solent. Quapropter ipsi quoque pro summo beneficio agnoscere debent, quod æqua lege cum Ethnicis tractentur; & Lege, qua condemnantur, seposita, per Fidem in Christum in gratiam recipiantur; neque ex meritis, quæ revera nulla sunt, sed Dei beneficio gratuito, Justificationis participes fiant.

XV. Hæc est summa doctrinæ de Justificatione, a Paulo Quæ Rom. III: 28. & alibi traditæ. Sed utile erit ad majorem e- porro il-
jus illustrationem quædam subjungere. lustratur,

XVI. Primo, si quis quærat, quid Deum induxerit, ut ostendo
homines, qui per gravia delicta justitiam ejus vindicatricem pro- 1. Cui
vocarent & male perire digni erant, ita in gratiam recipiat, homo
quando in Christum credunt, quasi nullius culpæ rei forent: justificationem,
Respondet Paulus (ne alia loca passim obvia allegem, aut lon- hac con-
gius abeam) in memorato Cap. III: 24, 25, 26. *Justificati ditione,*
gratis, ipsius favore per redemptionem quæ in Christo Jesu, quem debeat.
Deus proposuit propitiationem, in ipsius sanguine per fidem, in demonstrationem justitiæ suæ, &c. Dicit nos *gratis* justificari, quia hoc beneficium unice ad gratuitum Dei amorem erga humanum genus est referendum. *Gratis* quoque datur, quia a parte ho-
minum
B

minum nihil præcessit, quo Deus moveretur, ut tam benigne eis faveret. Verum Justificationem, quam meritis suis nulla ratione adscribere possunt, debent *redemptioni quæ in Christo Jesu* est; qui ex consilio Patris se in victimam pro peccatis obtulit, quæ Deo ita grata fuit, ut ejus causa hominibus delicta remittere paratus sit, & reipsa remittat omnibus, qui in Christum Redemptorem & Servatorem credunt. *Deus* enim Christum *proposuit*, quemadmodum Paulus ait, h. e. per Apostolos omnibus ubique Christum annuntiari curat, tanquam ab se constitutum, ut per Fidem in eum, cum resipiscentia conjunctam, justificationem consequantur, *LUC. XXIV: 47. ACT. X: 43.* quippe qui mundi peccata morte sua expiavit, eumque Deo reconciliavit, *2 COR. V: 19.* Hac ratione Deus se *justum* ostendit, h. e. æquum & benignum. Omnes enim, sine gentis discrimine, qui credunt, *donum justitiæ* h. e. justificationem accipiunt. Quod autem simpliciter credenti offertur, id absque respectu ad *opera Legis* vel alia quæcunque opera offerri & conferri palam est. Per opera homines justificationem obtinere non poterant, peccatores quippe & pœnæ rei; sed obtinent eam vi sacrificii propitiatorii a Christo oblatis. Attamen Deus *gratis* justificare dicitur, tum quod nullis hominum meritis provocatus hoc facit; tum quod ipsa missio Christi in mundum ad servandum quod perierat, *LUC. XIX: 10.* & consilium de eo in mortem tradendo pro peccatoribus, ad Dei gratuitam benevolentiam referri debeant. Vide *JOH. III: 16, 17. ROM. V. EPH. I & II. TIT. III: 4-7. HEB. II: 9, 10. 1 JOH. III: 16. IV: 9, 10.*

2. Quid XVII. *Secundo.* Pertinet quoque ad illustrationem hujus argumenti observare, per *Justificationem*, quæ fidei adscribitur, a Paulo speciatim intelligi actum illum gratiæ, quo Deus eos prosequitur, qui fidem in Christum professi, porro per baptismum in cœtum credentium recipiuntur. Quisquis enim inter fœderatos admittitur (quod fit per baptismum) eo ipso bonorum Fœderis particeps fit; quæ sunt Reconciliatio cum Deo, Remissio delictorum & Jus ad vitam æternam. Hinc ablutio, quæ fit in baptismo, consideratur tanquam repræsentans ablutionem ab impuritate peccati, simulque ejus remissionem, sive Justifi-

Justificationem. Vide *ACT. II: 38. XXI: 16. 1 COR. VI: 11. EPH. V: 26. TIT. III: 5.* De hac justificatione, quam consequuntur qui credunt & fidem profitentur, Paulus intelligi debet. Quod ex eo confirmatur, quia ad fideles scribens, de Justificatione loquitur, tanquam de bono quod jam adepti erant; cum nimirum se per baptismum cœtui salvandorum junxerant, *ROM. V: 19. 1 COR. VI: 11. TIT. III: 7. (1)*

XVIII. *Tertio.* Illud quoque observare utile erit, Paulum ^{3. Quo} opera Legis non ea mente a Justificatione excludere, quasi opera ^{sensu} pia, si quæ Judæi ante fidem in Christum fecerant, Deo non ^{opera} placuissent. Ipse Christus declarat, animum pium & Dei vo- ^{Legis} luntati (quatenus hætenus per Legem innotuerat) obedire paratum, homines ad doctrinam suam admittendam disponere & idoneos reddere, *JOH. VII: 17.* Cornelii Romani Centurionis pietas & liberalitas Deo ita grata fuere, ut Angelum de cœlo miserit, qui ipsum de arcessendo Petro, fidei & salutis præcone, moneret, *ACT. X: 4.* Qua occasione Petrus declaravit, se ex hoc exemplo discere, quemvis hominem, ex quacunque gente ortum, qui *Deum timet & justitiam operatur*, Deo *acceptum esse*, *ACT. X: 35.* Quando igitur Paulus, ex eo quod Deus Fidem in Christum conditionem novi Fœderis constituit, opera Legis in censum non venire concludit, hoc tantum vult, omnes credentes, quamvis hætenus fuerint a pietate & justitia alieni, justificationem accipere; neminem vero, absque fide, a Deo justificari, quamvis Legis opera præstiterit; sed a pio & impio, a Judæo legis studioso & ab Ethnico exlege, æque fidem requiri ut justificationis Evangelicæ beneficium obtineat. Sic tollitur omnis gloriandi materia; uterque enim gratis justificatur. Nec poterant Judæi ære ferre, se Ethnicis peccatoribus exæquari, & ad similem conditionem redigi, nullo respectu habito ad opera quæ secundum Legem fecerant.

(1) Quæ de Redemptione, Expiatione, Placatione per Christum facta, in N. Fœderis Libris dicuntur, pertinent ad peccata ante Baptismum, sive Christianismi professionem, commissa; neque vero justificandi vox alio refertur in Epistolis Paulinis. GROTIUS *Oper. Theol. T. III. p. 701.*

cerant. Nam recte factorum comparatione instituta cum peccatis, quibus lex occasionem præbuit, ROM. III: 20. IV: 15. VII: 8, 9, 10. apparebat, per Legem peccata potius aucta fuisse ROM. V: 20. & recte factis multum prævaluisse. Quapropter recte facta, si quæ fuerant, multorum delictorum onere gravatos nihil juvare poterant, nec eorum causam apud Deum meliorem reddebant. Ut si quis dives, multos obæratos habens, per intercessionem filii adducatur, ut omnibus debitum remittat; is, quamvis inter plures qui solvendo non sunt, pauci quidam reperiantur, qui partem aliquam debiti reddere queant, tamen recte dicetur omnibus debiti gratiam fecisse; si illud parvum, quod quidam reddere possunt, in solutum imputare nolit, sed, ut ipsius gratia & filii intercessio integra & illibata maneat, omnes æqualiter tractet.

Pœnitentia e-
tiam ad
fidem re-
fertur.

XIX. Quod si quis existimet, saltem pœnitentiam, quam Christi doctrina æque ac *fidem* ad obtinendam remissionem requirit, rationem operis habere ad quod Deus respicit; is sibi naturam pœnitentiæ parum perspectam esse ostenderet. Pœnitentia proprie consistit in agnitione delicti, unde nullo modo pro opere haberi potest, cui iustitiæ præmium debetur. Non magis quam si quis injunctum opus neglexisse vel jussis contraria fecisse confessus, propter hanc confessionem se ad mercedem jus habere existimaret; aut si quis agnitionem debiti pro ejus solutione imputare vellet. Adde, ipsam pœnitentiam, sive resipiscentiam, ex promisso veniæ & spe gratiæ obtinendæ oriri; quare recte quoque ad fidem refertur. Atque hæc forsitan causa est, cur Paulus, pœnitentiæ mentione omissa, licet absque ea non concedatur venia, *fide hominem justificari* doceat.

4. Pauli
doctrina
non re-
pugnat
necessi-
tati bo-
norum
operum.

XX. Quarto. His addemus aliam observationem magni momenti, ad rectum hujus argumenti intellectum. Quando Paulus contra Judæos urget, *hominem fide justificari*, h. e. a Deo in gratiam admitti & hæredibus bonorum novi Foederis accenseri; ejus mens minime fuit docere, hominem, qua conditione in gratiam receptus est, ea quoque solâ in gratia permanfurum, atque olim æternæ vitæ præmia consecuturum (1). Nihil ma-

(1) *Justificare* aliquando est tractare ut justum. — Hic sensus — duo habet

gis Evangelii scopo repugnans fingi posset. Venit Christus, ut peccatores cum Deo in gratiam reducat, non ut peccare pergant, & operum, absque quibus justificati sunt, studium negligant, sed ut in omni bono opere excellant. Paulus, qui ROM. Cap. III, IV & V. justificationem absque operibus fuisse asseruit, statim Cap. VI. fideles contra similem doctrinæ Evangelicæ abusum præmunire voluit; docens per ingentem hunc favorem redemptis minime quæsitam esse licentiam peccandi, verum a justificatis novam vitam, novos mores postulari; atque per gratiæ divinæ demonstrationem hoc unice spectatum, ut justificati peccato nuntium remittant, & se ad justitiam & bona opera totos componant. Porro docet, Credentes a peccato servatos & liberatos ut Deo vivant, vs. 11. & secundum illam *formam doctrinæ*, ad quam se obligarunt, cum fidem in Christum profiterentur, *ex animo Deo obediant*, vs. 17. Quod si quidam se iterum peccato mancipient, eos non aliud *stipendium* manere præter *mortem*, Dei vero servis *æternæ vitæ donativum* per Christum destinatum esse, vs. 23. Idem argumentum persequitur Cap. VIII: 10-13. XII: 1, 2, &c. XIII: 11, &c. Adde EPH. II: 8, 9, 10. IV: 17, &c. COL. III: 5, &c. TIT. II: 11, &c. III: 3-8. 2. PET. I: 4-11. JAC. II. & JOANNIS Epistolam totam. Verum maxima pars Epistolarum enotanda vel describenda esset, si cuncta loca pro-ducere vellemus, quæ luce clarius demonstrant, Apostolos ingens discrimen statuere inter conditionem hominis, qui fidem in Christum professus fidelium albo inscriptus est, & inter ejusdem conditionem, qualis deinceps esse debet. Agnoscunt & sæpe commemorant, homines cum primum vocati fuere, peccato addictos & bonorum operum steriles fuisse, nec quidquam habuisse, quod eos Deo commendabiles redderet; atque ideo fide justificatos fuisse. Verum multum abest, ut eos in simili conditione, post fidem & justificationem, remanere posse in-
nuant.

habet discrimina; nam aut initium notat, aut continuationem. Vir sapiens quædam requirit in eo, quem ad amicitiam admittat, plura ut cum eo amicitiam servet. GROTIUS ad Consult. Cassandri Oper. Theol. Tom. III. 615. b.

nuant. Contra perpetuum Epistolarum Apostolicarum argumentum est, fideles a malo magis magisque recedere debere, & ad perfectionem in virtute continuis profectibus eniti; in eo solo Christiani characterem situm esse, nec alios cœlestium bonorum hæreditatem olim adituros.

XXI. Existere tamen jam Apostolorum temporibus nonnulli, qui doctrinam de Justificatione hominis per fidem male interpretarentur, atque fidem, qua justificati erant, solam ad salutem sufficere contenderent. Probabiliter statui potest Petrum hunc doctrinæ Pauli articulum respicere, quando 2. Ep. III: 16. scribit, esse in ejus Epistolis *quedam obscura, quæ indocti & instabiles detorquent ut & cetera scripta, in suam ipsorum perniciem*; non tamen id pro certo affirmaverim (1), cum Petrus nihil speciatim designet. Verum dubitari nequit, quin Jacobus eo respiciat, quando Cap. II. eos, qui in fide absque operibus acquiescebant, quia per hanc justificati erant, sibi refutandos sumit, declarans *fidem, nisi opera habeat, per se mortuam esse*, vs. 17. Præterea ex ejusdem Abrahami exemplo, quo Paulus usus erat, colligit, vs. 24. *videtis igitur hominem ex operibus justificari & non ex fide tantum*. Quibus verbis Jacobus contrarium ejus asserere velle videtur, quod Paulus docuit. Nonnullis hæc repugnantia inter Paulum & Jacobum adeo manifesta visa est, ut cum de utroque Apostolo conciliando desperarent, Paulum Jacobo præferendum esse statuerent; atque Jacobi auctoritas propter hoc dictum vilior apud ipsos fuerit (2). Multi multa scripserunt, ut utrumque in concordiam redigerent (3). Eorum diversas sententias non allegabo, contentus monere conciliationem ex iis quæ diximus sponte se offerre. Paulus agit de Justificatione, quæ homini contingit, quando fidem professus in fidelium cœtum recipitur. Jacobus

(1) GROTIUS in l. putat, Petrum ad doctrinam Pauli de fide, opposita operibus Legis, respicere.

(2) Vide locum *Andrea Althameri* apud GROTIUM *Oper. Theol. T. III. p. 722.*

(3) Observat Vir. Clar. J. FRID. OSTERVOLD, inter eos qui de hoc argumento scripserunt, fuisse, qui non hoc egerunt, ut Jacobum cum Paulo in concordiam redigerent, sed ut Jacobum per Paulum refutarent. In Libro Gallico *Sources de la Corruption*, T. I. S. IV. p. 137.

Jacobus vero hominem Christianum alloquitur, qui in sola fide acquiescens, bona opera parum curabat, hoc prætextu, etiam Abrahamo *fidem in justitiam imputatam* esse. Contra ejusmodi homines ipsius Abrahami exemplum retorquet, quando filium unicum ad altare adductum paratus erat Deo immolare. Quantopere hoc factum Deo placuerit apud Mosem legitur, GEN. XXII: 12, 16, 17. Convenit autem egregia laus, quam Deus Abrahamo ob hoc factum perhibuit, quoad sensum cum illo dicto, *Abrahamus Deo credidit & imputatum hoc ei est in justitiam*. Quapropter recte Jacobus ex eo colligit, Abrahamum *ex operibus justificatum* esse, & porro infert *hominem ex operibus justificari, non ex fide tantum*. In quo nihil a Paulo diversum colligit. Is enim passim similia docet, ut ex 1. COR. VII: 19. & aliis locis supra allegatis constat. Non quidem vox *justificari* in iis locis occurrit; verum qui asserit, *nihil apud Deum valere* (ut nimirum ipsi placeamus) *præter novam creaturam & observationem mandatorum Dei*; vel *fidem per caritatem se exferentem*, GAL. V: 6. is aliis verbis idem affirmare censendus est, ac si cum Jacobo dixisset, *hominem* (non Ethnicum vel Judæum, sed Christi doctrinam professum) *justificari ex operibus non ex fide tantum*.

XXII. 4. Hactenus Justificationis doctrinam ex puris Scripturæ fontibus depromptam, tradidimus. Nihil eorum, quæ in novi Fœderis Scriptis de hoc argumento exstant, subtraximus; nihil quoque admiscuimus, quod Theologorum potius opinionationes quam Scripturæ doctrinam sapere videbatur. Ab aliter sentientium refutatione abstinuimus, ut quid verum esset & ad Evangelii normam exactum (saltem ex nostra sententia) uno tenore exponeremus.

XXIII. Sed jam quoque aliorum sententiæ memorandæ Summa sunt; non ut iis examinandis & refellendis immoremur; foret enim hoc opus magni laboris & parum necessarii; sed historiæ causæ, ne prorsus ignari simus, quam Theologi diu & acriter litigandi & diversa sequentes averfandi vel etiam damnandi causam vel prætextum habuerint.

XXIV. *Prima questio*, circa quam Pontificii & Protestantium 1. Controversia abest, spectat sensum vocis *justificari*. Protestantium

inter Pontificios de voce justificationis. stantium sententia, quam nos supra secuti sumus, statuit *justificari* in hoc argumento idem esse ac *absolvi*, Deo *reconciliari*, a Deo tanquam *justum haberi* & *tractari*. Pontificii volunt (1) *justificare* idem esse ac *justum facere*, sive *justitiam infundere*.

Justificatio autem ipsis est, internæ cujusdam justitiæ adeptio, qua quis ex injusto fit habitualiter justus. In hanc notionem videntur deducti per doctores Scholasticos, qui ex etymologia verbi *justificare*, quod ex *justus* & *facere* conflatum est, rem ipsam interpretari solebant (2). Sed cum Protestantes ad Græcā & Hebraicā vocabula, in Scriptura usurpata, quæ sunt *δικαιοῦν* & *הצדיק*, provocarent, quæ hanc significationem non suggerunt, agnoverunt quidem Pontificii, hæc verba in Scriptura sumi pro *peccata remittere* & *absolvere*, sed suam quoque notionem, cui assueti erant, ab usu Scripturæ non alienam esse contenderunt (a). In hunc finem allegare solent JES. LIII: Mo- II. DAN. XII: 3. ROM. VIII: 30. I. COR. VI: II. mentum TIT. III: 7. APOC. XXII: II.

XXV. De quæstionis hujus momento non idem est Protestantium judicium. Quidam ajunt, Pontificios in errore maximo versari, qui dum formam justificationis in justitiæ inherens productione constituunt, ea quæ partim ad regenerationem partim ad renovationem pertinent, cum justificatione turpiter confundunt (b). Alii, quamvis Justificationem a Sanctificatione distinguant, (c) Le agnoscunt Deum, animum ejus quem justificat, etiam nova justitia exornare; adeoque hæc duo ita arcte coherere, ut utrumque sub nomine Justificationis comprehendatur (c). Placuit p. 258. hæc sententia, inter alios viro summo H. GROTIO, qui in Præfatione ad annotationes in Epistolam ad Romanos (d) ait, Annot. fide justificari idem esse, quod fide mundari corda, HEBR. X: ad Act. XII: 39. & per obedientiam veritatis mundari animas, I. PET. I: 22.

XXVI. Verum licet hæc connexa esse fateamur, ut qui a Deo justificatur, accipiat quoque vitæ melioris principium; distinguat ju- stifica- tionem & sanctifica- tionem. Paulus

(1) Patrum Tridentinorum de hoc argumento disputationes, vide *Histoire du Concile de Trente*, traduction du P. LE COURAYER T. I. 344. & Concilii decretum, p. 400.

(2) Sic ait THOMAS AQUINAS Summâ 1^a. 2^a. Quæst. 113. *Justificatio importat transmutationem quandam, de statu injustitiæ ad statum justitiæ.*

Paulus tamen in hoc argumento eo respicere non videtur. Ex his, quæ initio hujus Capituli diximus de usu vocis *justificare*, in Epistolis ad Romanos & Galatas, apparet Paulum hac voce unice denotare voluisse illud beneficium, quod Deus in peccatorem confert, qui se, vi legis naturalis vel Mosaicæ, judicio divino obnoxium sentit. Est autem constans novi Foederis doctrina, hoc beneficium consistere in remissione peccatorum, qua homo ab imminente supplicio liberatus & in gratiam admissus, in numerum salvandorum transit. Simul quidem nova luce donatur, quæ ipsum ad vitam conditioni suæ consentaneam excitat, adeoque hæc duo arctissimo vinculo juncta sunt; non tamen Apostolus de utroque simul agit. Primo loco beneficium Justificationis seorsim tradit, ROM. III: 28, &c. Sed Cap. VI. demum de extinctione corporis peccati & renovatione mentis & morum agere incipit, ad quam justificati obligantur & idonei redditi sunt. Quapropter si rectas eorum quæ Apostolus tradit notiones nobis efformare velimus, quæ ille distinxit confundi non debent.

XXVII. Altera Quæstio, quæ Protestantes inter se commisit, est de Fide qua justificamur. Magna enim inter illos deprehenditur sententiarum varietas, circa definitionem vel descriptionem Fidei justificantis; adeo ut vix quisquam alicujus nominis Theologus inter eos reperiatur, qui in describenda Fide de non aliquatenus ab aliis in diversum abeat. Quidam hoc evitare conati, longis ambagibus rem describere malunt (1), quam paucis verbis complecti, quo sensu Paulus vocem *Fides* adhibeat, quando hominem illa justificari docet. In eo quidem conveniunt, objectum Fidei in genere esse *quæcunque a Deo revelata sunt* (a); sed discrimen oritur, quando speciale illud objectum determinari debet, quod Fidei justificanti ita proprium est, ut per id distinguatur a Fide, quam *historicam* appellent. Tanta autem inter eorum definitiones deprehenditur diversitas, ut rem simplicem nec longe petendam obscurasse potius

(1) JOANNES OWENUS in Tractatu Anglico de *Justificatione per fidem*, in describenda fide occupatur a pag. 97 ad 144. Vide etiam WITSIUM Econ. III. 7.

potius quam illustrasse videri queant. Saltem illa diversitas novis litibus occasionem præbuit, dum unusquisque suam definitionem defendit & aliorum definitiones oppugnat, tanquam parum accuratas, & nimis pauca vel nimis multa fidei tribuentes. Qui hæc distinctius nosse avet, adeat Theses Theologicas LUDOVICI LE BLANC, olim Theologi Sedanensis, *De fidei justificantis natura & essentia* (1): Quas qui perlegerit, mirabor nisi dixerit, se incertiorum factum quam fuerat.

Unde orta. XXVIII. Causam tantæ diversitatis modo dictus LE BLANC (Thes. XVI.) ex eo repetit, quod nonnulli totam Fidei essentiam describere nitantur, tam id quod habet commune cum fide historica, quam id quod ei peculiare est; alii vero id solum notare intendunt, quo fides justificans ab historica differt. Præterea alii fidem justificantem ex una proprietate, alii vero ex alia describunt.

Circa quæ versetur. XXIX. Idem Auctor observat (Thes. XCIII.) quod cum sint tres fidei actus, *Notitia*, *Affensus* & *Fiducia*, doctores Reformati inter se non consentiant, qui & quales illi sint. 1. De *notitia* quæritur, quatenus consistit in quadam apprehensione rei ad credendum propositæ, an sit pars fidem constituens, an vero solum actus ad fidem prærequisitus. 2. Quidam etiam in dubium vocant, an ipse *affensus* sit actus fidei formalis & essentialis. Nec inter se conveniunt, an Amor Dei pro actu fidei formali & essentiali sit habendus. Sunt enim, qui id negant, ne ad Pontificiorum sententiam accedere videantur, qui id statuunt (2); vel ne in fide aliquid admittant, quod operis speciem habet. 3. Imprimis vero monet LE BLANC (Thes. XCVI.) Reformatos varie (3) loqui de *fiducia*, aliis affirmantibus

(1) Est ejus Liber editus Londini 1683. in majori forma. Disputatio de *fidei justificantis natura* quinquaginta paginas implet. Vide etiam WITSII *Miscellanea* T. II. p. 792. OWEN *of Justification by Faith*, p. 144.

(2) Vide B. BEKKER *de Leer der Gereformeerde Kerken*, p. 334. qui pag. sequenti in hæc verba erumpit, *Bedroefde staat des Kristendoms, en zelf ook der Gereformeerde Kerk; die op het stuk der Regtvaardigmakinge alleenlyk door het Geloof, hare hooftevesting tegen het Pausdom bouwt; en nog niet eens is, waer in dat Geloof bestaat.*

(3) Non tantum varie loquuntur, sed etiam admodum obscure. Observat G. BULL-

tibus fiduciam esse partem fidei primariam (4); aliis vero negantibus, quibus placet fiduciam esse fidei effectum, non vero ejus actum proprie dictum. Præterea non omnes consentiunt, quid fiduciæ nomine intelligendum sit.

XXX. Mirum vero merito videri debet, Doctores Reformatos, post diuturnas de hoc argumento altercationes, non admodum hibuisset Apostolum Paulum arbitrum, qui hanc litem componeret. Id autem tanto facilius ipsis in mentem venire debuerat, quod in ejus scriptis exstet definitio, sive designatio objecti, quod fides, qua homo justificatur, speciatim respicit. Verba Pauli sunt, *Si ore tuo confessus fueris dominum Jesum & corde tuo credideris Deum ipsum ex mortuis excitasse, servaberis*, Rom. X: 9. Sic loquitur, non aliud agens, sed cum in hoc argumento versaretur, & de *justitia fidei*, sive justificatione ex fide, opposita ad *justitiam quæ ex lege est*, differeret, ibid. vs. 5, 6. Nec est, quod quis objiciat, hic dici *servaberis*, non *justificaberis*; supra enim observavimus, *servari* & *justificari* in hoc argumento unum idemque denotare. In his verbis igitur habemus designationem objecti, quod fides, qua justificatur homo,

G. BULLUS Solifidianos miris verborum involucris tegere, quid per istam fiduciam velint, ut pene OEdipo opus sit interprete. Addit, se ingentis acuminis laudem ei deferre paratum, qui eorum hac de re locutiones intelligibiliter explicare, atque inter se conciliare valeat. *Harmon. Apost. Dissert. I. C. IV. §. 4.*

(4) Inter affirmantes est Catechesis Palatina, quæ Quæst. 21. fidem definit *certam fiduciam a Spiritu S. per Evangelium in corde meo accensam, qua in Deo acquiesco, certo statuens — mihi quoque remissionem peccatorum, æternam justitiam & vitam donatam esse*. HEIDANUS ad hanc Quæstionem monet, Catechesin hic agere de fide speciali promissorum, quam præcedit fides justificans. *Corp. Theol. II. p. 271.* WITSIUS, cum sciret multis non probari, fidei essentiam in ejusmodi fiducia collocari, pro ea adfert, *Catecheses auctores cum innumeris aliis suæ communionis Theologis esse locutos*. Hoc autem nemo mirabitur, qui considerat, innumeros illos Theologos ex Catechesi sic loqui didicisse. Ipse vero hætenus a magno illo numero recedit, ut potius existimet, istiusmodi fiduciam habendam pro gradu fidei eminentissimo, ad quem non nisi præviis multis fidei actionibus scanditur. *Miscell. Tom. II. p. 793.* Admodum displicuit illa definitio fidei GEORGIO BULLO magni nominis apud Anglos Theologo, cujus verba allegantur infra Cap. V. §. 7.

homo, præcipue (Paulo iudice) respicere debet. Idem fidei objectum designat COL. II: 12. De eodem quoque differt ROM. IV: 23, 24. ubi cum fide, quæ Abrahamo imputata est in iustitiam, nostram fidem comparans, speciatim excitationem Jesu ex mortuis allegat, tanquam primarium illum Articulum, cui qui credunt, idem cum Abrahamo consequuntur, ut nimirum fides ipsis imputetur in iustitiam. Quare rectius facerent Theologi, si sepositis diversis illis fidei descriptionibus, quæ tam multas lites pepererunt, tandem in Pauli descriptione acquiescere vellent.

De præcipuo objecto Fidei secundum Paulum. XXXI. Quod si quis dicat, *Redemptionem qua in Christo facta est, quem Deus proposuit propitiationem per fidem in ipsius sanguine*, ROM. III: 24. in hac descriptione non memorari, quæ tamen, juxta Pauli doctrinam, insignis pars est credendorum. Resp. Non quaeritur de omnibus quæ Evangelium credenda offert (nam illi quoque quos respicimus, quando de speciali fidei justificantis objecto agunt, non omnes fidei articulos sub eo comprehendere solent) sed de ea fide, qua homo ad exemplum Abrahami justificatur. Apostolus ejus fidei specimen indicare volens, Christi suscitationem ex mortuis allegat, quo fidem nostram in Potentia Dei quam maxime demonstramus. Nam ejusmodi fides imprimis Deo placet, qua confidimus ipsius Potentiæ, futura bona, supra consuetum naturæ ordinem, promittentis (1). Tali fide Abrahamus Deo placuit, ROM. IV: 17. & nos quoque Deo placemus. Huc quoque referri possunt qui, HEBR. XI. ob fidem suam celebrantur & in exemplum proponuntur. Nam plerorumque fides in eo sita fuit, quod futura & longinqua bona, ex promisso vel ex consideratione Potentiæ Dei, inconcussa fide expectarint. In eo quoque nostra fides consistit, qui dicimur *fide ambulare*, 2 COR. V: 7. quod in iis quæ agimus, non præsens & hujus ævi, sed alterius

(1) Hujus rei exemplum est in sanatione corporali morborum — ibi enim a Christo requiritur fides, non qua homo credat se jam sanatum; sed qua credat Christum ea potentia præditum, ut sanare possit. G. CASSANDER Consultat. ad Artic. IV. apud GROTIUM Oper. Theol. Tom. III. P. 559.

rius vitæ bonum spectamus. Huic igitur causæ adscribendum reor, quod Paulus, cæteris Articulis omissis, fidem qua justificamur in eo statuatur, quod credimus Jesum a Deo suscitatum, cui fides nostræ resurrectionis inclusa est, 2 COR. IV: 14. Quod si ille fidei notam præ cæteris insignem in eo consistere arbitratus est, nos quoque idem arbitrari par est.

XXXII. Illud quoque in hoc argumento quaeritur, Quomodo fides justificet (2); an ut *instrumentum* meritum Christi apprehendens (a); vel ut *conditio* Fœderis Gratiæ, cujus præstationem Christus ad iustitiam imputat. Qui fidem *causam instrumentalem* justificationis vocant, vel *instrumentum quo Christum iustitiam nostram apprehendimus*, obscure loqui videntur. Ut enim omittamus, eos quibus hæc phrasis in deliciis est, objectum speciale fidei statuere *meritum* vel *iustitiam Christi*, in quo Paulum præeuntem non habent, qui aliud potius objectum vel specimen fidei designat, quemadmodum vidimus: Ut hoc, inquam, omittamus, vix apparet quid sibi velint, quando fidem *instrumentum justificationis* vocant. Quid in rebus naturalibus vel artificialibus sit causa instrumentalis, omnes norunt; id nempe quod inservit ad aliquem effectum producendum. Verum quid in rebus moralibus sit instrumentum nemo facile dixerit. Vel si aliis verbis clarioribus rem efferre velimus, eo tandem deveniendum erit, ut dicamus fidem habere rationem conditionis a Deo constitutæ, qua præstita homo justificatur. Sic quoque multi inter Reformatos, qui clare loqui amant, fidem appellare solent (b). Et sane hæc appellatio satis apta videtur. Nam cum summa Evangelii sit *Crede in dominum Jesum Christum & servaberis*, ACT. XVI: 31. vix apparet, quod aliud nomen fidei tribui queat, quam quod sit conditio, quam Deus requirit ut hominem in gratiam recipiat & salvandorum numero adscribat.

XXXIII. Displicet tamen nonnullis (3), fidem dici *conditio-* nem dicatur conditio justificationis.

(2) L. LE BLANC etiam de hoc argumento Disputationem scripsit, in cuius initio P. 263. queritur esse rem, quam multum obscurant Theologorum Disputationes, & magna contentione agitata controversia.

(3) OWEN of Justification, P. 154, &c. WITSIUS OEcon. Lib. III. C. I. §. 13. & 8. §. 49.

nem justificationis; quorum fastidium alii tollere volentes, fidem appellarunt, *requisitum necessarium in quolibet peccatore justificando* (a). Verum sensus mihi prorsus idem videtur, si fidem dicas *conditionem sine qua non*, siue *requisitum necessarium*. Quod si quorundam aures adeo teneræ sint, ut vox *conditio* eos offendat, dicant potius *requisitum necessarium*. Si quæras, quidnam ea vox habeat, quo eorum aversionem movet; dicunt, quod ne sic quidem exacte determinetur, quem usum vel efficaciam habeat fides, considerata ut *conditio sine qua non*. Ad dunt, si fumatur pro *conditione* proprie dicta, qua præstita homo, ex gratioso Dei pacto, *jus habeat ad justificationem*, uti ad *premium* (b), tunc illam vocem admitti non posse. Verum qui Fidem *conditionem* Justificationis appellant, non solent, ut puto, hoc ita intelligere, quasi justificatio esset præmium fidei. Nihil aliud volunt, quam Deum hanc legem statuisse atque edixisse, se omnes in Christum credentes, nec alios, justificaturum. Hæc ita clara sunt, ut qui hic difficultates fingunt, quibus vocis usum suspectum reddant, nodum in scirpo quærant & clavis rebus tenebras obducant: non ut aliquid clarius substituunt, sed ut caligini, cui assueti sunt, se involvere pergant.

Præcipua autem ratio, cur hujus vocis usum improbent, videtur, quod qui *conditionem* dicit, aliquid ponat quod operis speciem habet; id autem a fide omni ratione remotum volunt.

Sunt quoque quibus placet, Fœdus gratiæ nostri respectu *conditiones* proprie dictas non habere, sed *strictè sumtum puris promissis* consistere (c); inferi quidem *novo Fœderi conditiones novæ obedientiæ legali schemate* — sic tamen ut alio quoque *schemate ipsa respiciantur* — promittatur *tanquam donum Dei*. Qui fœderis rationes sic invertunt, ut ex conditionibus faciant promissa, illos conditionibus locum non relinquere palam est. Quare convenienter opinioni suæ faciunt, quod cum rem ipsam tollant, ne nomen quidem ferre possint. Verum alibi ostendimus, ejusmodi representationem novi Fœderis, non in ipso Fœdere, sed in falsa opinione de quorundam absoluta electione fundatam esse.

XXXIV. Quum autem illi, quibus placuit Fidem vocare *instrumentum*, *meritum Christi apprehendens*, illud meritum non eodem

eodem modo exponant (a), de ea quoque re nonnulla dicenda sunt. (a) Owen Primo per *meritum Christi* intellexerunt ejus perpeffiones, quibus credentes debent, quod Deus ipsorum delictis ignoscat, eosque justorum numero habeat. Verum postea per hanc phrasin intellexerunt, quæcunque Christus in terris egit, legem implendo & perfectam justitiam exercendo. Hanc *justitiam Christi activam* appellant, eamque considerant & a Deo considerari volunt, tanquam nostro loco præstitam. Statuunt igitur, Deum propter Christi mortem homines a pœna absolvere, & propter ejus justam vitam pro justis habere; atque hoc pacto Christi justitiam fieri nostram justitiam (b).

XXXV. Verum posterius illud ab Apostolorum doctrina alienum est. Dicunt quidem oportuisse, ut, qui pro aliorum delictis se Deo offert, ipse sit insons & omnis peccati purus, HEBR. VII: 27. ideoque perfectam Christi justitiam ipsum idoneum reddidisse, ut ejus oblatio in mortem pro aliis Deo grata & accepta fieret, 1 PET. I: 19. Sed nusquam legimus Christum justam vitam in terris egisse, eo consilio ut Deus eam peccatoribus imputet, quasi ipsi ita vixissent. Itaque quorundam Theologorum de ea re sententia, & consecutaria quæ inde deducunt; quasi obedientia a nobis non exigatur nec exigi queat, tanquam *conditio ad acquirendum jus vitæ æternæ*, cum Christus eam pro nobis consummaverit (c); ea, inquam, sententia inter opinioniones Theologorum locum habere potest, non vero inter doctrinas ab Apostolis traditas (1).

XXXVI. Qui primi ita senserunt, videntur ad hanc opinionem delati, quod idoneam crederent quam Romanensium placitis opponerent; qui Sanctorum bonis operibus *meritum* adscribebant, quod ipsorum cultoribus ad vitam æternam prodesset. Illud quoque eos sensim in hanc opinionem induxit, quod apud ipsos receptum erat dicere, Deum in Justificatione *Christi justitiam*

(1) Multis & acriter sententiam de Justitia Christi nobis imputata, oppugnat G. BULLUS in *examine Censuræ*, p. 36. Sed nos iis omisissis, scopo nostro sufficere existimamus, si ostendamus, huic opinioni cum Scriptura nihil commune esse, adeoque eam ad humanorum inventorum classem relegari debere.

(a) Con-
fess. Belg.
Art.
XXII. *justitiam nobis imputare* (a). Nam cum illa justitia Christi, quæ nobis imputatur, distinctius explicanda esset, in ejus morte non substituerunt, sed eam retulerunt ad vitam Christi; quam si morte quidem pro peccatoribus satisfecerit, tota vero vita legem divinam pro iis impleverit. Sed notari debet, ipsam illam phrasin, ex qua hæc opinio nata videtur, in Scriptura non reperiri. Nusquam enim totidem verbis legas, *Christi justitiam nobis imputari*. Paulus de Justificatione differens, semper dicit *fidem nobis imputari ad justitiam*; de qua phrasi supra egimus. Bis dixit *justitiam imputare*, ROM. IV: 6, 11. Quo non novum quid docet, sed tantum brevius exprimit quod alias vocat, *fidem in justitiam imputare*.

In Scri-
ptura
non do-
cetur. XXXVII. Verum quamvis hæc phrasis in Scriptura non occurrat, volunt tamen eam recte in hoc argumento adhiberi; cum non sit laborandum de syllabis & verborum apicibus, sed de ipsa sententia (1), quam in aliis Scripturæ dictis, si non iisdem saltem æquipollentibus verbis, doceri contendunt. Loca enim, quæ declarant nos per Christum *justos constitui*, vel *justitiam consequi*, continuo ad justitiam Christi imputatam trahunt; sed præter eorum scopum, quemadmodum ex brevi locorum recensione patebit.

Loca
pro ea
adduci
solita,
Rom.
V: 19. XXXVIII. ROM. V: 19. dicitur, *per obedientiam unius muli constituentur justi*. Hoc illi intelligunt de obedientia, quam Christus Legi præstitit; cum unice agatur de obedientia, qua Patri obediens fuit ad mortem crucis. Exemplum Adami, cui Paulus Christum opponit, nos ad eum sensum necessario ducit. Differit enim de primo peccato Adami ejusque consequentiis. Huic peccato Christi *obedientiam* opponens, ipsa ratio jubet hoc de obedientiæ actu intelligere, qui homines a morte liberat. Ea autem est obedientia qua se in victimam obtulit, quamque Scriptura passim celebrat ut causam salutis nostræ. Porro quod Apostolus dicit, per illam obedientiam *multos justos constitui*, id non significat obedientiam Christi ipsis imputari, tantumquam eorum loco præstitam, sed ipsos propter eam tanquam justos tractari.

(1) DAVENANTIUS de Justitia habituali, C. 24. OWEN of Justification; p. 72.

tractari. Nam respectu mortis Christi Deus credentibus delicta condonat, eosque in gratiam recipit; vel, ut ipse Paulus vs. 10, 11. loquitur, *per mortem Christi reconciliationem cum Deo accipiunt*.

XXXIX. I. COR. I: 30. *Ex illo (Deo) vos estis in Christo I. Cor. I: 30. Jesu, qui nobis factus est sapientia a Deo, justitia & sanctificatio & redemptio*. Hic Christus nobis, ex consilio Dei, dicitur factus *justitia*; quod interpretantur de Christi justitia quæ nostra fit per imputationem (a). Verum sic iterum insolitam verbis *significationem* tribuunt. Justitia hic, non Christi sed Dei *justitiam* denotat, quam Paulus passim in hoc argumento memorat, ROM. III: 21. X: 3. 2. COR. V: 21. PHIL. III: 9. p. 366. quamque aliter appellat *justitiam fidei*, vel *que est ex fide Jesu Christi*, ROM. III: 22. h. e. quam per fidem obtinemus: Et Owen, p. 498. hæc autem est Justificatio. Sic quoque Christus nobis est *Sapientia a Deo*, quia per ejus doctrinam, mortem & resurrectionem Dei sapientia nobis manifestatur, I. COR. I: 24. Ipse Paulus, in eadem Epistola Cap. VI: 11. explicat, quomodo Christus nobis fit *factus justitia & sanctificatio*, quando ait *sanctificati estis, justificati estis in nomine Domini Jesu & per Spiritum Dei nostri*. Et 2. COR. V: 18. *Cuncta ex Deo sunt, qui nos sibi reconciliavit per Christum*. Nam *reconciliari & justificari* in hoc argumento idem denotare, supra ostendimus. Factus quoque Christus nobis est *redemptio*; hanc enim *habemus in ipsius sanguine*, ROM. III: 24. EPH. I: 7. & porro perfectam redemptionem, sive liberationem ab ipso exspectamus, ROM. VIII: 23. PHIL. III: 20, 21.

XL. 2. COR. V: 21. *Qui peccatum non novit, pro nobis peccatum fecit, ut nos fieremus justitia Dei in ipso*. Video hunc quoque locum a quibusdam allegari (b) ut probent Justitiam Christi nobis imputari; cum ab ipsorum sententia plane alienus sit. Paulus enim loquitur de effecto mortis Christi, sive de fine propter quem Deus Filium suum innocentem instar peccatoris tractavit, & in mortem ignominiosam tradidit. Hic finis e-
rat *reconciliatio mundi*, vs. 19. Apostolus igitur his verbis idem docet, quod ROM. III: 25. sic exprimit, *quem Deus proposuit propitiationem in ipsius sanguine per fidem, ad demonstrationem*

tionem JUSTITIÆ SUÆ. Fimus *justitia Dei in Christo*, quando in Christum credentes a Deo justificamur, & propter mortem Christi a condemnatione liberati, cum Deo in gratiam reducimur.

Phil. XLI. Non magis justitia Christi imputata deduci potest ex III: 9. loco Pauli PHIL. III: 9. *Et in ipso inveniar, non habens meam* (a) *justitiam quæ ex lege, sed quæ per fidem Christi, justitiam ex Deo* per fidem, ἐπὶ τῇ πίστει. Nam non loquitur de Justitia, quæ Christus justus fuit, sed de justitia, quæ per fidem Christi acquiritur, quæque ex Deo est, & de qua in Epistola ad Romanos differit. Sensus autem Apostoli huc redit; Se, quamvis dum Judæus esset multa haberet, quibus gloriari posset, quæque suam justitiam vocat; illa omnia pro nihilo duxisse, & illam gloriandi materiam unice expetivisse, quæ a Christo profiscitur, & ad quam non nisi per fidem pervenitur. Ideo suam justitiam, quæ hæctenus in operibus Legis constiterat, seposuit, ut per fidem consequeretur, quod opera Legis dare non valebant. Confer GAL. II: 16. Nihil igitur in his verbis occurrit, quod præjudiciis vacuus, ad opinionem de justitia Christi activa nobis imputata stabiliendam pertinere existimabit. Cum autem in hisce locis sententiam suam imprimis comprehensam velint, concludere licet, rem ipsam non magis quam verba quibus eam proponunt e Scriptura peritam esse.

Argu-
menta
pro Ju-
stitia
Christi
impu-
tata.
(b) *Da-
venant.*
P. 324.
325.
(c) *Ibid.*
P. 334.
XLII. Locis Scripturæ addunt quædam argumenta, per quæ necessitatem imputationis justitiæ Christi activæ evinci posse putant. Inter alia dicunt (b), per Justificationem quidem peccata actualia condonari; sed inhærere nihilominus originale peccatum, quod renatum ejusmodi sordibus inficit, quæ non patiuntur illum haberi pro justificato & cœlestis Hierosolymæ cive; nisi Deus eundem, ut Christi justitia perfectissima vestitum & donatum, intueatur. Porro dicunt (c) sanctificationem nostram in hac vita non esse perfectam; unde minime tutum erat justificationem nostram coram Deo ab illa suspendere. Deus enim non justificat, nisi qui Legi divinæ exactissime & plenissime satisfacit. Ad nostram igitur justificationem requiritur, ut Christi perfecta justitia nobis imputetur. Sic quidem illi. Sed eos male colligere, nec veram esse justificationis rationem, quam illi

illi urgent, id solum satis probat, quod in Scriptura, ut vidimus, nihil de ea doceatur. Fieri enim nequit, ut quod ad Justificationem omnino necessarium est, non sit alicubi in verbo Dei distincte traditum. Modestius itaque facerent, si necessitatis nomine sublato, contenti essent opinionem suam duntaxat ut probabilem proponere; ne videantur Scripturæ perfectioni detrahere, quasi in necessariis deficeret. Quod si quis quærat, cur doctrina de Christi justitia imputata nobis parum probetur; ei respondebimus verbis GROTII (a); quia quod sub hoc nomine latet dogma, sicut gratum est carni, ita animis est noxium. *Nam si justitia Christi plenissima & perfectissima ita nobis imputatur, quasi nos eam præstitissemus, satis in eo solo est ad vitam æternam consequendam. Nostra pia operatio, siue adsit siue non adsit, nihil adjiciet nihil demet.* (a) *Oper. Theolog. T. III. P. 701. a.*

XLIII. Reliquum est, ut de tertia Quæstione, quæ spectat opera Legis, quæ Paulus a Justificatione excludit, nonnulla controversiamoneamus. Quidam opera Legis restringunt ad opera in lege rituali præscripta (b). Hi volunt, Paulum dicere Justificationem absque iis fieri, quia Deus ea sub Evangelio non exigit. (b) Vide Verum supra observavimus, Apostolum hanc phrasin latius sumere ac sub ea comprehendere, quæcunque Deus Israelitis per Mosem facienda præscripsit. Opera Legis, in generali hac significatione sumpta, a Justificatione (ex nonnullorum sententia) (c) excluduntur, quatenus Lex exigit perfectam & nullam peccato interruptam obedientiam, GAL. III: 10. cum sub Evangelio spes veniæ pœnitenti remaneat. Verum nobis hæc interpretatio Apostoli verbis non satis accommodata videtur, quæ, quod ille de operibus Legis in universum dicit, restringit ad modum, quo opera secundum Legem præstari debent. Alii alia allegant (d), quæ cuncta referre, nedum ad examen revocare, nimis longum foret. Mihi nihil simplicius videtur, & Pauli scopo magis consentaneum, quam id quod supra attulimus & adstruximus; nimirum eum hoc velle, quod Deus in Justificatione ad opera Legis non respiciat, sed credentem, nullis operibus commendabilem, æque justificet, ac eum, qui quædam opera fecit, aut qui, quod plus est, secundum justitiam quæ in

in Lege irreprehensibilis fuit, quod Paulus de se dicit, PHIL. III: 6.

Quæ-
stiones
circa Ju-
stifica-
tionem.
(a) Owen,
p. 301.

XLIV. Verum ex hac quoque interpretatione variæ quæ-
stiones & disputationes natæ sunt. Nam cum Apostolus opera
Legis ita a Justificatione removeat, ut non nisi *fidem* nominet;
quæsitum fuit, an Resipiscencia nihil ad Justificationem conse-
rat (a). Respondent nonnulli, resipiscenciam quidem esse ne-
cessariam, sed non esse conditionem justificationis; non qui-
dem obtineri remissionem sine resipiscencia, attamen quod pecca-
ta remittantur soli fidei adscribi debere. Licet autem sic vi-
deantur Scripturæ contradicere, quæ resipiscenci veniam pro-
mittit; id tamen eos non movet, quia sibi in Pauli exemplo fa-
tis præsidii esse putant, qui, resipiscenciæ mentione omiſſa,
fide hominem justificari dixit. Quæritur etiam, an fides, qua-
tenus est virtus vel bonum opus, hominem justificet. Multi
negant; concedunt quidem eam pro bono opere haberi posse,
sed in hoc argumento eam non aliter considerari volunt, quam
quatenus meritum Christi apprehendit (b); cum tamen, ut vi-
dimus, Apostolus objectum speciale fidei in eo non statuat.
Nonnullis etiam visum fuit quærere, an fides *quæ viva*, vel *an*
quatenus viva justificet (c). *Fides viva* ipsis est, quæ aliquan-
do bona opera producit. Hoc respectu, vel quatenus talis est,
negant fidem justificare: Quia Deus, ex eorum sententia, in
justificatione, ad nullum aliud præsens vel futurum bonum opus
respicit. Addunt, fidem (quæ ne ipsa quidem tanquam virtus,
vel opus consideratur) nullius alterius virtutis consortium ad-
mittere. (1)

XLV. Si quis, hisce quæstionibus perlectis, eis aliam su-
peraddat; nimirum, quorsum ejusmodi subtiles distinctiones
tendant; & quid Theologos Protestantes moverit, ut hoc ar-
gumentum tam anxie & sollicitè tractent; & omnem boni operis
speciem tantopere in Justificatione abhorreant, ut vel umbram
operis suspectam habeant; huic respondemus, quod videantur
existi-

(1) Fides sine & ante charitatem justificat, ac fides, nisi sit sine ullis etiam
minimis operibus, non justificat. Dictum LUTHERI apud GERHAR-
DUM Loc. Theol. T. III. p. 648.

existimasse, se gratiam Dei in Justificatione magis extollere, &
necessitatem meriti Christi stabilire, quando homini justificando
cuncta adimunt, quæ aliquam operis speciem habent, vel habe-
re videntur. Existimarunt quoque, hac methodo opinionem
supra memoratam de meritis Sanctorum, quæ Ecclesiam ante
Reformationem pervaserat, funditus tolli; quando bonis operi-
bus omne meritum detrahunt, nihilque quod opus dicitur,
apud Deum in justificatione valere contendunt.

XLVI. Sed dum omnes suos conatus ad hunc scopum diri-
gunt, & Fidem, rejectis operibus, quantum possunt, extol-
lunt, idque se Paulo duce facere arbitrantur; non animadverte-
runt Paulum unice agere de Justificatione eorum, qui ex Eth-
nicismo vel Judaismo ad fidem in Christum transeunt; non de obscura
ta est.
illis qui dudum fidem professi sunt. Illi enim propositum fuit,
methodum explicare, qua homo, hætenus infidelis, sive Ju-
dæus sive Ethnicus, post promulgatum Euangelium a Deo in
gratiam recipitur. Si jam concederetur (quod multum abest ut
fieri queat) acres & subtiles illos disputatores de essentia fidei
justificantis, per multiplices suas distinctiones id tandem conse-
cutos, ut veram notionem fidei efformaverint, qualem Paulus
in animo habuit, quamque tot secula, usque ad tempora Refor-
mationis, ignorarunt (1); simul fatendum foret, eos in argu-
mento desudasse, quod rem Christianam horum temporum pa-
rum juvare potest. Quæstio enim, quam in clare luce collo-
cari omnium Christianorum interest, non est, quousque fides,
qua Deus in initio Euangelii Ethnicos & Judæos justificavit, ab
omni opere sejuncta fuerit; sed, quænam sit illa Fides, qua nos
in luce Euangelii nati, & a primis annis doctrinæ Christi in-
nutriti, Deo placere possimus. Vel, ut aliis verbis dicam,
non agitur jam de fide absque operibus, qua olim Ethnici &
Judæi ad cœtum salvandorum admissi sunt, sed de fide bono-
rum operum feraci, quam baptizati & justificati præstare de-
bent (1);

(1) „ In hac de Justificatione controversia triumphant multi, quasi inco-
gnitam plurimis seculis lucem de cœlo detulissent. GROTIUS Oper.
Theol. T. III. p. 656. b.

bent (1); ac proinde de ipsa illa fide, quam Jacobus commendat, *Videtur igitur hominem ex operibus justificari & non ex fide solum*, JAC. II: 24. Verum de posteriore illa fide commendanda multi non satis solliciti sunt. Plerumque in priore illa hærent; quam dum, pro viribus, ab omnibus operibus denudatam depingunt, & ita vivam ut vitæ signa non edat, vel ad quæ Deum respicere negant; hinc non pauci eo delapsi sunt, ut quæ opera Deus non respicit, in iis sibi non multum laborandum esse statuunt. Unde hic quoque accidit, quod sæpe in disputationibus Theologorum locum habet, *ut qui falsum ex una parte vident, ejus fugiendi studio abrepti longius, non in verum deveniant, sed in falsum alia ex parte positum* (a). Hujus observationis veritas, ex dicendis in sequenti Capite adhuc magis elucescet.

(a) Gro-
tius de
Dogm.
Pelag.
initio.

XLVII. Sed nos, postquam de Fide, qua homines justificantur, quod satis est diximus, ad Fidem transeamus quæ se per caritatem & quævis bona opera exserit.

C A P U T II.

De Sanctificatione & bonorum operum necessitate.

I. **E**Xposuimus Scripturæ doctrinam de Justificatione, primo novi Fœderis beneficio, & reliquorum beneficiorum fundamento. Id in eo situm esse ostendimus, quod Deus in Christum credentes & a peccatis resipiscentes, in gratiam admittit, & in regnum Filii sui dilecti translato, idoneos habet, quos aliquando cœlestis hæreditatis consortes faciat, COL. I: 12, 13. Sequitur *Sanctificatio*, sive justificarum vita & mores, quales in Scriptis Apostolorum repræsentantur; ut se beneficiis divinis, tum acceptis tum porro accipiendis, dignos reddant.

II. Primo

(1) „ Majores nostri, si viverent, — Stylum mutarent, non minus „ quam Jacobus Apostolus formulas Pauli, ab impiis in perversum sensum „ detortas, sibi mutandas censuit. SAM. WERENFELS T. I. p. 137.

CAP. II. *De Sanctificatione & bonis operibus.* 31

II. Primo loco Scripturæ doctrinam de Sanctimonia & bonis operibus trademus; tunc Controversias circa hanc doctrinam exortas memorabimus.

III. Sanctificatio, sive Sanctimonia, Græce *ἀγιασμός*, apud Theologos duplici sensu sumitur; vel tanquam *Beneficium*, quod Deus in credentes confert; vel tanquam *Officium*, quod ipsis præstandum incumbit.

IV. Priorem dividunt in externam & internam. *Externam* si-
ve fœderalis *sanctificatio* est, qua Deus fideles a mundo perituro
segregatos, sibi in peculiarem populum, singularibus beneficiis
ornatum & porro ornandum, adoptat. Hoc respectu Christiani
in genere *Sancti* & *gens sancta* appellantur, 1. PET. II: 9.

V. *Interna sanctificatio* est, qua fideles secundum mentem, vel
sive interiorum hominem, regenerantur & renovantur & vim no-
væ & melioris vitæ accipiunt.

VI. Utraque Sanctificatio Deo adscribitur. Prior, quia Utraque
Deus fideles, per mortem Christi sibi reconciliatos & justifica-
tos, hoc beneficio sibi in peculiarem gentem separat & sanctifi-
cat. Hinc dicuntur *sanctificati in Jesu Christo*, 1. COR. I: 2. *Externam*
& Christus dicitur ipsis esse *sanctificatio*, ibid. vs. 30. Vide
etiam HEB. X: 10, 29. Porro per dona Spiritus Sancti eos
sanctificat ac reipsa ostendit, ipsos ad suum sanctum & dilectum
populum pertinere, 1. COR. VI: 11. TIT. III: 5. Ideo
spiritus ille dicitur *Spiritus sanctitatis*, ROM. I: 4. Et san-
ctificatio, quæ per hoc donum fidelibus obtingit, appellatur
Sanctificatio spiritus, 2. THESS. II: 13. 1. PET. I: 2.

VII. Hæc autem fœderalis Sanctificatio, per sanguinem
sive mortem Christi & per Spiritum, eo pertinet, ut fideles a
peccati servitio & fordibus liberati, novos & Deo gratos affe-
ctus induant & moribus suis repræsentent, 1. COR. VI: 19,
20. Hinc *renovatio* fidelium Spiritui S. adscribitur TIT. III:
5. & Christus semet ipsum in mortem tradidit, ut *Ecclesiam*
sanctificaret, h. e. puram & sanctam redderet, EPH. V: 26,
27. TIT. II: 14. Jure igitur hæc sanctificatio Deo tribui-
tur, quia per Vocationem & separationem fidelium in populum
suum, & præterea per Verbum & Spiritum suum, eorum men-
tem illuminat, veram Sanctimoniam docens, ad eam peragendam
vires

vires sufficiens, & ad ejus studium per promissa excitans. Sic Paulus fidelibus perfectionem in Sanctitate a Deo optat, *Deus pacis sanctificet vos ex omni parte*, ὁλοτελής I. THESS. V: 23. h. e. vos viribus instruere pergat, ut in sanctitate continuo proficiatis; vel, *vestra corda firmet, ut irreprehensibiles sitis in sanctitate*, ibid. III: 13. Alibi fideles vocantur *opus Dei, creati in Christo Jesu ad bona opera*, ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς, EPH. II: 10. Nonnulli statuunt „ Operationem illam Dei, sanctificationem „ producentis, peragi efficientia reali, hyperphysica, validissimam, ad ipsum effectum pertinente; Deumque, qua virtute creationis antiquæ opus molitus & executus est, eadem virtute suos ad bona opera formare, sive *sanctificare* (a)“. An hæc recte dicantur jam non disputabimus. Alibi enim (b) fuisse ostendimus, eos a vero Scripturarum sensu aberrare, qui beneficia Dei ita extollere amant, ut hominis officio locum nullum relinquant.

(a) Wit-
sius OE-
con. III.
12. §. 51.
(b) Libro
de Præde-
stinatio-
ne, Cap.
X, &c.

VIII. Nunc nobis, secundo loco, dicendum de Sanctificatione, quam ipsi fideles præstare debent, ut vere sancti sint. Hoc respectu considerata ad officia potius quam ad beneficia fœderatorum pertinet; sed propter arctam connexionem, quam hoc argumentum habet cum Justificatione, commodius visum illud hoc loco exponere, tanquam appendicem ad præcedens Caput. Observavimus (Cap. I. §. 20.) Paulum ingens discrimen statuere inter conditionem hominis qui justificatur, & inter ejusdem conditionem, postquam justificatus & in gratiam admissus est. In priore conditione repræsentatur ut sanctitate destitutus; in posteriore vero ut *novus homo, conditus secundum Deum in justitia & sanctitate veritatis*, EPH. IV: 24. Hæc jam accuratius & copiosius tradenda & confirmanda sunt.

IX. Per *Sanctificationem*, quæ fidelibus passim commendatur, intelligitur recessus a vitiis, sive emundatio mentis & morum a pravis affectibus eorumque reliquiis. Qui huic studio incumbit, se *sanctificat*, h. e. segregat a corruptione quæ in mundo est, ut se totum componat ad vitæ exemplar, quod Deus, qui ipsum *sancta vocatione vocavit*, 2. TIM. I: 9. in verbo suo exhibet. Bona opera in scriptis Apostolorum ejusmodi opera denotant, quæ ex Caritate Dei & proximi profecta, secundum normam in
ejus

ejus verbo traditam peraguntur. Exempla vide MATTH. V: 16. ROM. II: 7. EPH. II: 10. COL. I: 10. 1. TIM. V: 25. 2. TIM. II: 21. III: 17. TIT. I: 16. II: 7. III: 1, 8. Alias summa sanctitatis Christianæ exprimitur per *Fidem in Christum & Caritatem* erga proximum, EPH. I: 15. III: 17. & alibi.

X. Videamus jam qua ratione & quibus argumentis sanctimonix & bonorum operum studium in Scriptis N. Fœderis repræsentetur & commendetur.

XI. *Primo*, docemur per revelationem Evangelicam hoc u- Ejus
nice spectatum esse, ut quibus hæc lux affulget, prioris vitæ studium
prava consuetudine relicta, justitiæ operam dent. Christus in præci-
mundum veniens, homines vitiorum servos & veræ virtutis angelii
ignaros invenit; sed qui servatum venit quod perierat, simul scopus.
venit ut populum sanctitatis studio incensum sibi pararet; quem-
admodum expressis verbis asseritur, TIT. II: 11-13. EPH.
IV: 21-24. Hunc esse Evangelii finem unicum, ne momen-
tum quidem dubitare poterit, qui Christi sermones apud MAT- Probatur
THEUM Capp. V, VI & VII. memoratos & summam sancti- Matth.
tatis Christianæ continentes, perlegit. In iis Christus regni V--VII.
sui cives docet, non esse in verbis Legis subsistendum, nec au-
diendas pravas Scribarum interpretationes, eo tendentes ut pro
vera virtute vanam ejus imaginem amplectantur. Ille vero ad
perfectionem in omni virtute contendendum esse monet; nec
sufficere ut quis ea faciat, quæ accuratissimi Legis observatores
(quales Pharisei haberi volebant) factitarent, sed se præstantio-
ra & perfectiora postulare, qualia Dei filios decent; qui in iis
quæ ad proximi amorem spectant, summæ perfectionis exem-
plar, quantum licet, moribus exprimere debent.

XII. Verum nimis longum foret, singulatim loca Scripturæ allegare & exponere, quæ hujus propositionis veritatem demon-
strant, bonorum operum studium esse unicum Evangelii sco-
pum. Reliquis omissis, duobus locis, e Pauli Epistolis desum-
tis, contentus ero; quæ maxime ad rem pertinent, quia com-
memorationem gratuitæ Justificationis per fidem immediate se-
quuntur. Prior legitur EPH. II: 10. ubi, postquam vs. 8, Eph.
9. dixerat, *gratia servati estis per fidem, idque non ex vobis*; II: 10.
Dei

Dei illud donum; non ex operibus ne quis gloriatur, statim subiungit; *Ipsius enim opus sumus, creati in Christo Jesu ad bona opera, quibus nos Deus preparavit, ut in iis ambulemus.* Hic locus ipsissimis verbis finem illum repræsentat, in quem Deus homines, bonorum operum steriles & mortuos in peccatis vs. 1. benevolentia sua complexus est, ac eos per fidem sine operibus servavit, h. e. justificavit & cohæredibus Jesu Christi adscripsit. Nempe per novam illam œconomiam plenitudinis temporum, Cap. I: 10. hoc intendit, ut homines in novam progeniem in Christo regenerati & renovati, ad novam vivendi rationem instruerentur, & qui antea in peccatis ambularant, jam bonorum operum uberes fructus producerent. Alter locus exstat TIT. III: 8. ubi Paulus, simili ratione, post celebratam gratuitam justificationem, qua Deus peccatores & vitiis coopertos dignatus erat, quibus non dubiam spem vitæ æternæ dederat, hæc verba addit, quasi abusus tanti beneficii prævenire vellet, *Fidelis sermo & de his volo te asseveranter loqui διαβεβαιῶσθαι, ut qui Deo crediderunt, bonis operibus incumbere curent; hæc enim sunt bona & utilia hominibus; quæ mox vs. 14. repetit. Quod vs. 8. dixit Προτιθεῖν καλῶν ἔργων ποίεσθαι, curam agere ut bonis operibus studeant, hoc Cap. II: 14. tanquam peculiarem finem mortis Christi describit; nempe hanc eum pertulisse, ut sibi purificaret, vel sanctificaret, populum peculiarem vel eximium, bonorum operum studiosum, ζηλωτὴν καλῶν ἔργων. Ex hisce concludere licet, homines improbos, nihilque quo gloriari possent habentes, a Deo quidem justificados, verum id non alio fine factum, quam ut deinceps se longe alios & sui prorsus dissimiles præstent.*

Argu- XIII. Secundo, Argumenta, quæ in Scriptura ad hunc finem promovendum adhibentur, sunt

1. Dignitas conditionis, in quam fideles translati sunt. Cum enim Dei summo beneficio e tenebris ignorantiae & peccati emerferint, & quantumvis indigni in gratiam recepti & adoptionis honorem adepti sint; res ipsa postulat ut vitam conditionis suæ consentaneam vivere curent, ROM. XIII: 11. EPH. IV: 1. V: 8. PHIL. I: 27. COL. I: 10. I. THESS. II: 12. I. PET. II: 9.

2. Proponitur quoque arcta communio, quæ nobis cum Christo intercedit, qui nos a morte redemptos sibi in populum adscivit, cui quidquid ipse a Deo obtinuit communicare paratus est; atque hinc argumentum ducitur, ut nos Filii Dei communione dignos fingamus, ejusque amoris respondeamus per sedulam præstationem officiorum, quæ gratitudo ac perfectæ & perpetuæ communionis desiderium nobis continuo suggerunt. Id autem non alia ratione perfici potest, quam si Sanctitatis viam, ab ipso monstratam, alacriter & constanter insistamus. Sic existit mutuus amor, quo communio illa in dies crescit & confirmatur. Hoc argumentum ad Sanctitatem tum Christus tum Apostoli sæpe adhibent. Vide JOH. XIV: 21-23. XV: 8-14. ROM. VI: 4-11. 2. COR. V: 14, 15. COL. III: 1-4. I. PET. II: 21. I. JOH. I: 6, 7. II: 6. III: 5, 6.

3. Promissum beatæ immortalitatis, per Evangelium in lucem adductum, atque per Christi mortem & resurrectionem confirmatum, frequenter adhibetur, ut per ejus considerationem fideles excitentur ad constans bonorum operum studium, nec ullis laboribus vel molestiis, quibus virtutis iter obseptum est, defatigentur; memores amplissimam apud Deum repositam esse bonorum operum mercedem, MATTH. V: 12. XIX: 29. I. COR. XV: 58. 2. COR. VII: 1. GAL. VI: 9. 2. PET. I: 4. HEB. X: 36. XII: 28. I. JOH. III: 3. APOC. II: 10.

4. His addendum argumentum multo efficacissimum, ab absoluta necessitate bonorum operum ductum. Scriptura enim Sanctitatem & bonorum operum studium commendat, non solum ut fidelium conditioni consentaneum, sed prorsus necessarium; qui enim hoc negligunt, non solum hæreditate cælesti excludentur, sed etiam ad æterna supplicia damnabuntur. Ipse Christus declarat neminem regni sui idoneum civem esse, nisi cujus *justitia abundantior fuerit justitia Phariseorum*, MATTH. V: 20. In eodem sermone docet, arborem e fructibus dignosci; quæ vero arbor bonos fructus non fert, eam excisioni & destructioni devotam esse, Cap. VII: 17. Quibus addit, *vanam fore illorum glorificationem, qui olim apud Judicem miranda opera*

ra allegabunt, quæ potestate ab ipso accepta fecerant, quæque insigne favoris divini indicium præbebant; si pravis operibus tantum donum dedecorassent, vs. 21-27. Petrus monet, Fidei omne virtutum genus jungendum esse: qui vero iis destituuntur, eos pro cæcis habendos & emundationis præcedentium peccatorum immemores; contra ingressum in æternum regnum Domini nostri & Servatoris Jesu Christi iis solis patere, qui suam vocationem & electionem veris virtutibus stabilire laborant, 2. PET. I: 5-11. Vide porro JOH. V: 29. ACT. X: 34. ROM. II: 6-8. VI: 16, 23. VIII: 13. I. COR. VI: 9, 10. GAL. V: 19-21. VI: 7, 8. EPH. V: 5-7. HEB. XII: 14. JAC. I: 22-25. II: 17. I. JOH. I: 6. II: 4, 5. 28.

5. Pro-
cessus ul-
timi ju-
dicii. XIV. Tandem quoque discimus e processu ultimi judicii, quo loco bona opera a Deo æstimentur. Is enim ita describitur, ut supremus Judex unice secundum opera bona vel mala hominum sortem in omne ævum sit determinaturus. Præter loca jam allegata, quæ hoc docent, vide etiam MATTH. XVI: 27. ACT. XVII: 31. I. COR. III: 8. 2. COR. V: 10. I. PET. I: 17. APOC. XX: 12. Non tantum improborum operum convictis pœna destinata dicitur, ROM. I: 18. II: 8. sed eadem fors quoque illos manet, qui officium demandatum negligunt, nec thesaurum bonorum operum congerunt. In Parabola Patrisfamilias, qui servis bonorum suorum administrationem commiserat, unus fervorum supplicio traditur, non quod heri sui bona dissipasset, sed quod ea studio & diligentia non auxisset, MATTH. XXV: 30. Huic parabolæ subjungitur descriptio ultimi judicii, in qua judex damnatoriam sententiam nominatim in illos pronuntiat, quos in operibus misericordiæ negligentes fuisse noverat, vs. 41.

Hæc
doctrina
non re-
pugnat
Justifi-
cationi
gratuitæ. XV. Ex dictis jam manifesto constare arbitror, tantam esse Sanctitatis & bonorum operum necessitatem, secundum ea quæ in Evangelio traduntur, ut major esse nequeat. Quam enim majorem necessitatem excogitare possumus, quam quod absque iis salus nunquam obtinebitur? Nec est quod quis putet, hæc non satis convenire cum iis quæ in eadem Scriptura de gratuita Justificatione peccatoris absque operibus traduntur.

tur. Facile enim Justificatio absque operibus & absoluta necessitas bonorum operum inter se conciliantur, per distinctionem ostenditur. Quod cuius in superioribus mentio facta est. Nimirum Paulus Justificationem absque operibus, insigne illud Novi Fœderis beneficium celebrans, respicit reconciliationem cum Deo, quam recens conversi, sive Judæi sive Ethnici, secundum Evangelii formulam consequuntur. Idem Apostolus, æque ac alii Apostoli, quando in bonorum operum commendatione occupatur, eorumque necessitatem ad vitam æternam urget, eosdem homines, sed jam fidem professos, alloquitur. Absque operibus in gratiam recepti & cælestis regni civibus adscripti sunt; verum absque operibus ejus regni possessores non fient. Habes simplicem & facilem conciliationem, non longe quæsitam sed sponte se offerentem. Sic justificatio gratuita & necessitas sanctimoniam in justificatis optime cohærent, nec ulli difficultati locum relinquunt. Ipsa illa necessitas bonorum operum passim in Scriptura obvia nos ad hanc conciliationem manu ducit, & quasi alta voce clamat, doctrinam de Justificatione ita exponendum esse, ut bonorum operum studium inde nullum capiat detrimentum.

XVI. Non tamen dicere possumus, facilem hanc conciliandi Aliorum methodum omnibus Theologis placuisse. Fuere enim, qui concilianda, quæ de necessitate bonorum operum in Scriptura occurrunt, ad gratuitam Justificationem accommodare conati sunt: Aliorum conciliandi ratio. quasi omni ratione hoc solum efficiendum esset, ne Justificationi aliquid operis speciem habens admisceatur; licet in eo unice laborantes, sensim opinionibus portam aperirent, quæ bonorum operum necessitatem non parum imminuunt, vel saltem imminuere videntur. Qua occasione id factum sit, hic breviter commemorabimus.

XVII. In Romana Ecclesia, ante & circa tempora Reformationis, invaluerat opinio de bonorum operum meritis, de quibus Scholastici doctores (1) admodum magnifice loqui solebant; doctrina, de bonorum operum meritis, quasi bona opera per se, & secundum strictum justitiæ rigorem, vitam eternam mererentur.

(1) LE BLANC, p. 597. BUDDÉUS Theol. Dogm. p. 1362.

(a) Le
Blanc,
p. 601,
602.

vitam æternam mererentur; Deusque eam justo deberet, tanquam operario mercedem, etiam si (tanta erat meritorum (a) fiducia) semet nullo pacto vel promisso, quod in Euangelio fecit, ad talem retributionem obligasset. Neque existimandum est, Scholasticos statuisset eximia quadam & singulari Sanctitate ad vitam æternam obtinendam opus esse. Contra ipsis placebat, homini tam proclive esse operibus suis vitam æternam mereri, ut plus etiam præstare queat, quam stricto jure ad eam promerendam requiritur (1). Statuebant enim ad vitam æternam sufficere, si quis præcepta observaret; præter præcepta autem dari *consilia perfectionis*, ita dicta, quod non expresse iussa, sed per modum consilii ad acquirendum majorem perfectionis gradum commendata essent. Qui illa consilia exequabatur, is dicebatur facere *opera supererogationis*; stricto enim jure illa vitæ æternæ obtinendæ causa facere non tenetur. Non tamen peribant hæc opera, aut prorsus frustra erant; sed cum is, qui illa fecisset, iis ad vitam æternam non indigeret, ea apud Deum in Thesaurio recondi fingebant, ut aliis profint. Hujus thesauri dispensationem Petro, ejusque successoribus Pontificibus Romanis commissam dicebant; qui tanquam œconomi, operum repositorum meritum cum aliis communicare possunt, quibus ad numerum bonorum operum expiendum quædam desunt.

Quæ
magnam
corruptionem
induxerat.

XVIII. Sed qui operibus suis tantum pretium statuebant, quasi per illa sibi ipsis vitam æternam mererentur *ex condigno*, & aliis utiles essent *ex congruo*, quemadmodum loqui solent (2); illis nihil minus quam vera Sanctitas cordi erat. Ipsa illa opera, quibus tantopere superbiebant, in observatione quorundam rituum & præceptorum humanorum sita erant, quæ neque animum emendant, neque veræ virtutis genuina signa præferunt. Qui in recitanda Oratione dominica aliisque nonnullis orationibus assidui

(1) *Quilibet actus caritatis meretur absolute vitam æternam.* THOMAS AQUINAS, Prima Secundæ Q. CXIV. Art. 7. Concl. 3.

(2) *Meritum de condigno* apud Scholasticos significat meritum, cui merces debetur ex iustitia. Et *meritum de congruo*, quando opus non quidem ex iustitia mercedem meretur, sed tamen congruum est & decet, ut compensetur. Vide LE BLANC, p. 607. Theol. 46, 47. Hæc phrasæ jam Thomæ Aquinatis tempore in usu erant. Prima Secundæ Q. CXIV. Art. 3 & 6.

assidui erant; aut frequenter jejunabant; aut multum pecuniæ in Templis, Monasteria, Sacerdotes & Monachos erogabant; aut loca longinqua pedibus pererrabant, ut fana, in honorem alicujus Sancti exstructa, & miraculis celebrata, orandi causa adirent (3); sibi aliisque egregie pii videbantur, & se ejusmodi operibus cælum promereri credebant. Plane talis erat Ecclesiæ Christianæ facies, qualis Judaicæ fuit tempore Christi; cum Pharisei, per multiplices suas traditiones & humana præcepta, pro vera pietate vanam speciem induxerant; in qua sibi tantopere placebant, ut sectæ suæ addictos sanctissimos mortalium existimarent. ERASMUS de sui ævi Ecclesia inter alia hæc notat, *Mundus oneratus est constitutionibus humanis, oneratus est opinionibus & dogmatibus Scholasticis — His & ejusmodi multis rebus paulatim evanescebat vigor Evangelicæ doctrinæ — Ad ceremonias plusquam Judaicas summa religionis vergebat* (4).

XIX. Lutherus aliique Reformationis duces, cum tam fœdi Quomodo
abus, ex opinione de meritis bonorum operum derivati, ipsis Lutherus
quotidie ante oculos versarentur, a refutatione hujus opinionis se ei op-
emendationem Ecclesiæ exorsi sunt. Methodus, quam in eum posuerit.
finem adhibuerunt, non fuit ut ostenderent opera, in quibus Romanenses fiduciam ponebant, esse admodum imperfecta, nec ea secundum Scripturæ doctrinam Deo placere aut ad salutem sufficere, sed ipsum alia & perfectiora postulare, ut nos aliquando vita æterna dignos habeat. Hac methodo Christus contra Phariseos usus est. Ille, si quando Phariseorum opiniones & traditiones damnat, id imprimis hoc argumento facit, quod per additamenta sua vim Legis divinæ enervarent, MATTH. XV: 6. Sæpe eas suo loco relinquit, illud solummodo inculcans, Deum alia & perfectiora postulare ab iis, quos regni sui cælestis consortes faciet, MATTH. V: 20.

Verum

(3) Agnovit hunc Ecclesiæ statum tempore Reformationis Episcopus Meldensis J. B. BOSSUETUS *Histoire des Variations*, T. I. Liv. V. p. 185. „Plusieurs ne prechoient que les Indulgences, les Pelerinages, l'Aumône donnée aux religieux, & faisoient le fond de la piété de ces pratiques, qui n'en estoient que les accessoires.“

(4) Epistola 477. p. 515. Scripta anno 1519. ad Albertum Archiepiscopum Moguntinum.

Et alii Verum primi Reformatores existimabant, fiduciam in operibus externis efficacius tolli posse, quando in universum omnis meriti species bonis operibus detraheretur. In hunc finem 1. Doctrinam Pauli de Justificatione gratuita hominis peccatoris coram Deo absque operibus Legis adhibuerunt, quemadmodum Cap. præcedenti §. 35 & 44. vidimus. Hinc colligebant nullum meritum operibus tribui posse, cum Deus in Justificatione ad ea non respiciat. 2. Bonis operibus in genere omne pretium detrahebant, statuendo *justum etiam inter bene operantem peccare* (1); vel, ut alii loquuntur, *opera bona rectorum esse imperfecte bona, peccati adhesionem maculata* (2). Alii dicunt, *nos nullum opus facere posse, quod non sit carnis vitio pollutum, ac proinde poena dignum* (3). Ne autem hoc absque Scriptura asserere videantur, allegant JES. LXIV: 6. *Sumus nos omnes ut immundus, & sicut vestis sordida omnes justitie nostræ; quasi id, quod Jesaias ibi populo ob peccata afflicto attribuit, etiam quibusvis piis absque discrimine conveniret. Imprimis huc trahunt quædam Pauli dicta, ROM. VII: 14, & seqq. in quibus ipsum, suo nomine, regeneratorum conditionem describere statuunt* (a). Hoc autem admissio (quamvis multi negent) hoc admitti posse, cum quibus etiam nos facimus; sed hic rem tantum historice proponimus) facile obtinere poterant, operibus peccati adhesionem maculatis, vitæ æternæ meritum adscribi non posse.

Bono-
rum ope-
rum pre-
tium
minuunt.

(a) Beza
in l.

(b) Oster-
wald,
Sources de
la Cor-
ruption, I.
p. 158.

Quasi
non es-
sent ne-
cessaria
ad salu-
tem.

XX. Si hæc & similia tantum allegata fuissent ad Romanensium fastum retundendum, qui externis operibus fidebant, in quibus multa erant reprehensione quam laude digniora; utiliter & tempestive ea adhibita esse nemo negaret. Verum multi in disputationis æstu modum servare nescii, & in id solum intenti ut

(1) LUTHERUS apud Davenantium de *Justitia habituali & actuali*, p. 427. Vide alia Lutheri dicta in hunc sensum apud LE BLANC, p. 576.

(2) DAVENANTIUS ibid. p. 422, 451. Quomodo nihilominus bona dicantur, vide p. 443.

(3) *Confessio Belgica*, Art. XXIV. WITSIUS OEcon. III. 8. §. 81. ait, „Nihil, nihil tuum habes, quod repræsentes Deo. Imo plurimum habes, „sed mera peccata, aut saltem ea quæ peccatis inquinata sunt; quibus me- „ruisti aliquid, sed inferos, aut si quid ipsis inferis dirius exstaret.

ut homines a falsa & late grassanti opinione retrahant, incauti ad contrariam, non minus falsam & noxiam, accesserunt. Nam dum bonorum operum pretium omni ratione imminuendum esse putant, ea quoque dixerunt quæ bonorum operum necessitatem tollunt, vel tollere visa sunt (1): quodque contentionis fervor dictaverat, postea pro dogmate non movendo haberi cœpit. Non quidem necessitatem bonorum operum expresse negant; sed ne iis quidquam, quod meritum redolet, adscriberent, necessitatem illam, passim in scriptis novi Fœderis inculcatam, aperte asserere veriti sunt. Quin etiam nonnulli inter Lutheri sequaces, & Reformatos, eo devenerunt, ut, quamvis Philippus Melancthon asseruisset *bona opera necessaria esse ad salutem*, illam formulam postea minime admittendam esse censerent (2). Etiam hodierni Lutherani ab ea abstinere solent (a), hoc prætextu, quod *ejus phraseos ad meritum operum evehendum facilis sit abusus* (b). Sic dum quidquam dicere timent, quod ad meritum operum aliqua ratione trahi potest, ea dicere non refugiunt quæ necessitatem operum dubiam reddunt. Quasi minus mali metuendum sit ex usu formularum, quæ hominum negligentiam blandiuntur, quam ex aliis, quibus ad opinionem de operum merito abuti possunt. Sed condonanda hæc contradictionis æstui, quo adversariis cuncta adimere voluerunt, quæ in rem suam vertere possent; licet hoc pacto etiam veritatem præfidiis suis denuident, vel repugnantia statuunt. Nam qui ab illa phrasi abhorrent, *bona opera sunt necessaria ad salutem*; eosdem vis veritatis fateri cogit, *bona opera prorsus necessaria esse salvandis* (c). Quod (a) Bud-
deus
Theol.
Dogm.
p. 1412.
(b) C. M.
Pfaffius
Inst.
Theol.
p. 520.
(c) Pfaf-
fius, ibid.

(1) Vide G. BULLUM Harmon. Apost. Dissert. I. C. III. §. 3. Vir doctissimus P. COURAYERUS in notis Gallicis ad historiam Concilii Tridentini, T. I. p. 354. de Luthero notat, *Cet homme, pour vouloir donner tout à la Foi, a ruiné par les consequences de sa doctrine toute la nécessité & le mérite des bonnes œuvres.*

(2) Factum hoc in formula Concordiæ. Vide VOSSII Theol. Theol. Disp. III. Theol. 3. BUDDEUM Theol. Dogm. p. 1423. Improbatur quoque hanc phrasin DAVENANTIUS de *Justitia habituali*, p. 400. TURRETTI-
NUS de *Satisfactione*, p. 294. Vide etiam LE BLANC, p. 585. qui p. 587. incommoda notat, quæ ex sententia, necessitatem bonorum operum ad salutem negante, profluunt.

autem *salvandis* prorsus est *necessarium*, quomodo non sit *necessarium ad salutem*, me non capere fateor.

Alii eorum necessitatem ad salutem agnoscunt (a), atque sibi injuriam fieri queruntur, si quis eos in suspicionem adducat, quod eorum necessitati detrahant (b); Lutheranos quoque reprehendunt, quod illam propositionem rejiciant, *bona opera esse necessaria ad salutem* (c). Haec tamen quidem recte; si nihil ipsi statuerent, quod necessitatem hanc subruit. Verum quotquot inter praecipua placita tenent (d), Christum pro omnibus electorum peccatis plenissime satisfecisse, & obedientiam (quatenus consideratur ut conditio ad acquirendum vel conservandum jus vitae aeternae) pro ipsis ita consummasse, ut sub relatione necessariae conditionis ab iis exigi nequeat; illi non videntur, stante hac sententia, dicere posse, obedientiam sive bona opera ad salutem necessaria esse. Saltem sic illa necessitas plane tollitur, quam Scriptura passim urget, eum qui bona opera negligit olim a salute exclusum iri (1). Si enim electis salus absolute destinata est, Deusque media, ad eam obtinendam juxta Scripturam requisita, insuperabili potentia in ipsis operatur; apparet ab electis nihil admitti vel omitti posse, quo salute excidant. Quoniam illa, quae admissa vel omissa saluti nocerent, per satisfactionem Christi expuncta esse, vel per ejus meritum suppleri volunt; vel Deum eadem potentia, qua electos regeneravit, in ipsis effecturum, quae ad salutem necessaria statuit. Quibus ejusmodi sententia placet, illi dicere quidem possunt, bona opera ad conservandum jus vitae aeternae vel ad ejus possessionem obtinendam necessario requiri; verum cum simul statuunt, Deo curae fore, ut in iis, quos ad finem destinavit, necessaria media non deficiant; illam solummodo necessitatem relinquunt, quae ad Dei non quae ad hominis curam pertinet; quam sane neque Christus neque Apostoli respexerunt, quando bonorum operum studium assidue commendant.

XXII.

(1) Statuit LUTHERUS, fideles bona opera non facere, ut vitam aeternam consequantur, quippe quam jam jure habeant, alieno merito, scilicet Christi; sed ut grati sint & obedientes divinae voci; ut gloria Dei pariter doctrina & vita sancta promoveatur. Apud SECKENDORF Lib. III. p. 191. a.

XXII. Haec paulo fusius enarranda duxi, ut de causa vel occasione constaret, quae multos Protestantes impulit, ut de bonis operibus admodum caute & circumspecte loquantur (1), & illa ipsa quoque, quae novi Foederis tabulae aperte docent, non nisi timide asserant; quasi vererentur ne quid nimis dicerent, etiam dum eadem dicunt quae Scriptura tradit. Romanensium doctrina de operum merito jure eos offenderat; quare sibi quam longissime ab ea recedendum esse putarunt. Huic causae quoque adscribendum reor, quod sententia de absoluta quorundam electione, absque respectu ad opera, tot fautores habuerit; quia ad opinionem de bonorum operum meritis evendendam optime comparata videbatur. Dolendum tamen, contradictionis studium quosdam eousque provexisse, ut in errorum numero habendum ducant, si quis asserat, Christianae religionis praecipuam partem vitae probitate ac morum doctrina absolvi; bona opera ac praecipue caritatem esse primariam Ecclesiae notam, ac maxime visibilem Christianismi characterem; in sanctitate, in virtute, in bonis operibus omnem cardinem verti, atque istis solis caeli portam patere (a). Haec enim hisque affinia ubique in Scriptis Apostolorum occurrunt, ut in iis plane hospitem esse oporteat, qui ejusmodi dictis erroris notam apponere sustinet. Possunt autem haec aliquatenus excusari (nam refellere supervacaneum puto, cum ex ante dictis satis refellantur) dicendo, quosdam reformatos doctores ejusmodi assertiones suspectas habuisse; quod metuerent ne homines in bonis operibus Christianismi substantiam collocantes, rursus in Romanensium opinionem de operum meritis relaberentur. Solet enim

(1) „ Multo periculo opera praefide praedicantur, fides autem sine opere, nullo periculo praedicatur, quod facilis est & proclivis populus in fiduciam operum.“ Haec scripsit LUTHERUS Anno 1519. apud SECKENDORF, Lib. I. p. 84. quasi nullum periculum prospiceret, quando fides sine opere praedicatur, nec timeret populum proclivem fore in neglectum operum. Vidit quidem hoc periculum. Nam alibi ait, Si vita sanctitas non urgeatur, dissolutionem & impietatem sequi. Sed ab altera parte existimabat, homines, quando operibus suis innituntur & ex iis scalam in caelum faciunt, ea fiducia & superbia meriti persuasionem gravius peccare, quam ipsis vitiis. Apud SECKENDORF, Lib. II. p. 32.

enim metus vehemens etiam quæ tuta sunt timere. Hinc ea quoque suspecta fecerunt, quæ clare in Scriptura continentur & puram Evangelii doctrinam spirant; & ab altera parte præsidium contra errorem quæsi verunt in assertionibus (1), quæ errores pietati & sanctitati Evangelicæ quam maxime noxios producere aptæ sunt.

Studium Romanenses refellendi eos longius provocavit. XXIII. Quod Romanenses attinet, negari nequit, ante tempora Reformationis (nam postea fuere inter eos plures (2), qui a Protestantibus verbis potius quam sententiis dissentirent) multa ab iis dicta fuisse, quibus justam Protestantium indignationem provocarunt. Nam bonorum operum meritum adeo extollere solebant (quamvis nomine potius quam re ipsa bona opera essent) ut homo, hoc nomine, vitam æternam a Deo jure flagitare posset; non minus quam mercenarius, absoluto opere, pactam mercedem poscit ab eo, cui operam suam locavit. Contra ejusmodi vanos jactatores recte allegata fuit Justificatio gratuita, quam Scriptura prædicat; qua Deus homines justitiæ expertes & peccatis coopertos, in gratiam recipit, ea conditione ut in Jesum Christum, pro ipsis mortuum & suscitatum credant; posthabitis Judæis, bonorum operum opinione inflatis. Nam hæc doctrina arguit, primum illud & insigne beneficium, acceptionem nimirum in gratiam & admissionem ad bona novi Foederis, homini ita contigisse, ut operum meritis (quæ nulla erant) nihil omnino adscribendum sit.

Scripturæ constant doctrina. XXIV. Verum eadem Scriptura constanter docet, per Justificationem absque operibus hoc unice actum, ut gratuito ad-

(1) Vide ejusmodi assertionum exempla apud WITSIUM *Miscel.* T. II. p. 824. Idem p. 830. non probat, quosdam reformatos doctores ita loqui, ut „fructum omnem atque utilitatem toties in S. Scripturis bonis operibus „assertam, magna saltem ex parte iis demere videantur.“ Ipse vero fatetur ad vitæ possessionem nostra opera, vel ea quæ Spiritus Christi in nobis & per nos efficit, aliquid conferre. SAM. WERENFELSIUS queritur, esse inter reformatos qui formulis majorum nimis inhærent, quæ in periculosum sensum sæpe trahuntur; hacque in re magis honorem partium spectant quam adificationem. Tom. I. p. 137. Vide etiam OSTERVOLD *Sources de la Corruption*, T. I. p. 56. 128.

(2) Vide LE BLANC, p. 612. Thes. 64. Et P. COURAYER *Histoire de du Concile de Trente*, T. I. p. 409. Note 26.

missi vita & moribus sancti sint; Deumque non alios promissæ beatitudinis possessione olim dignaturum, quam qui exemplar sanctimoniam, in Evangelio traditum, pro virili referre student. Quare omnino discrimen statuendum est inter modum, quo Deus hominem in gratiam recipit, & quo ipsum vita æternâ donabit. Non ut operibus, post justificationem perpetratis, meritum proprie dictum tribuatur; sed ne quidquam derogetur constanti doctrinæ Evangelii, quæ beatitudinem a bonorum studio ita suspendit, ut sanctitatis ornatu destitutis ejus adipiscendæ spem nullam relinquit.

XXV. Nec erat metuendum, ne per bonorum operum commendationem homines opinionem vix sublatam, de eorum merito, iterum arriperent. Hæc enim satis præcaveri potest, dummodo Scripturæ doctrina plene & pure proponatur. Illa quidem operum necessitatem ita extollit, ut majus momentum ad vitam æternam iis adscribi nequeat; verum simul ea de magnitudine præmii dicit, quæ Romanensium opinionem prorsus destruit. Ab una parte docet, homines secundum opera judicandos. Deum repræsentat, ut justum & fidelem *μισθαποδοτήν remuneratorem querentium se*, HEB. VI: 10. XI: 6. De *μισθαποδοσίᾳ* sive remuneratione loquitur, tanquam de medio ad constantem pietatem promovendam aptissimo Cap. XI: 26. Beatam piorum sortem, in altera vita, sub nomine mercedis a Deo expectandæ proponit, MATTH. V: 12. VI: 1. LUC. XIV: 14. HEB. X: 35. largam messem liberali manu ferenti promittit, 2. COR. IX: 6. GAL. VI: 9. nihil apud Deum perire eorum, quæ ipsius causa facimus, MATTH. X: 41, 42. HEB. VI: 10. Contra nec fidei maximam mensuram, nec amplissima dona, homines apud Deum commendare, quando illis donis exculti, nec justitiæ nec caritatis, quæ vinculum est perfectionis, studio ducuntur, COL. III: 14. MATTH. VII: 22, 23. 1. COR. XIII: 1, 2, 3.

XXVI. Ab altera parte, Scriptura quæ vitæ æternæ mercedem pietati destinata esse docet, eandem vitam ut *χάρισμα gratuitum Dei donum* repræsentat, ROM. VI: 23. Monet fideles ut perfecte sperent in gratiam, in revelatione Jesu Christi ipsis conferendam, 1. PET. I: 13. Et Domini nostri J. Christi misericordiam

ricordiam expectent in vitam æternam, JUDÆ vs. 21. Adde 2. TIM. I: 18. Mala quoque gravissima, quæ Christi causa perferuntur, *non digna esse declarat*, quæ cum futura gloria comparentur, ROM. VIII: 18.

Meritum proprie dictum excludit. XXVII. Hæc reputantes, & imprimis magnitudinem promissæ remunerationis ante oculos habentes, non facile in eam opinionem delabemur, ut bonis operibus, quantum libet eximiis, aliquid inesse arbitremur, quod meriti proprie dicti rationem habet. Cessat enim meritum, ubi remuneratio gratiæ & misericordiæ nomine proponitur. Est quidem *gratia* ex promisso præstanda. Manet nihilominus gratia; quoniam ipsa illa oblatio tanti boni impromeritæ benevolentia adscribi debet. Adde, ne quidem in præstantissimis nostris factis quidquam esse, quod gloriandi materiam suppeditet, aut quod tanti æstimandum sit, ut Deus propterea homini vitæ æternæ mercedem debeat. Vide LUC. XVII: 10. Quamvis itaque vita æterna in Scriptura *merces* vocetur, Deusque fideles justitiæ & gloriæ corona donans, repræsentetur ut *μισθιοδοότης*; attamen res ipsa clamat, in tanta inæqualitate inter opera & mercedem, nomen *meriti* non nisi sensu valde improprio operibus nostris tribui posse; adeoque recte facere qui ab ejus vocis usu, in hoc argumento, semet abstinere malunt.

Necessitas bonorum operum. XXVIII. Hæc satis evincunt, necessitatem bonorum operum cum gratuita remuneratione optime convenire. Male igitur Sanctificationi Evangelicæ consuluerunt, qui hæc duo, tantumquam res parum sociabiles, divellere conati sunt; necessitatem bonorum operum obscurantes ut Gratia magis elucescat. Illud autem summa cura anniti decet, ut quam necessitatem verbis asserimus, eam vita & moribus præstemus, & semper excellere studeamus ἐν ἀγίαις ἀναστροφαῖς καὶ εὐσεβείαις in sanctis moribus & pietatibus, 2 PET. III: 11.

CAPUT III.

De respectu remunerationis veræ pietati non adversante.

I. EST non incelebris quæstio inter Theologos, An homini Christiano conveniens sit, metu pœnæ vel intuitu mercedis aut retributionis Deo obedire & bona opera facere; quam hoc loco breviter examinabimus, & quid secundum doctrinam Novi Fœderis de ea statuendum sit, ostendemus. De prioris quæstionis parte, quæ metum pœnæ spectat, alio loco diximus; quare hic tantum in posterioris partis illustratione, quæ de respectu vel intuitu mercedis agit, versabimur.

II. Quidam hujus quæstionis negativam tuentur, atque in eam sententiam inducti sunt, per opinionem de absoluta quorundam electione ad vitam æternam absque intuitu operum. Ex ea enim colligebant, vitæ æternæ possessionem per bona opera non obtineri; nec eum absolutæ destinationi convenienter agere, qui hoc intuitu bonis operibus studet; quia Justificationem gratuitam, quæ absque ullis meritis vitæ æternæ hæredibus adscriptus est, non satis agnoscit; & præterea justitiam Christi imputatam arguere videtur, quasi ad salutem non sufficeret. Dum enim intuitu mercedis operatur, videtur id quod Justitiæ Christi deest; per opera sua explere velle. Quare non est quod miremur, si quidam absolutæ electionis patroni obedientiam, quæ intuitu remunerationis præstatur, suggillare soleant, tanquam mercenariam & ingenuis liberis parum dignam. Sed quoniam sententiam de absoluta Electione alibi satis confutavimus, confectariis ex ea deductis refellendis non immorabimur. Fundamento enim destructo, ipsum quoque ædificium corrui.

III. Sunt tamen præter hos alii, etiam inter Pontificios (ne omnes Ecclesiæ Romanæ doctores mercenarios & meriti propugnatores esse putemus) quibus placet, Deum pure h. e. omnino spe remunerationis & proprii commodi posthabita, amandum esse. Qui ita Deum amant, eos solos inter perfectos habent; reliquos

An spe remunerationis Deo obedire liceat.

A quibusdam negatur.

Etiam inter Pontificios.

reliquos vero, quibus promissum vitæ æternæ præcipuum est ad virtutem & amorem Dei incitamentum, non nisi in secundis & tertiis gradibus consistere putant. Placuit hæc opinio, præter alios, viro magna ingenii & pietatis laude illustri, FRANCISCO FENELON Archiepiscopo Cameracensi; quam exposuit in libro Gallice edito, cui titulus *Explication des Maximes des Saints*. Summa ejus huc redit, *Amorem Dei, quo ad nostram felicitatem, licet tantum secundario, respicimus, esse minus purum* (1); sed illum duntaxat amorem pro puro habendum, qui ab omni relatione ad nostram beatitudinem sejunctus est.

IV. Verum sola inspectio tabularum Novi Fœderis, in quibus perfecta Pietatis & divini Amoris ratio traditur, quemvis convincere potest; hanc puri amoris notionem e puris Verbi divini fontibus minime hauritam esse. Quod non leve falsitatis indicium præbet, vel saltem monet, caute hic procedendum esse; ne sub specioso perfectionis & puritatis nomine aliquid admittamus, quod Scriptura, certissima perfectionis norma, prorsus ignorat; vel tanquam minus sincerum incitamentum suspectum habeamus, quod eadem Scriptura passim adhibere solet. Quid enim frequentius in illa offendimus, quam homines ad respectum & considerationem remunerationis, a Deo destinatæ & promissæ, vocari, ut tanto validius ad amorem Dei & sanctitatis studium excitentur? Apostoli præcipuum argumentum, quo fidelibus persuadere volunt, in opere Domini constanter pergendum esse, ex eo petere solent, quod labor iste non peribit; sed olim amplissimis præmiis remunerabitur, 1. COR. XV: 58. In Epistola ad HEBRÆOS Cap. XI: 6. primum religiosi cultus & amoris Dei fundamentum hoc ponitur, *credere Deum esse & remuneratorem esse sui cultorum*. Ipse Deus Abrahamum hoc argumento ad constans & sincerum obsequium excitat, *Ego tibi clypeus & multo maxima merces*, GEN. XV: 1. Idem Abrahamus in re omnium difficillima Deo fidele obsequium præstans, id hac persuasionem & prospectu fecisse dicitur, quod Deus, quæ sibi resignari postulabat, alia ratione abunde compensaret, HEB. XI: 18.

(1) Dicitur ipsi, p. 16. *Un amour encore melangé d'un motif intéressé pour la beatitude celeste.*

XI: 18. Similis intuitus mercedis Mosi adscribitur, quo sustentatus, voluptates & honores, quæ ipsum in aula Pharaonis manebant, repudiavit & cum populo Dei miseram & ærumnosam sortem pati maluit, HEB. XI: 24-26. Quare longe a vera ratione aberrare censendi sunt, qui homini Christiano parum convenire arbitrantur, ejusmodi argumentis ad pietatem permoveri, atque ex eorum frequenti meditatione adjumenta ad perfectionem in pietate petere, quæ Deum in hunc ipsum finem proposuisse & sanctos ab eo approbatos adhibuisse novimus.

V. Idem quoque adstruitur ex consideratione duarum præcipuarum virtutum, quæ fideles in hac vita idoneos reddunt, ut officio suo recte fungi & Deo placere queant, quæ sunt Fides & Spes. Paulus TIT. I: 1, 2. summam doctrinæ Christianæ his verbis comprehendit, quod sit *fides electorum Dei, & agnitio veritatis quæ est secundum pietatem, spe* (vel *in spem*, vel *propter spem* ἐπ' ἐλπίδι) *vita æterna, quam promissit Deus fallere nescius ante tempora secularia*. Fides autem & Spes unice futura bona, a Deo conferenda, respiciunt. Hæ vires ad quævis egregia & laudabilia aggredienda & peragenda, sufficiunt. Absque iis, ne quidem in temporalibus quidquam magnum & difficile inchoamus, aut in ejus studio constanter perseveramus. Verum has virtutes tantum non tollunt & extinguunt, qui perfectionem virtutis & amoris Dei in eo statuunt, ut homo proprii commodi, atque ipsius beatitudinis, licet a Deo oblata & promissæ, desiderium exuat. Cum igitur hujus opinionis auctores ideam virtutis & amoris fingant, a totius Scripturæ tenore prorsus abhorrentem; merito de iis dicere licet, quod *sapere velint supra id quod scriptum est*, 1. COR. IV: 6. Hinc non facile impetrabunt ab eo, qui debitam Scripturæ reverentiam præstat, ut credat hunc demum esse sincerum & perfectum amorem, quo Deus amandus est, cujus in ejus Verbo nullum vestigium monstrare queunt.

VI. Videamus tamen, quid pro opinione sua allegent. Cum Scriptura ipsis adversetur; non est quod ab iis quædam Scripturæ dicta expectemus, in quibus amor, spe divini præmii virtutem colens, tanquam imperfectus & Deo parum gratus, notatur. Verum, inter alia, frequenter in ore habent, veram

Et e natura Fidei & Spei.

Aliter

sententium ob-jectio-nes.

1. Vera virtut-

virtus
non est
merce-
naria.

Re-
sponſio.

virtutem non esse mercenariam, sed facere quæ decent, quia decent & conditioni nostræ consentanea sunt (1). Qui vero virtutem præmii causa amplectuntur, eos virtutem ex animo non diligere.

VII. Resp. Haud invitus agnosco, si quis a spe præmii, per virtutem consequendi, ita totus pendeat, ut eo sublato virtutem sit deserturus, hunc virtutis amatorem dici non posse (2). Verum hinc minime sequitur, spem certam boni, per virtutem acquirendi, non habere magnum usum, etiam apud illos qui virtutem ex animo diligunt. Efficit enim spes, ut virtuti constantius incumbant, & objectas difficultates facilius superent. Quando homo experitur, virtutis studium sibi molestum & damnosum esse, paulatim illud remittit, virtutis arduæ viam prorsus relicturus, nisi hac spe & persuasione sustentetur, Deum recte facta approbare, eorumque aliquando rationem habiturum. De hac approbatione promissa divina nos certos reddunt. Docent enim, ipsum non tantum in virtutis stadio strenue decurrentes lubenter adspicere & favore suo prosequi, sed amplissimis quoque, quæ ab ipso dari possunt præmiis, remuneraturum. Quapropter male virtutis causam agunt, qui hominibus suspicionem injiciunt, quasi respectus præmii, in hoc ipsum a Deo promissi ut respiciatur, virtutis sinceritatem imminueret. Sic enim necessaria illa

(1) CLEMENS ALEXANDRINUS Strom. Lib. IV. p. 485. D. scribit, Δεῖ δὲ, ἕμαι, μήτε διὰ φόβον κολάσεως, μήτε διὰ τινὲς ἐπαγγελίας δόσεως, δὲ αὐτὸ δὲ τὸ ἀγαθὸν προσεληλυθέναι τῷ σωτηρίῳ λόγῳ. Oportet autem, ut ego sentio. nec propter metum supplicii, nec propter quandam promissionem doni, sed propter ipsum bonum, ad salutarem sermonem accedere. GREGORIUS NAZIANZ. Orat. XL. p. 645. statuit tres ordines salvandorum, δαίμονας, μισοθάρσιν, υἱοθήτα, servilem, mercenariam & filialem indolem. De filiis ait, eos ἐργάζεσθαι τὸ καλόν, ὅτι καλὸν τῷ πατρὶ πείθεσθαι, καὶ εἰ σοὶ μὴδὲν ἴσσεσθαι μέλλῃ. Τοῦτο αὐτὸ μίσθος τὸ τῷ πατρὶ χαρίζεσθαι, pulcrum operari, quia pulcrum patri parere, licet tibi nihil futurum sit. Hoc ipsum merces, patri gratificari. Hæc & alia c. CLEMENTE, GREGORIO aliisque Patribus pro sua sententia adfert FENELON Instruction pastorale, p. 68.

(2) Nemo sane hunc justum & pium diceret, qui similis esset eis quos SE-NECA notat, „ Ad mercedem pii sumus, ad mercedem impii. Honesta, „ quamdiu aliqua illis spes subest, sequimur, in contrarium transaturi, si „ plus scelera promittant. Epist. CXV. p. 571.

illa subsidia subducunt, ad quæ frequenter confugere debent, ut virtutis obstacula, quæ plurima sunt, feliciter perrumpant, animumque constanti nec asperis rebus cedenti habitu obfirmant.

VIII. Porro dicunt, hominem, beatitudinem tanquam sum-^{2. Ho-} mum bonum desiderando, *aliquid amare præ Deo*. Resp. Cum ^{mo ali-} Deus ipse homini beatitudinis desiderium inseverit, ejusque per ^{quid} promissa certam spem dederit, atque illam beatitudinem a nobis ^{amat} considerari velit, tanquam maximum bonum, quo suos cultores ^{Re-} olim ex amore donabit; omnino fieri nequit, quin homo illud ^{sponſio.} bonum amet. Hoc faciendo intentioni Dei respondet, qui promissa adhibet ut in nobis amorem boni illius accendat & alat. Qui vero bonum divinitus promissum amat, ipsum qui promissit adhuc magis amet, necesse est. Non tantum quia ejus boni auctor & dator unicus est, sed etiam propter illud ipsum, quia id ex amore promissit. Hinc amor noster primario fertur in Deum beatitudinis auctorem & promissorem; in beatitudinem vero ideo, quia a Deo nobis continget. Quid ad puritatem & sinceritatem amoris nostri ultra requiri possit, non video. Oritur enim ex fonte sincero, ipsius nimirum divini amoris consideratione, quo nos prævenit, & per ejus *ingentia & pretiosa promissa* (2. PET. I: 4.) continuo crescit; secundum illud Joannis, *diligimus ipsum, quia nos primus dilexit*, 1. JOH. IV: 19. Qui sic Deum amat, gaudet quidem & delectatur effectis bonitatis divinæ, quibus fruitur, & datis plura & majora sperat (Deus enim per promissa sperare jubet) verum noster amor in illis effectis non terminatur & acquiescit; sed illorum fontem inexhaustum semper respicit, inque eo defixus hæret.

IX. Quamvis sic satis appareat, ubi de summo bono agitur, ^{3. Talis} Deum multo magis amari, quam bonum quod ab ipso speratur; ^{amor} nondum tamen illis, contra quos disputamus, ejusmodi amor ^{non satis} satis defœcatus & sincerus videtur. Objiciunt enim, Deum ^{perfe-} sic non amari propter se ipsum, sed hominem suam potius rem ^{ctus.} agere, & emolumenta accepta & sperata causam amandi habere. Illi vero (quemadmodum diximus) perfectionem amoris in eo statuunt, ut homo propria commoda & desideria non tantum

(a) Fene- abneget, sed prorsus seponat (a); nihil cupiat vel metuat, sed
lon Ma- Deo se ducendum tradat (b); ad quævis paratus, etiamsi Deus
ximes. (per suppositionem ejus quod impossibile est) sui amantem bea-
p. 22, titudine privare & æternis miseriis objicere vellet (1).

(b) Idem X. Resp. 1. Non repetam, quæ supra jam monuimus, no-
ibid. 35. tionem perfecti amoris, quam illi fingunt, a Scriptura alienam
145.

1. Re- esse, in qua passim argumenta, a nostris commodis desumpta,
sponso, adhibentur, ut ad Dei amorem & obedientiam excitentur. Quis-
Scriptura quis itaque amorem Dei, qui ex spe æterni præmii ortus est &
illa argu- crescit, reprehendit tanquam parum sincerum & sui plus quam
menta Dei studiosum, is profecto se nimis perspicacem prodit. La-
amoris adhibet. bem enim & maculas invenit, ubi ipsi Deo nihil obversatur,
quod ei displiceat.

2. Re- XI. 2. Porro observari velim, memoratam *perfecti amoris*
sponso, notionem directe adversari principio innato, quo homo non
Repu- solum, instar animantium, sibi bona & utilia appetit & contra-
gnat illa ria fugit; sed præcipue in summum bonum, sive conditionem
sententia ab omni parte beatam, tanto desiderio fertur, ut ei renuntiare
principio innato, nequeat, quamdiu mentis suæ compos est. Qui igitur per-
fectionem hominis, respectu Dei, in eo sitam volunt, ut cum
cæteris desideriis hoc quoque exuat, ab homine postulant,
quod plane fieri non potest. Tantum abest, Deum hoc sacri-
ficio, sive projectione naturalis desiderii erga summum bonum,
delectari, ut ne quidem respectu bonorum hujus vitæ ejusmodi
indifferentiam requirat. Non enim in indifferentia officium no-
strum situm est, sed ut affectus appetentes & aversantes divinæ
voluntati submittamus; nec ab officio nostro dimoveamur, si
quid molestum ferendum sit; salvo nihilominus liberationis a
malo & commodioris fortis desiderio. Quod alibi fusius ad-
struximus, cum de *Æquanimitate & Patientia* differeremus.

XII. Si hoc locum habet in desiderio, quo vitæ temporalis
commoda appetimus; quanto magis id agnoscendum est in de-
siderio naturali summi boni, quod per ipsius Dei promissa in
nobis

(1) FENELON Declaration, p. 217. La Baronne de Chantal disoit après
St. François de Sales son Directeur; *s'il plait a Dieu de marquer ma place en
Enfer, j'en serai contente.* Examen des Defauts Theologiques, T. I. p. 482.

nobis commotum & accensum est. Fateor, hoc desiderium non
semper mentem, ut oportet, afficere, sed homines terrenarum
rerum illecebris delinitos, sæpe summi boni studium negligere.
Verum omnino absurdum est, in eo hominis perfectionem po-
nere, ut semet ipse quasi refingat, & eousque humanum sen-
sum obtundat, ut non tantum æquo sed etiam indifferenti animo
summo bono cariturus sit, & opposita mala excepturus, si ita
Deo visum fuerit. Ipsi fatentur ejusmodi casum esse impossi-
bilem (a). Quorsum ergo pertinebit, hominem desiderio in- (a) Fene-
nato vim inferre & opus Dei destruere, ut ad casum para- lon Ma-
tus sit, quem nunquam evenire posse persuasus est? Adde, ximes,
quod per talem suppositionem in perfectiones divinas injurii sint. p. 18.
Etenim casum mente concipiunt, in quo fingunt fieri posse, ut Declaration,
ad Dei gloriam pertineat, creaturam sibi quam maxime dilectam, p. 221.
quæque ipsum perfecte & purissime amat, ab se segregare & æ- Illa
ternum vexandam tradere. Ipsa absurditas hujus suppositionis in Deum
eos monere debuerat, frustra amorem purum in ejusmodi indif- injuria,
ferentia quæri, quæ poni nequit, quin simul Deo indifferentia
tribuatur, quæ ejus perfectiones morales tollit; dum supponi-
tur, fieri posse ut bonos & malos nullo discrimine habeat, & ad
summum divini amoris gradum enixos, gloriæ suæ illustrandæ
causa in infernum præcipitet.

XIII. In ejusmodi absurditatum labyrinthos se conjiciunt, Homi-
nibus imperfectum videtur, in pietatis studio, ad Mosis ex-
emplum, *μισθαποδοσίαν* respicere. Sed dum homini necessarium necessario
illud ad pietatem incitamentum ereptum eunt, videntur in eo a- incita-
liquoatenus Satanæ ingenium referre, qui Jobi pietatem hoc no- ad pieta-
mine apud Deum suspectam faciebat, quod *Deum non timeret* tem pri-
gratis, JOB. I: 9. Sic illi hominem sibi ipsi suspectum red- vat.
dunt, quasi Deum non satis sincere amaret, quamdiu per spem
præmii, a Deo oblato, pietatem suam excitare & perficere labo-
rat. Præferunt quidem hujus sententiæ auctores magnam humi-
litalis speciem, dum jus ad præmium, quatenus Dei promissis
innititur, allegare nolunt, sed Deo nihilominus absolutum de se
statuendi arbitrium permittunt. Verum sub hac specie humili-
tatis non raro latet cor fastu plenum, quo se primos mortalium
& supra

& supra communem sortem erectos credunt, quibus solis contigit tenere

*Edita doctrina sapientum templa serena
Despicere unde queant alios,*

tanquam viles mercenarios & a spe remunerationis pendentes.
XIV. Sed nos, omissis ejusmodi vanis commentis, omnem operam demus, ut ad plenitudinem spei perveniamus, eamque ad finem retineamus, HEB. VI: 11; promissionum divinitus oblatum beneficium adhibentes, ut Deo gratum & acceptum cultum offerre queamus, HEB. XII: 28. Paulum longe meliorem & certiore ducem secuti, qui se hac ratione ad perfectionem contendere docet, quod assidue *versus scopum* curreret, ad obtinendam *palmam* cœlestis vocationis Dei in Christo Jesu, PHIL. III: 14.

C A P U T I V.

*De Pace cum Deo, Adoptione & Spe fidelium, ex
Epistola ad Rom. V: 1-5.*

Fructus I. **P**ostquam Paulus ROM. III & IV. gratuitam Justificationem exposuisset, initio Cap. V. ejus fructus his verbis tradit, *Justificati igitur ex fide pacem habemus cum Deo, per Dominum nostrum Jesum Christum; per quem etiam accessum habemus fide ad hanc gratiam, in qua stamus & gloriamur in spe gloriæ Dei.* Non solum vero, sed gloriamur quoque in afflictionibus, scientes quod afflictio patientiam operatur; patientia vero probatio; probatio vero spes. Spes autem non confundit, quia caritas Dei effusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum nobis datum. Hanc methodum sequentes, tractationi de Justificatione subjungemus explicationem beneficiorum, quæ Justificationem sequuntur eique connexa sunt; atque considerationi eorum quæ Paulus hic tradit, addemus etiam quæ alibi & specialiter

tim Cap. VIII. hujus Epistolæ de conditione & prærogativis justificationum differit.

II. Primum bonum, quod Justificatum ex fide sequitur, ^{1. Pax cum Deo.} est PAX CUM DEO. In pace duo locum habent, *Primo*, cum cessant omnia mala, quæ bellum parit, quæque hostilis animus infert vel minatur. *Secundo*, in eorum locum succedunt varia commoda, quæ alter, ex adversario & hoste jam benevolus & amicus factus, in nos conferre paratus est; vel quæ ipsi, nullo hoste jam impediante, nobis parare possumus. In hunc statum transeunt respectu Dei, quibus Justificatio per redemptionem quæ in Christo Jesu est, contigit. Judæi æque ac Ethnici in Scriptura repræsentantur, ut qui, ante Christi adventum, iram Dei per continua peccata ita provocarant, ut pœnam effugere non possent; si Deus judicis partes suscipere & scelerum vindicem agere voluisset, ROM. III: 19. Ipse Christus ait *Deum filium suum non misisse in mundum, ut mundum judicaret, sed ut mundus per ipsum servetur*, JOH. III: 17. quo supponit, Deum filium suum jure mittere potuisse, ut mundum in judicium vocaret, & peccatorum pœnas exigeret. Erat igitur inter Deum & inter genus humanum is status, qualis est hostium. Deo propter peccata erant exosi & ita agebant quasi ipsi quoque Deum odissent. Nam, quemadmodum mos est inimicorum, ea perpetrare non cessabant, quæ Deo displicere noverant, ROM. I: 32. V: 10. COL. I: 21. Hinc dicuntur sibi *iram congregare, in die iræ* & justii judicii Dei, in ipsos effundendam, ROM. II: 5. Appellantur *vasa iræ*, ROM. IX: 22. & *filiis iræ*, EPH. II: 3. Deo obversabantur tanquam digni, in quos iram inferret, ROM. III: 5. Ipsi vero, magis magisque in pejus ruentes, nihil minus curabant vel cogitabant, quam ut deposita inimicitia supplices ad Dei clementiam confugerent, & quacunque ratione Dei iram avertere & delicta sua expiare conarentur.

III. Verum quod homines facere non curabant, nec ex se ipsis facere poterant, Deus suscepit; utque huic bello tandem finis imponeretur, Filium suum in mundum misit; non ut inimicum Deo genus internecione deleret, quemadmodum tempore Noachi factum fuerat; sed ut pacis condiciones publicaret & se

se ipsum in victimam pro peccatoribus offerret; cuius respectu Deus cunctos, qui vocati, ad Christum tanquam divinitus datum Redemptorem & Intercessorem, accedunt, in gratiam reciperet & delictorum veniam concederet. Sic Deus mundum, hostilem in modum sibi adversantem & perire dignum, sibi reconciliavit, *non imputans peccata ipsorum*, ROM. V: 10. 2. COR. V: 19.

Succes-
at Pax. IV. Hujus Reconciliationis sive Justificationis immediatum consequens est, sicut Paulus docet, *Pax cum Deo per dominum nostrum Jesum Christum*. Nam expiatione per Christum facta, Deus non solum puniendi animum deposuit, sed præterea speciali ratione justificatis favet, atque paternum erga eos affectum induit, paratus eos porro cunctis bonis cumulare, quæ a divina benevolentia proficisci queunt. Is enim est, ut vidimus, pacis fructus, ut non solum a malis inferendis absteineatur, sed alter alteri bene velit, ejusque commodum promoveat. Hoc justificationis consequens ex eo probat Apostolus, quod justificatus a condemnatione liber est, ROM. VIII: 1. adeoque nihil mali a Deo vel quocunque alio metuat. Quem enim Deus justificavit, is nullum accusatorem timet; cum nemo accusatoris vel judicis partes susceptrus sit adversus eum quem Deus absolvit, quique Christum intercessorem & advocatum habet. Ibid. vs. 33, 34. Idem confirmatur ex eo, quod consilium de Christo mittendo eoque in mortem pro peccatoribus tradendo, ex amore Dei in homines profectum sit; & quidem ex amore quo ferebatur in eos, quos adhuc ut peccatores & inimicos considerabat. Hinc enim jure colligitur, Deum qui Filium morti destinavit, ut ex inimicis faceret amicos, adhuc magis propensum esse & favere iis, qui jam amici facti sunt, quosque filii sui causa caros & dilectos habet, ROM. V: 8-11. VIII: 31, 32. Cum igitur consilium reconciliationis ipsaque Justificatio, unice ad gratuitam Dei *φιλοφροσύνην* referri debeant; recte ex ea deducit Apostolus, justificatos *pacem cum Deo habere*, atque ejus pacis conciliatorem esse Christum, qui pro ipsis mortuus est. Quippe tam singularis amoris specimen, quod Deus prior exhibuit, justificatos certos reddit, Deum ipsis eximia ratione favere, & tantum

tantum beneficium porro aliis favoris sui indicibus aucturum & perfecturum, ROM. VIII: 29, 30.

V. Sequitur apud Paulum, PER QUEM (Jesum Christum) ^{2. Accessus ad Deum,} *HABEMUS ACCESSUM FIDE AD (vel in) HANC GRATIAM, in qua stamus.* Græca verba sunt *Δι' οὗ καὶ τὴν προσαγωγὴν ἐσχάσαμεν τῇ πίστει εἰς τὴν χάριν ταύτην ἐν ᾗ ἐσήμεν.* Per hanc gratiam Paulus denotat, vel ipsum illud beneficium justificationis & pacis cum Deo, de quo versu primo loquitur; vel doctrinam de illa gratia, hoc est Evangelium, quod alibi *Evangeliū gratiæ Dei*, ACT. XX: 24. & simpliciter *gratia* dicitur TIT. II: 11. 1. PET. V: 12. Qui priorem sensum sequuntur, verba *εἰς τὴν χάριν ταύτην ad hanc gratiam* referunt ad vocem *προσαγωγὴν accessum*; hoc modo, *per quem habemus accessum ad hanc gratiam*. Sed sic Paulus aliis verbis repeteret, quod modo dixerat. Nam *pacem habere cum Deo per Christum*, & *per ipsum accessum ad hanc gratiam pacis habere*, nihil differunt. Quare rectius per *gratiam* hic intelligitur ipsa doctrina gratiæ, sive Evangelium; & verba *εἰς τὴν χάριν ταύτην* referuntur ad immediate præcedentia *τῇ πίστει, fide in hanc gratiam*; hoc sensu, nos qui „ Evangelio credimus, per Christum, (per quem pacem habemus „ apud Deum) habemus etiam liberum accessum apud Deum.“ Voces *ἐν ᾗ ἐσήμεν* vel *ad fidem* vel *ad gratiam* respiciunt. Prius præferendum videtur; sed res fere eodem redit. *Stare*, idem est ac *persistere*, id quod profiteris firmiter retinere, vide 1. COR. XV: 1. XVI: 13. 2. COR. I: 24. GAL. V: 1. PHIL. I: 27. IV: 1. 1. THESS. III: 8. 2. THESS. II: 15. 1. PET. V: 12. *Προσαγωγή* denotat jus accedendi ad Deum, sive liberam illam fiduciam, qua ad Deum, tanquam ad Dominum, vel potius Patrem, nobis conciliatum & faventem, accedimus. Confer EPH. II: 18. Hoc est speciale justificationum privilegium & consequens pacis, quo antea destituti erant. Durante enim inimicitia, homo cum fiducia ad Deum accedere nec audent nec potest, JES. LIX: 2. Sed pace per Christum conciliata, habemus *παρησίαν* & liberum accessum ad thronum gratiæ. Deus enim propter Christum nos benigne adspicit. Huic debemus quod se nobis facilem præbet, & preces nostras paterno affectu audit. Hic liber accessus ad Deum inter

inter præcipua bona recensetur, quæ Christus populo suo paravit. Vide EPH. II: 18. III: 12. 1. PET. III: 18. Hinc quoque monentur fideles, ut bona sua norint, & monstratam & paratam viam ad Patrem, ad impetrandum tempestivum auxilium, intrepide & constanter insistant, HEB. IV: 16. X: 19--23.

Quia
pax con-
iunctam
habet A-
doptio-
nem.

VI. Quod autem Fiduciam nostram auget & liberum accessum firmat, est, quod *Pax cum Deo*, quam Christus populo suo acquisivit, non consistat in generali quadam benevolentia, qua Deus reconciliatos prosequitur, licet eos ad intimam communionem non admittat. Sic enim non foret plena fiducia; sed quantum ab interiori familiaritate abessent, tantum etiam de fiducia decederet. Verum non ita Deus cum iis agit, quos per Christum in gratiam receptos, Fœderis pacis confortes facit. Nam eos quoque adoptionis honore dignatur, & filiorum loco habet; unde profuit, nihil ipsis ad intimam cum Deo communionem, quique ex ea sequitur familiarem accessum, deesse; modo sibi ipsi non desint. In hac adoptione, de qua Apostolus tum alibi, tum ROM. VIII: 14, 15, &c. prolixè disserit, speciale privilegium fœderatorum Dei in Christo situm est. Hujus olim imago quædam exhibita fuit in Israelitis, quos Deus, propter eximium favorem, quo eos supra reliquas gentes honoravit, non tantum *populum suum* & *populum electum*, sed suos quoque *filios* appellavit, ipsique Deum *Patrem suum* dixerunt, EXOD. IV: 22, 23. XIX: 5. DEUT. VII: 6. XXXII: 6. JES. I: 2. LXIII: 16. MAL. I: 6. JOH. VIII: 41. ROM. IX: 4. Verum longe excellentiore ratione hujus nominis honor ad Christianos pertinet. Illi enim, si tales esse curent quales esse debent, vere habent & habebunt a Deo, quæ filiorum sunt. Nam (1) sunt ex verbo & Spiritu Dei renati in novam progeniem, quæ Dei imaginem in Sanctitate refert, JOH. III: 3. ROM. VIII: 14. JAC. I: 18. 1. PET. I: 23. 1. JOH. III: 1, 9. V: 1. Tum porro (2) per fidem fiunt fratres Christi, unigeniti Filii Dei. Ita enim constituit Deus, ut Christus sibi credentes ad filiorum Dei dignitatem extollat, JOH. I: 12. GAL. III: 26. IV: 5. 2. COR. VI: 18. Hinc dicitur *primogenitus inter multos fratres*,

fratres, ROM. VIII: 29. Nec dedignatur eos, quos sibi in populum adscivit, *fratres appellare*, JOH. XX: 17. HEBR. II: 11. & intimæ admissionis *amicos*, JOH. XV: 14, 15. Eos *diligit, quemadmodum Pater ipsum diligit*, JOH. XV: 9. Orat ut omnes credentes in se & in Patre *unum sint*, JOH. XVII: 21. utque Pater eos simili amore complectatur, quo filium unigenitum amat, vs. 26.

VII. Tandem perfectissima ratione consequentur, quæ filiorum sunt, quando divinorum bonorum hæreditatem adibunt. Et de-
Hæc enim ipsos manet. Christus, utpote unigenitus filius, nem ad
omnium heres factus, HEB. I: 2. etiam fratres hæreditatis
sue confortes faciet, MATTH. XXV: 34. LUC. XXII: 29. haredi-
Hoc tanquam frater pro fratribus rogat, JOH. XVII: 22. & tatem.
se apud Patrem *locum paraturum* pollicetur, ut aliquando una
sint, JOH. XIV: 3. Sic quoque Paulus e filiorum nomine
colligit, nos fore *Dei heredes & cohæredes Christi*, ROM. VIII: 17, GAL. IV: 7. Ipsi quoque fideles sæpe *heredes* appel-
lantur, TIT. III: 7. EPH. III: 6. HEB. VI: 7. JAC. II: 5. & futura beatitudo *hæreditatis* nomine venit, ACT. XX: 32. XXVI: 18. EPH. I: 18. V: 5. COL. III: 24. HEB. IX: 15. 1. PET. I: 4. quia futurum illud bonum fidelibus tanquam filiis destinatum est. Præterea docemur, ultimum adoptionis nostræ finem esse *gloriam*, quæ etiam *gloria filiorum Dei* dicitur, ROM. VIII: 21. Ibidem, vs. 31. Apostolus, quorsum adoptio in Christo tendat, sic exponit, quos *præordinavit* Deus (scilicet *in adoptionem* EPH. I: 5.) *illos etiam vocavit; quos vocavit illos etiam justificavit; quos autem justificavit illos etiam glorificavit*. Deus enim illud gratiæ suæ opus non relinquet imperfectum; sed quos in Christo adoptat, eos ad conformitatem cum ipsius glorioso statu evehet; in quo tanti nominis dignitas demum implementum suum habebit, ROM. VIII: 19, 23. 1. JOH. III: 2. Quippe tunc Angelis, quibus nomen filiorum Dei peculiariter in Scriptura tribuitur, dignitate, gloria & immortalitate similes erunt, LUC. XX: 36. 3. Quæ
gloriandi
mate-
riam
præbent.

VIII. Ad hunc fidelium statum Paulus respicit, quando ad-
dit, & GLORIAMUR SPE GLORIÆ DEI. Qui pacem cum Deo

Deo habet, & adoptionem consecutus est, non tantum optima quæque de Deo tanquam Patre sperat, sed in hac *spe* quoque *glorietur*. Gloriantur autem homines, tum magnis, tum præcipue certis bonis, quæ eos manent. Verum in rebus humanis non facile ejusmodi gloriationis materiam reperias. Ipsa enim vita instabilis est, & multa intervenire possunt quæ spem nostram frustrentur. In sola *spe* filiorum Dei *glorietur* locum habet, quia firmo fundamento innixa est. Deus, *fallere nescius*, TIT. I: 2. HEB. VI: 18. spem æternæ gloriæ per Filium suum dedit. In ipsa Filii missione & traditione in mortem, tanta effulgent divini amoris indicia, ut ex eis certissime colligatur, nihil tam pretiosum concipi posse; quod Deus non daturus sit iis quibus Filium suum dedit, ROM. VIII: 32. Adjice, Christi exaltationem exemplum præbere gloriosi istius status, qui fidelibus destinatus est; atque inde spem similis sortis ita confirmatam esse, ut in ea merito gloriari queant, 1. PET. I: 3, 4. Notandum porro, in Scriptis Novi Fœderis per *gloriam* denotari summum illud bonum, quod in altera vita manifestabitur. Hujus *gloriæ* spe genus humanum, ante Christum, propter peccata destitutum erat, ROM. III: 23. Sed quos Deus in Christo justificat, eos *vocat* & parat *ad gloriam*, 1. THESS. II: 12, 13. 1. PET. V: 10. ROM. IX: 23. & per Christum salutis ducem *in gloriam introducet*, COL. III: 4. HEB. II: 10.

4. Unde etiam in adversis gloriantur. IX. Huic bono Apostolus alium, & longe diversum pacis & adoptionis fructum subjungit, vs. 3. *Non solum vero, sed GLORIAMUR QUOQUE IN AFFLICTIONIBUS.* Quod post *gloriam* statim *afflictionum* mentionem injiciat, atque in utrisque nos gloriari dicat, id prima fronte parum cohærere videtur. Jungit enim res dissociabiles, quarum alteram a conditione filiorum Dei prorsus abhorrere putares. Potius expectandum erat, ut quibus Deus ita propter Filium favet, ut iis æternæ gloriæ hæreditatem destinavit, illis quoque cætera bona, quæ præsentem vitam beatam reddunt, sine adversorum mixtura, largiter suppeditaret. Ejusmodi temporalium bonorum affluentiam Deus olim Israelitis promissit & præstitit, cum eos in populum suum elegisset. Quapropter tantum aberat, si quando in adversa inciderent,

inciderent, ut in iis *gloriantur*, ut potius in graves querelas erumperent, quasi Deus eos negligeret, nec pro populo suo haberet. Verum adoptio in Christo longe ab Israelitarum adoptione discrepat. Quippe Deus filiis suis in Christo hac conditione gloriam destinavit & promittit, ut se prius ad multa adversa ferenda parare debeant, quam ad gloriam perveniant. Neque hanc conditionem detrectant fideles. Futuræ gloriæ spes tam altis in eorum animis radices agit, ut temporalium bonorum affluentia æquo animo carere queant; & præter communia hujus vitæ incommoda, etiam extraordinarias afflictiones Christi & Evangelii causa patienter ferant, atque in iis gaudii & gloriationis materiam inveniant, MATTH. V: 11, 12. Adversorum incommoda & molestias æque ac alii sentiunt, iisque carere malent, & perpetuo placidam & tranquillam vitam agere; 1. TIM. II: 2. sed licet contrarium accadat, in mediis malis inconcussam spem gloriæ servant.

X. Quæ autem fideles sustinent atque eo perducunt, ut adversa gloriandi potius quam conquerendi materiam existiment, hæc sunt, (1.) Quod ipse primogenitus Dei filius per summos labores & ærumnas ad gloriam pervenit, LUC. XXIV: 26. ROM. VIII: 17. HEB. II: 10. XII: 2. 1. PET. I: 11. II: 21. (2.) Quod adversa ex paterno Dei in nos amore dispensantur. Quare fideles nullam causam habent, cur propter adversa animum despondeant. Sciunt, ea sibi immitti ad majorem in pietate profectum, ROM. VIII: 28. 1. COR. XI: 32. HEB. XII: 11. & adoptionis argumentum præbere, HEB. XII: 6, 7. Hoc illud est in Evangelica vocatione & adoptione eximium, quod fideles multum ultra communem sortem evehat, etiam supra plerosque Israelitas, in antiqui Fœderis libris propter pietatem celebratos. Efficat enim futuræ gloriæ firma persuasio, ut quævis adversa, si res ita ferat, prompte & alacriter tolerare queant. Sic enim Apostolus pergit,

XI. *Scientes quod afflictio PATIENTIAM operetur.* Non quidem hoc perpetuum est afflictionum effectum. Nam sæpe vi-deas homines in adversis animo dejici, & quæ ferenda sunt patientissime ferre; vel, ut adversa devitent, officium deferere. Sed Apostolus hic loquitur de eo, quem Deus in Christo adopta-

adoptavit & gloriæ hæredibus adscripsit. Qui hujus vocationis conscius & tanta spe subnixus est, in adversis animum non despondet, sed per ea exercetur ad *patientiam*, eximiam illam & Deo gratissimam virtutem, cujus specimina non nisi in adversis edi possunt. Est autem primum *patientia* sive tolerantia opus ex necessitate virtutem facere, & volentem sequi quo Deus vocat, quod alioquin invito & reluctanti faciendum est. Verum Christiana patientia, prospectu futuræ gloriæ roborata, ad majorem perfectionem enititur; quoque magis per adversa premitur, eo magis ad hanc spem confugit, eamque retinet tanquam tutissimam in adversorum procellis anchoram, HEB. VI: 18, 19. atque gloriam, quam in prospera conditione minus desiderasset, in dura ardentibus votis concupiscit, seque ea dignum reddere studet, ROM. VIII: 23.

6. Et XII. Qui sic per adversa in patientia exercitantur, atque in corpore fracto & debilitato, animum fortem & renovatum servant, 2. COR. IV: 16. in illis *patientia* operatur **PROBATIO** NEM, sive experimentum (1). Qua voce Paulus fructum patientiæ denotat, in eo situm, quod fideles experiuntur, se per tolerantiam illum mentis habitum acquirere, qui filios Dei decet; adeoque adversa sibi in bonum cedere, ROM. VIII: 28. Præterea in mediis adversis experiuntur adjutricem Dei manum, quæ ipsos, quamvis deserti videantur, non derelinquit, 2. COR. IV: 8, 9, 10. Hanc opem Paulus sæpe in gravissimis calamitatibus senserat; hinc gloriatur, se illas non horrere nec expavescere, quippe qui Christi potentia adjutus, omnium malorum superior evaderet, 2. COR. XII: 9, 10. PHIL. IV: 13. Hoc cum efficiant adversa, nulla ratione pro signo imminuti amoris divini haberi possunt. Solent quidem, qui cum multis & diuturnis calamitatibus luctantur, ab hominibus despici. Verum non humano more Deus electos suos in Christo diligit. Nullæ fidelium ærumnæ & miseriæ ejus amorem debilitare, nedum extinguere

(1) Græca vox est δοκιμή, frequens in Pauli Epistolis, qua denotatur exploratio vel experimentum. Seire alicujus δοκιμήν, 2. Cor. II: 9. Phil. II: 22. est alicujus animum per experimenta exploratum habere. Occurrit etiam 2. Cor. VIII: 2. IX: 13. XIII: 3.

stinguere possunt, ROM. VIII: 35. Ex patientia igitur oritur δοκιμή, experientia; quod hac via Dei opem paternumque in nos animum, & simul profectum in virtute experimur. Non latuit hic usus adversorum Ethnicos. Sic enim ait SENECA (1), *Marce sine adversario virtus, tunc apparet, quanta sit, quantum valeat, quantumque polleat, cum quid possit patientia ostendit.* Iterum, *opus est enim ad notitiam sui experimento; quod quisque posset, nisi tentando non didicit.*

XIII. Sequitur apud Paulum, *Probatio vero SPEM operatur.* Unde Jam vs. 2. *de spe gloriæ Dei* locutus est, quæ justificationem & Spem pacem cum Deo sequitur, & ad quam per Christi resurrectionem regenerati sumus, 1. PET. I: 3. Sed hic respicit spem, quam tolerantia afflictionum in animo parit. Etenim qui per experimenta patientiam suam Deo probavit, & profectum suum experitur, is quoque *spem gloriæ* in Evangelio propositam in se invalescere & in dies magis vivam & confirmatam reddi sentit. Porro *probatio spem operatur*, quod qui per patientiam didicit quid possit, & se per adversa meliorem fieri, is quoque in posterum promptior est ad adversa subeunda. Sic Paulus, jam per multa experimenta δοκιμήν sui nactus, non reformidabat eadem iterum vel graviora pati; quinimo ipsam vitam pro Christo fundere paratus erat, ACT. XX: 24. XXI: 13. Nam præcedentia experimenta (2) animum addebant, & de Dei auxilio bene sperare jubebant, 2. COR. I: 9, 10. 2. TIM. IV: 17, 18. Spes gloriæ efficit ut afflictiones sufferre valeamus, & vicissim patientia spem auget & roborat, & fideles ad plenitudinem spei adducit, HEB. VI: 11. Sic fiunt *abundantes spe*, ROM. XV: 13. & *leti* XII: 12.

XIV. Addit Paulus, *Spes autem NON PUDEFACIT.* In- telligit spem ex memoratis principiis in animo ortam & confirmatam. Fieri enim omnino nequit, ut talis spes fideles fallat & expectantem frustretur. *Fidus enim qui promisit*, HEB. X: 23.

(1) De Providentia, Cap. II. p. 306. Cap. IV. p. 316. Vide etiam Epist. XIII.

(2) Sic ait SENECA Epist. XIII de Athleta, qui quoties cecidit consummatus resurrexit, cum magna SPE descendit ad pugnam.

23. nec desunt credentibus certissima amoris divini pignora. Nam ut ait Apostolus, *effusa est caritas Dei in cordibus nostris,*

Cum *per datum nobis Spiritum sanctum.* Respicit Spiritus dona, quæ adoptionis certissima signa habent. in initio prædicationis Euangelicæ passim in credentes effusa legimus. Hæc dona indubitatum documentum præbebant, Deum tales pro suis agnoscere, eosque vere, per mortem filii, in gratiam receptos. Cum autem ejusmodi dona fidelibus ex promisso Christi contingerent, per ea certi reddebantur, Deum non minus reliqua promissa Filii sui suo tempore exhibiturum. Est enim ille Spiritus pignus & arrabo gloriæ & hæreditatis cælestis, EPH. I: 14. quo fideles, tanquam sigillo, *obsignantur in diem redemptionis*, EPH. IV: 30. Sed de hac re in sequentibus iterum dicendum erit.

CAPUT V.

De Certitudine Fidelium.

Fiducia, I. **V** Idimus in præcedenti Capite, ex loco Pauli ad ROM. V: 1-5. eorum quos Deus per Christum sibi reconciliavit, vel justificavit, hanc esse conditionem, quod e condemnatione & morte translati sint in vitam. Consequens enim Justificationis est *pax cum Deo, & Adoptio*; cui cohæret intrepidus Accessus ad Deum, qualis est liberorum ad Patrem; & Spes certa hæreditatis bonorum divinatorum, quæ fideles in ipsis adversis non deserit, sed per illa ipsa quæ spem confundere videntur, crescit & confirmatur.

Qualis fidelibus in Scriptis N. Foederis tribuatur. II. Quæ autem Paulus in illo loco de fiducia fidelium in genere differt, ea singuli considerare possunt, tanquam ad se quoque pertinentia. Ea enim ratio est promissionum conditionalium, quod unusquisque, cui ea adsunt quæ promissor supponit vel exigit, per eas certior fiat quo loco a Deo habeatur. Hac mente Apostoli fœderatorum bona crebro commemorant, ut singuli inde discant, quid a Deo per Christum vel jam acceperint, vel porro eos maneat. Sic verba, superiore Capite exposita, nos per *Jesum Christum habere accessum* ad Deum fide

fide in gratiam, in qua stamus & gloriamur in spe gloriæ Dei, ROM. V: 2. eo spectant, ut quotquot in fide stant, sibi aditum ad Deum paratum, seque ad *spem gloriæ* renatos esse, intelligant. Quando Paulus scribit, COL. I: 12. *Gratias agentes Patri, qui nos idoneos reddidit, ut partem habeamus in sorte sanctorum in luce,* laudationis formulam dicat, quam quivis fidelis, suo non minus quam aliorum nomine, Deo offerre potest. Nisi enim se quoque præsentis beneficii consortem agnoscat & futuri spem habeat, non est cur Dei laudes celebret, aut ob beneficium gratias agat. Ipsa quoque celebratio S. Cœnæ indicium præbet, Christum, in iis, quibus ejus usum commendat, supponere certam persuasionem, sibi quoque per Christi acta & perpeffiones reconciliationem cum Deo partam esse. Habet enim Cœna gratam commemorationem mortis Domini & professionem spei de ejus reditu ad redemptorum salutem. Quisquis hæc per solennem Cœnæ usum profitetur, eo ipso quoque profitetur se hac persuasionem imbutum esse, quod ipse quoque redemptionis quæ in Christo Jesu est, particeps sit, inque ejus reditu plenam & perfectam salutem consequetur. His adde, fidelium conditionem in Apostolorum Epistolis passim ex eo laudari, quod per redemptionem & adoptionem in Christo, cœlestis regni cives & cœlicolarum tribules facti sint. Vide ROM. VIII: 17. I. COR. VI: 11. EPH. I: 7. II: 19. HEB. III: 1. XII: 22-24. I. PET. I: 3, 4, 5. II: 9. Unde sequitur, fidelem non nimis magnifice de se sentire, aut majus quid, quam conditioni suæ convenit, sibi arrogare, quando se quoque salutis hæredibus adscriptum credit, & ea quæ filiorum sunt, nunc & olim a Deo adepturum. Nec fallit ipsum hæc persuasio, quamdiu fidei vitam & mores, ad cœlestis civitatis leges exactos, jungere perseverat. Verum si separet, quæ Christus conjuncta esse voluit, & fide contentus de sanctitate vitæ nihil vel parum sollicitus sit, inanes spes fovet, fundamento quippe, quod ipse Christus posuit, destitutas; atque quamdiu talis manet, nomine non re *filii* & hæres regni est, ac ejus possessione olim excludetur, MATTH. VIII: 12.

III. In hoc summatim consistit fiducia, sive Certitudo, quam fidelis de conditione sua spiritali habet. Hæc doctrina ex

Contro-
versia de
Certitu-
dine,
ex

ex Apostolorum scriptis adumbrata, nihil difficultatis habet, sed plana & aperta est. Talis quoque antiquis temporibus visa fuit; non enim constat olim inter Christianos dubitatum vel disputatum fuisse, an fidelem officio suo sedulo incumbentem, hæc persuasio deceat, ejusque præsentī conditioni conveniat. Tempore demum Reformationis, de hac quoque re, ut de multis aliis, Reformati & Pontificii, & ipsi quoque Reformati inter se disputare cœperunt. Verum per longas disputationes nihil aliud actum est, quam quod res, circa quam nemo olim hæsitabat, deinceps difficilis & anxie considerationis facta sit.

Qua occasio-
ne tem-
pore Re-
forma-
tionis
orta.
IV. Non abs re fuerit ortum & progressum hujus contro-
versie breviter exponere. Cum Lutherus, quemadmodum su-
pra dictum est, sententiam de bonorum operum meritis, in
Ecclesia Romana receptam, sibi ante omnia oppugnandam sum-
fisset; atque in eum finem Pauli doctrinam, de peccatoris Ju-
stificatione per fidem absque operibus legis, adhiberet; Fidem
illam, qua homo justificatur, in eo constituit, quod homo
Christi meritum in Evangelio sibi *oblatum apprehendit* (a), &
remissionem peccatorum, credenti promissam, sibi speciatim ap-
plicat. Quisquis hoc facit, hunc eo ipso justificatum & re-
missionem peccatorum consecutum esse dicebat; addens, de hac
re minime dubitandum, sed unumquemque de justificatione sua
persuasissimum esse debere. Hoc autem tanto magis urgebat,
quod apud Romanenses talia fierent & dicerentur, quæ homines
incertos & suspensos tenebant, an revera peccata ipsis remissa es-
sent. Hinc nonnumquam acriter & vehementer doctores illos
exagitat, qui docent, homines de remissione suorum peccatorum
dubios esse debere, quamdiu sentiunt multum abesse, ut tales
sint, quales Christus eos esse vult. Dicebat, doctrinam de du-
bitatione esse *pestiferam & pestilentissimam* (1) *impiam & blasphemam* (2) eamque vel solam justas causas præbere, cur ab Ec-
clesia, in qua talia docentur, sit secedendum (3).

V. Quod autem Lutherus certitudinem justificationis, ab
omni

(1) Apud GERHARDUM, Tom. III. p. 535.

(2) Apud SECKENDORF, Lib. III. p. 677.

(3) Apud CHEMNITIUM Exam. Concilii Tridentini, Part. I. p. 165.

omni dubitatione remotam, tantopere commendaret, id inde e-
rat, quod existimaret, se alioquin male sanam doctrinam de Indul-
gentiarum usu & meritis bonorum operum satis efficaciter de-
struere non posse. Nam quamdiu hominibus ea opinio inhære-
bat, Fidem non sufficere ad Justificationem, sed ad certam de
remissione peccatorum persuasionem bona quoque opera requiri;
etiam facile induci poterant ut aliquod momentum statuerent in
operibus, quæ Ecclesia Romana commendabat; qualia sunt
Contritio, Confessio, Absolutio, Satisfactio, qua peccator pœ-
nitens, certis operibus præstitis quæ Sacerdos imponit, pecca-
ta peccatorumque pœnas compensat. Contra ejusmodi opera
Pauli auctoritate pugnabat, qui hominem absque operibus justi-
ficari docet; atque insuper objiciebat, homines per Romanen-
sium doctrinam semper dubios & incertos manere (4), nec ul-
lum fidei solatium percipere. Lutheri vero sententia erat, ho-
minem justificari simulac credit, atque ipsam fidem in eo confi-
stere ut se justificatum credat; unde colligebat, unumquemque
de hac re firmiter persuasum esse debere. Hac enim persuasionem
imbuti satis perciperent, sibi ad Justificationem (jam a Deo
concessam) papalibus indulgentiis, absolutione sacerdotali vel sa-
tisfactione nihil opus esse; ad quæ nemo confugit, nisi qui de
Justificatione sua dubitat. Ut igitur vanas illas merces, quas
Roma in remedium animarum venditabat, in contemptum addu-
ceret, Lutherus hoc continuo inculcabat, fide justificatos Pon-
tificiorum commentitiis subsidiis non egere.

VI. Hæc mihi, quantum ex variis dictis Lutheri colligere
potui, præcipua causa fuisse videtur, cur illam certitudinem Aliquan-
do non
justificationis inter præcipuos doctrinæ suæ Articulos habuerit, satis cau-
qui deinceps quoque Confessioni Augustanæ insertus fuit (5), te a Lu-
thero
Quicquid contra Indulgentias, quas primo oppugnare aggressus proposi-
erat, ta.

(4) Sic P. MELANCTON, Lutheri vestigiis insistens, Pontificios in-
simulabat, quod e Symbolo Articulum de remissione peccatorum delerent;
cum dicant, *non credo sed dubito*. Apud SECKENDORF, Lib. III. p. 670.

(5) Artic. IV. Homines gratis justificantur propter Christum per fidem,
cum credunt se in gratiam recipi & peccata remitti propter Christum.
Vide CASSANDRI Consultat. apud Grotium Oper. Theol. T. III. p. 559,
560.

erat, & contra bonorum operum meritum faceret, avide arripuit. Et satis evictum videbatur nihil ad salutem requisitum operibustribuendum esse, quando constabat, hominem jam antepactum ullum opus justificatum esse, atque ad ejus officium pertinere ut hoc indubitato credat. Non exponam hujus sententiæ incommoda, quæque ex ea profluant consecutaria pietati noxia; quæ Lutheri fervidus zelus, Pontificiis oppugnandis unice intentus, vel non vidit vel neglexit (1), vel minus Religioni adversari credidit, quam quæ ille bonorum operum merita extollentibus objiciebat. Mihi satis est occasionem indicasse, qua sententia de Certitudine justificationis primo nata & inter dogmata Theologica recepta fuit; quæ deinceps Theologis longam disputandimateriam præbuit. In Concilio Tridentino hæc Lutheri sententia ad examen revocata fuit. Nonnulli Patres ab ea non multum abhorrebant; maximæ tamen parti visum fuit, neminem scire posse certitudinem fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum (2); & anathema dixit iis, qui statuerent, omni homini ad remissionem peccatorum assequendam necessarium esse, ut credat certo & absque hesitatione propria infirmitatis & indispositionis, peccata sibi esse remissa.

Damnata in Concilio Tridentino.

VII. Reformati, præter alia Lutheri dogmata, quoque illud de Certitudine fidelium adoptarunt. Nec contenti Certitudine justificationis, ei certitudinem salutis addiderunt. Lutherus e doctrina Justificationis per fidem hoc tantum urgebat, unumquemque credentem, ex eo quod credit, justificationis suæ certum esse. Sed cum plurimi Reformati, post Calvinum, facti essent absoluti Decreti assertores (etenim postquam Calvinus sibi hanc doctrinam statuendam & tuendam duxit, ea a plurimis, propter auctoritatem viri, sine examine admissa fuit) atque etiam hanc opinionem assumpsissent, Deum per irresistibilem Spiritus efficaciam

(1) ERASMUS *Epist.* 714. p. 831. ad Philip. Melanctonem data Anno 1524. ait, „Lutherus tantum colligit e rebus quæ mala sunt, & ita pugnat, tollere quod offendit, ut non satis caveat aliud malum gravius.

(2) Vide *Histoire du Concile de Trente*, T. I. p. 406. Version du P. COURAYER. De sententia Pontificiorum late disserit LEBLANC *Theol.* p. 304. qui, remotis logomachiis, non magnum inter ipsos & Protestantes, superesse discrimen putat.

efficaciam Fidem in electis operari, nec fidem sic animis insitam unquam amitti; hinc quoque statuerunt, fidem de futura sua salute æque certum esse ac de præsentis sua Justificatione. Cum enim Deus (ex eorum sententia) fidem justificantem non nisi in electis operetur; concludunt, quos Deus non tantum de Justificatione, secundum Lutherum, sed etiam de absoluta electione, certos reddit, eos eadem opera de perseverantia in fide, adeoque de salute, certos fieri (3). Verum in hoc Lutheranos sibi assenti ntes non habent. Hi enim, postquam dogma de absoluto Numinis decreto, utpote Scripturæ sacræ e diametro repugnans (4), seposuerunt, statuunt fidem quidem de præsentis sua conditione certum esse posse, non vero de futura.

VIII. Reformatis vero absoluta illa Certitudo fidelium magis magisque allubescere coepit. In antiquis Reformatarum Ecclesiarum Confessionibus ejus nulla vel rara mentio occurrit: Verum Patres Dordraceni illud inter Dogmata fidei receperunt, quæ unusquisque credere, & quando doctoris munere fungitur, etiam docere tenetur. Sic enim statuunt, De hac electorum ad salutem custodia, vereque fidelium in fide perseverantia, ipsi fideles certi esse possunt & sunt pro mensura fidei, qua certo credunt se esse & perpetuo mansuros vera & viva Ecclesiæ membra, habere remissionem peccatorum & vitam æternam (a). Et porro tanquam errorem exaucloratione ministerii Ecclesiastici dignum

reji-
§. 9.

(3) Sunt tamen inter Theologos, quibus hæc sententia admodum displicet. G. BULLUS Theologus Anglicus de ea scribit in *Harmonia Apost. Dissert.* I. C. IV. §. 6. „De hac absoluta certitudine plerisque omnes reformatarum Ecclesiarum Theologos (præsertim exteros) qui de fiducia tanquam formali actu fidei justificantis loquuntur, intelligendos esse, nimis (proh dolor!) manifestum est. Fuit hæc doctrina jam a multis annis ipsissimum reformatæ Ecclesiæ opprobrium; neque est alia ulla, quam vel magis rideant ac ludibrio habeant, vel severiore stylo exagitent Pontificii. Neque id immerito; est enim error non levis, error putidissimus, error (pene dixerim) in fide. Verum negat LEBLANC, Protestantes communiter id asserere, p. 312. *Theol.* 38.

(4) BUDDEUS *Theol. Dogm.* p. 1201. Hinc WENDELINUS *Christian. Theol.* p. 1031. Lutheranis objicit, quod electionis suæ certitudinem habere nequeant. Et PETRUS JURIUS de pace inter Protestantes, p. 135. Lutheranis objicit, dogmatis ipsorum partes omnino esse infociabiles.

(a) *Ibid.* rejiciunt, si quis doceat nullam certitudinem futura perseverantia haberi posse in hac vita, absque speciali revelatione (a). Dicunt etiam, Electos Dei, si hac certitudine in hoc mundo destituerentur, fore omnium hominum miserrimos (b).

(b) Cap. IX. Sic, quanta licuit brevitate, ostendimus qua occasione & quibus initiis opinio de certitudine salutis apud Protestantes nata sit & creverit. Lutherani, apud quos orta est, postquam absolutam Electionem rejecerunt, non solent illam certitudinem magnopere urgere (1). Reformatis vero, quotquot absolutæ Electioni adhærent, certitudo illa, a Luthero accepta, admodum idonea visa est, quam electis suis asserant; non in illum finem, quem Lutherus spectavit, ut nimirum fideles, de justificatione sua certi, intelligerent, se subsidiis quæ Romanenses obtrudunt non indigere; sed ut Fides, tanquam indubitata Electionis nota, ipsos de præsentis Justificatione certos & de futura salute securos reddat, ea certitudine cui falsum subesse nequit (2).

X. Habemus itaque duas multum diversas Synodales, circa idem dogma, decisiones. Synodus Tridentina negat, quænam certo scire posse se gratiam Dei esse consecutum; Dordracena vero, fideles non tantum præsentis gratiæ, sed etiam perseverantia, adeoque futura salutis certos esse, vel esse posse, statuit. Utrius Synodi auctoritatem sequemur? Neutrius si sapimus. Nam utraque in condendis decretis non tam Scripturæ, quam receptarum opinionum rationem habuit. Synodus Tridentina, æque ac Lutherus, prævidebat, certitudine præsentis

(1) D. S. SCULTETUS Theologus Hamburgensis, apud PET. JURUM de pace, p. 129. ait, „Certitudinem electionis & salutis absolutam, in medio vitæ cursu piis convenire negamus.“

(2) FR. BURMANNUS Synopsi, II. 274. nullam agnoscit certitudinem, si falsum ei subesse possit. Idem p. 276. eos reprehendit, qui volunt fidelem quidem de præsentis statu certum esse posse, non vero de futuro; quamvis ipsum Augustinum sententiæ suæ adstipulatorem habeant. Verba ejus sunt, „De perseverantiæ suæ præmio certi sunt, de ipsa tamen perseverantiæ suæ reperiuntur incerti. Quis enim hominum se in actione profectuque justitiæ perseveraturum usque in finem sciat, nisi aliqua revelatione ab illo fiat certus, qui de hac re justo latentique judicio non omnes instruit, sed neminem fallit.“ De Civitate Dei, Lib. XI. C. 12. Vide GROTIUM Oper. Theol. III. 641 & 693.

sentis Justificationis admissa, multum de necessitate & usu Confessionis, Absolutionis, Satisfactionis & Indulgentiarum detractum fore (3); imo ipsum Purgatorium, cui tantum Ecclesia Romana debet, vix subsistere posse. Dordraceni vero Patres, absolutæ Electionis Dogmate imbuti, huic fundamento indubitatum de futura salute persuasionem recte superstrui putabant. Vera enim fide solis electis asserita, non multis ambagibus opus erat, ut ex præsentis fide futuræ salutis certitudo deduceretur.

XI. Non aggrediar denuo ostendere, ipsum illud Electionis dogma non Scripturæ fundamento, sed humanarum opinionum fabulo innixum, aliarum opinionum moli ferendæ impar esse. Factum id copiose in Libro de Prædestinatione & Gratia. Quare, ommissa fundamentalis dogmatis refutatione, ad quod sententia de certitudine salutis tantum accommodata est, hic breviter & dilucide proponemus, quid secundum Scripturam de hoc argumento statuendum esse videatur.

XII. Initio hujus Capituli ostendimus, in Scriptis novi Foederis doceri, eum qui in Christum credit consequi remissionem peccatorum, & huic beneficio connexam esse pacem cum Deo & spem gloriæ. Hinc colligimus, non temere facere fideles, quando generalia illa fœderatorum bona ad se quoque pertinere statuunt, seque salvandorum numero accensent. Nam sic sentiendo sibi non plus attribuunt, quam Commentariensis in ACTIS XVI. 34. qui per fidem in Christum ad salutem perveniri edoctus, atque fidem professus & baptizatus, gavisus est se cum tota domo Deo credidisse. Hoc gaudium ex eo oriebatur, quod per fidem in salvandorum cœtum transisset. Hinc, quando alii fideles idem gaudium sentiunt & testantur, dubitandum non videtur, eos recte & convenienter Evangelio sentire.

XIII. Est quidem illa salus & sperata gloria non hujus sed futuræ vitæ; unde hic non ejus fruitione sed spe gaudemus, In promissis divinis fundamenta, ROM.

(3) CHEMNITIUS in Examine Concilii Tridentini, Part. I. p. 165. inter causas, cur Pontificii tam acriter pro retinenda dubitatione contendunt, hanc quoque ipsis objicit, quod intelligant totam negotiationem pontificia mundationis hoc fundamento niti, &c.

ROM. VIII: 23, 24. Verum Deus divitias bonitatis & potentiae suae, per dispensationem Evangelicam, tam illustri modo manifestavit, atque promissis futurorum bonorum tam firmam fidem praestruit, ut hoc respectu tantam certitudinem habeamus, quantam rei natura patitur. Nihil enim a parte Dei omis- sum est, sed cuncta large suppeditata sunt, quae fideles plenissi- me persuasos reddunt, Deum in eodem amore, quo impulsus sa- lutis opus in Christo inchoavit, permanfurum, atque *aeternum illud solatium & bonam spem in gratia*, 2 THESS. II: 16. quam per promissa animis insevit, suo tempore exhibiturum.

Non minuitur per afflictiones huius vitae. XIV. Illud solummodo fidelium spem labefactare posset, quod saepe in humili & afflicta conditione versantur. Cui ali- quando accedunt graves ærumnae, ipsius fidei causa, quam pro- fitentur, ab improbis illatae; quales sunt ignominia, odium, bonorum jactura, carceres, cruciatus, mors crudelis & infamis. Ex quibus causa præberi videtur existimandi, fideles Deo vel exosos esse, vel ab eo negligi; saltem nullo præcipuo amore ab incredulorum turba distingui. Etiam his amotis, & vitam satis tranquillam degentibus, supervenit ultimus hostis mors, atque eos communi mortalium forti subijcit. Verum præclara illa amoris in Christo exhibitae specimina satis muniunt fideles, ne eorum fides & spes, ex communibus vel extraordinariis hu- jus vitae calamitatibus, ullum accipiant detrimentum. Vide ROM. VIII: 35 ad finem.

A parte fidelium requiritur studium Sancti- moniae, XV. Habemus quæ Deus a sua parte offert, ut vocatis hæ- redibus promissionis immutabilitatem consilii sui (HEB. VI: 17.) de ipsorum æterna salute confirmet, atque eos *valida consolatio- ne* & immota certitudine sustentet. Sed jam salutaris huius dogmatis alteram partem, quæ nos spectat, considerationi no- stræ obvertamus. Ut enim fidelium certitudo undiquaque fir- ma sit, nec ulla ex parte vacillet, requiritur ut cœlestis voca- tionis participes operam assiduam adhibeant, ut a vitiorum reli- quiis emundati, in sanctitate & veris virtutibus continuo profi- ciant (1). Hæc sanctificatio tantæ necessitatis est, ut qui eam

(1) Optime GROTIUS rem exposuisse videtur quando scribit, „ Fieri „ non

negligunt, & pravis affectibus addicti manent, ab oblata & pro- missa hæreditate sint excludendi. Qui fidem professus & peri- turorum forti exemptus infidelium mores sectatur, aut in eadem vitia relabitur, quibus renuntiavit, etiam impiorum conditioni se iterum obnoxium reddit. Hanc doctrinam Apostoli in Epi- stolis ad fideles passim inculcant. Quod in Capite de Sanctifi- catione latius ostendimus.

XVI. Ex quo apparet, fidelium certitudinem crescere vel de- crescere, prout sanctitatis studium excolunt vel negligunt. Si quis ejus nullo amore ducitur, remanere nequit, quam primo acceperat certitudo. Quod si nihilominus animum eâ pascere per- gat, vana spe se lætat. Cum se primum ad Deum conver- teret & crederet, contigit ei beneficium N. Foederis & in sal- vandorum numerum transit; sed ea lege & conditione, quam ipse suscepit, ut abnegata prioris vitæ pravitate ad Evangelii ex- emplar mores componeret. Verum fidem datam fallendo ipse sibi spem salutis dubiam atque incertam reddit, vel etiam pror- sus abscindit. Est enim Christianorum eadem conditio, quæ olim Israelitarum fuit, cum ex Ægyptia servitute liberati, per desertum ad terræ promissæ possessionem proficiscerentur. Deus multa eximia & hactenus inaudita opera in ejus populi gratiam ediderat, ut eum sibi curæ esse ostenderet. Sed quid accidit? Fuere mandato divino rebelles, idololatras, infideles, spe hære- ditatis abjecta Ægyptum repetere volebant; atque contumacia sua & nulla ratione emendabilibus moribus effecerunt, ut tot & tanta beneficia & stupenda potentiae divinæ opera, ipsorum re- spectu frustra impensa fuerint. Neque enim oblatam & destina- tam hæreditatem adepti sunt, sed misere in deserto perierunt. Hæc ad Christianorum conditionem facile transferri possunt. Est

„ non potest, quin, qui credit a Deo profecta quæ Christus dixit, inter
„ quæ & hoc est, omnes secundum Evangelium viventes vitam æternam
„ consecuturos, is non simul confidat sibi id bonum eventurum, si eam
„ viam insitat: sed hæc fiducia est conditionata adhuc, quam agnoscit Sy-
„ nodus Tridentina Sessio IV. Canon. 6. in illis verbis; *fidentes Deum sibi*
„ *propter Christum propitium fore.* Posteaquam vero aliquis jam vivit Christia-
„ ne, purgatus a vitiis, incipit illa fiducia fieri absoluta pro eo tempore;
„ quæ spes solet dici in sacris Literis. Oper. Theol. T. III. p. 689.

Est autem hoc non meum exemplum, sed Pauli, qui fideles ex eo discere jubet, quānam sors ipsos, quamvis ad summa bona vocatos, & in via quæ eo ducit constitutos, maneat, si Israelitarum infidelitatem & inobedientiam imitentur. Vide 1. COR. X. & Epistolam ad Hebræos passim, imprimis Cap. III & IV.

N. Fœdus non constat meris promissis, XVII. Non ignarus sum esse Theologos, magni inter suos nominis, qui non leve discrimen inter antiquum & novum Fœdus statuunt. Quod in eo quoque situm esse volunt, quod N. Fœdus constet absolutis & meris promissis (1); adeo ut fides — inque ea fide perseverantia, tota denique salus, omniaque ad eam necessaria, absolute promittantur. Sed ignorent mihi viri docti, quod vis veritatis me ab ipsis dissentire cogat, inque ea persuasionem detineat, ejusmodi opinionem cum N. Fœderis Scriptis conciliari non posse. Præcepta enim, monita & adhortationes, quæ in Christi sermonibus & Apostolorum occurrunt, aliam interpretationem postulant, quippe quæ nimis expressæ, frequentes & emphaticæ sunt, quam ut commodè in mera promissa transformari queant. Et sane sæpe miratus sum quorundam Theologorum inæqualem & parum sibi constantem pro Scriptura reverentiam; qui pro authentia apicum & accentuum, quibus voces Hebraicæ antiqui fœderis signatæ sunt, tanquam pro aris & focis dimicant; vim fieri textui clamantes, si quis vel accentum Atnah loco suo moveat, & ad præcedens vel subsequens vocabulum transponere tentet; dum in N. Fœdere tantum sibi permittunt, ut verba & integras sententias, quæ manifesto ad classem adhortationum pertinent & salutem sub conditione promittunt, in promissa absoluta commutent; idque invitis Grammaticis legibus; cum nihil aliud suis interpretationibus prætexere queant, quam eas absolutæ Electionis dogmati consentaneas atque ab eo dictatas esse. Sed hæc obiter.

Certitudo fidei innixa, XVIII. In exemplo igitur Israelitarum nostram conditionem intuentes, non difficile erit respondere ad quæstionem, An fidelis de Justificatione sua certus esse queat? Nam si quæstio respiciat

(1) WITSIUS OEcon. Lib. III. c. 10. §. 34. & Lib. I. 1. §. 15. Vide supra Cap. I. §. 33.

spiciat hominem, recens ab improbitate vel infidelitate ad fidem conversum; respondemus, in talem verba Pauli convenire, ROM. EVANG. V: 1. *Justificati igitur ex fide pacem habemus cum Deo, &c.* scit, nisi Sed si quæretur de homine, dudum fidem professio; tunc respondemus, præter fidem etiam mores requiri ad Evangelii normam exactos, vel saltem sincerum vitæ emendandæ studium, opera. atque profectus in virtute genuina indicia. Hac ratione confirmatur & crescit tum Justificationis, tum futuræ salutis fiducia & certitudo. Quod si hoc studium desit, labascit quoque, quam initio habuit de Justificatione sua, certitudo. Si enim fides bonorum operum sterilis non servat, docente JACOBO II: 14, 17. etiam salutis certitudinem animo suggerere nequit. Sic igitur certitudo, quæ initio sola fide nitebatur, deinceps aliis indicibus indiget, ut firma sit.

XIX. Hoc confirmare possumus insigni loco Petri, qui cum Quod 2. EPIST. I: 9, 10. fidei omne genus virtutum jungendum esse adstruimouisset; sic enim fore ut cognitio Christi non maneat vacua tur e 2. & sterilis; porro de iis, in quibus sterilis manet, declarat eos Petr. I: 9, 10. conditionis in Baptismo susceptæ oblitos esse. Tum subjungit, quare magis curate vocationem & electionem vestram firmam facere. Alloquitur vocatos & electos, qui proinde certi erant, se pacem cum Deo habere; verum omnino opus esse docet, ut eam per diligens virtutum studium stabilem & perpetuam reddere curent. Sequitur, hæc enim faciendo nunquam offenderis, h. e. promisso & sperato bono non exciditis; quod alioquin futurum erat, si sanctitatis studium negligerent. Sic quoque Paulus 2. TIM. II: 19. docet, firmum Evangelii fundamentum a Deo 2. Tim. positum duplici inscriptione notatum esse; novit Dominus qui sui II: 19. sunt. Et desistat ab injustitia quisquis Christi nomen nominat. In quibus verbis certitudinem, quam a parte Dei habemus, indicat quando ait, Dominum suos nosse, h. e. ea notitia, qua eos approbat, protegit & custodit ad salutem. Verum ut illa certitudo firma & inconcussa maneat, alterum quoque illud requiri notat; ut qui Christum pro Domino agnoscit ab injustitia desistat. Hac nota destitutus pro certo confidere nequit, Dominum ipsum pro suo agniturum. In nullius Apostoli Epistolis frequen- Et Epi- stola Jo- tior mentio occurrit Certitudinis, qua fideles persuasi sunt se ex annis. Deo

Deo genitos & vitam æternam possessuros, quam in Epistola JOANNIS. Sed, quod notatu dignum, certitudo illa, qua fideles norunt, se cum Deo communionem habere; ipsum cognoscere; in ipso manere; ex ipso natos esse; semper in eo fundatur, quod *peccatum non faciant, sed in luce ambulent, & justitiam*, ac imprimis *fraterno amor* operam dent. Vide Cap. I: 7. II: 3-6, 9-11. III: 6-10, 14, 15, 19, 24. IV: 7, 8, 12, 16, 20. V: 1-4, 18. Nec ab his diversum abit insignis Pauli locus, ROM. VIII: 35. *Quis nos separabit ab amore Christi, &c.* qui nonnullis absolutæ certitudinis argumentum continere videtur; unde ex eo colligunt, certitudinem præsentis fidei etiam futuræ salutis indubitatum & fallere nescium indicium præbere. Verum qui ad ea respicit, quæ Paulus initio Capitis fundamenti loco posuit, manifesto deprehendet, eum in his verbis de certitudine a nulla conditione suspensa nequaquam cogitasse; sed omnino supponere, eos, de quibus agit, ex Evangelii formula vivere, *nec secundum carnem sed secundum spiritum ambulare, & spiritu operationes carnis enecare.*

Notantur qui certitudinem in fide absque operibus ponunt. XX. Hæc non satis ad animum revocasse videntur, qui certitudinem Justificationis ex sola fide ortam ita urgent, ut operum vix ullam mentionem faciant: Cum certitudo illa nec durabilis nec solida esse queat, si quis in fide bonorum operum sterili acquiescat. Quemadmodum non manent in Christo, qui fructus non producant, sed ut inutiles palmites amputantur & ejiciuntur, JOH. XV: 6. sic quoque non alia ratione communionis suæ cum Deo certi manere possunt, quam Sanctitatis Evangelicæ exemplar pro viribus imitando. Qui hoc omisso aliud certitudinis fundamentum quærunt, illos instabili arenæ inædificare Servator docet, MATTH. VII: 26, 27.

Certitudo est veræ pietatis consequens. XXI. Ex iis quæ hætenus differuimus satis constare puto, veram Certitudinem e conscientia præstiti officii crescere & confirmari. Unde sequitur, illam proprie sub præceptum non cadere, sed ad promissa pertinere, & considerandam esse tanquam genuinæ pietatis fructum. Sic quoque fiduciam illam & firmam persuasionem de futura salute ab Apostolis repræsentatam vidimus; eam nimirum tum demum vere & constanter animum tranquillare & exhilarare, quando novus homo, ad imaginem

nem Dei creatus, jam aliquam formam accepit. Illo enim crescente simul crescit.

XXII. Quod autem nonnulli objiciunt; fidelium conditionem dubiam & incertam reddi, aut Pyrrhonismum in religionem induci, si eorum certitudo a profectu in pietate suspendatur: Ad id respondemus, 1. Longe meliore jure talia objicientibus regeri posse, eos in arripienda & commendanda certitudine sæpe nimis properare; & quemadmodum Pyrrhonismus olim ex dogmaticorum temerariis assertionibus natus est, sic illos quoque, dum fidelem certitudine immota imbuunt, antequam id animo insitum sit & radices egerit, quod certitudinem alere debet, causam præbuisse quod alii cautius & nimis hæsitanter de hac re loquantur. 2. Præterea non est existimandum; omnem dubitationem circa spiritualem nostram conditionem aliquid vitiosi habere. Si enim ex conscientia omissi vel parum sedulo exculti officii oritur, fatendum est, hominem recte & consentanee agere, quando dubius hæret, vel plus metuit quam sperat. 3. Ne quidem piorum conditioni adversatur, quod, considerantes quantum a perfectione absint, promissam vitæ æternæ hæreditatem sibi intrepide arrogare non audeant. Hoc enim arguit animum demisse de se sentientem; quem Paulus quoque suo exemplo commendat, quando ait, *Nullius rei mihi conscius sum, attamen in hoc (vel propterea) non sum justificatus, sed qui me judicat Dominus est*, 1. COR. IV: 4. Si Apostolus, nullius rei conscius, se propterea etiam judicio Domini justificatum esse, asserere non ausus est, quanto minus de se præsumere debent, qui se in multis deficere norunt. Sic excitantur, ut majorem cum sollicitudine & accuratione officio suo incumbant, & ad majorem perfectionem enitentur. Secundum illud ejusdem Apostoli, *non quod jam ceperim vel jam perfectus sim; sed persequor ut apprehendam, cujus causa quoque a Christo Jesu apprehensus sum*, PHIL. III: 12. Quod si diffidentia, vel incertitudo, an hætenus omnes Christiani numeros satis explerimus, hunc usum præstet, in laude potius quam in vitio ponenda est. Nimia Contra indubitata de salute sua præsentia profectum in pietate retardare solet. Vix enim videas hoc vitio laborantes novis & repetitis conatibus eo contendere, quo se jam pervenisse putant. Huic

Huic aliud quoque malum adhæret, quod prædens illa de salute sua opinio sæpe in argumentum certitudinis arripiat, quæ nihil minus quam certa sunt. Atque ita, dum nimis festinat, aliquando ἰδίῳ ἐπιγνώσει sua firmitate excidit, 2. PET. III: 17. & pro vera certitudine ejus vanam imaginem amplectitur.

XXIII. Quare in re tanti momenti longe tutius fuerit supra memoratum PETRI consilium sequi 2. Epist. I: 10. atque *vocationem & electionem* per sedulum exercitium Christianarum virtutum *stabilire*. In hoc opere laborantibus non deerit suo tempore Certitudo, h. e. ut eam Pauli verbis describam, *Letitia & pax in fide & abundantia in spe*, ROM. XV: 13.

CAPUT VI.

De testimonio Spiritus Sancti.

Loca de testi-
monio
Spiritus
Sancti, I. **I**nter ea, quæ fidelium certitudinem firmant, a Theologis quoque recensetur Spiritus Sancti testimonium, ad quod Paulus provocat, ROM. VIII, 15, 16. *Accepistis Spiritum adoptionis, in quo clamamus Abba, pater. Ipse SPIRITUS TESTATUR spiritui nostro nos esse filios Dei.* Ejusdem Epistolæ Cap. V: 5. ait, *Spes non pudefacit, quia caritas Dei in cordibus nostris effusa est per Spiritum sanctum, qui nobis datus est.* Et Cap. XV: 13. optat, *ut sint abundantes spe, per potentiam Spiritus sancti.* Item 2. COR. I: 21, 22. *Qui nos confirmat vobiscum in Christum, & nos unxit Deus est; qui nos quoque obsecravit, dato arrabone Spiritus in cordibus nostris.* Vide etiam 2. COR. V: 5. EPH. I: 13, 14. IV: 30. I. JOH. III: 24. V: 6. ACT. IX: 31. De hoc testimonio & obsecratione Spiritus, quid sint, & quænam ex illis nascatur futuræ hæreditatis certitudo, hoc loco quædam dicenda sunt.

Respi-
ciunt
dona ex-
traordi-
naria. II. Si loca allegata attente considerentur & conferantur, facile apparebit, in iis agi de donis extraordinariis Spiritus S. quæ fuere eximium nascentis Ecclesiæ decus & ornamentum; quæque Deus non solum in Apostolos die Pentecostes, sed in alios quoque fideles *large effudit*, TIT. III: 5, 6. HEB. II: 4. Exempla

Exempla passim in Actis occurrunt. In Epistolis Apostoli de illis donis differunt, tanquam de re quam unaquæque Ecclesia experientia cognitam habebat. Vide I. COR. I: 4-7. & sæpius in eadem Epistola. Alia loca in re manifesta allegare nihil attinet. Tantum notabo, ad hæc dona quoque referendum videri dictum Pauli, 2. COR. XIII: 5. *Vos ipsos tentate, an sitis in fide. Vos ipsos explorate; vel an vosmet ipsos non cognoscitis, Jesum Christum in vobis esse? nisi forsitan reprobi estis.* Multi hæc verba exponunt de examine, quo unusquisque animi sui dispositionem explorare debet, ut certus sit se rite in Christum credere, suasque actiones ad Evangelii normam dirigere. Mihi vero Apostolus non ad *occulta cordis*, I. COR. XIV: 25. sed ad rem notam & manifestam respicere videtur, quæque in omnium oculis erat; nimirum insignia illa Spiritus dona, quæ Ecclesiam Corinthiacam æque ac reliquas Ecclesias ornabant, & indubitatum testimonium præbebant, Jesum Christum inter ipsos esse. Nam (quemadmodum vs. 3. dicit) *Jesus apud vos non est infirmus, sed potens est inter vos*, scilicet per miracula, quæ Paulus inter Corinthios operatus erat, & per *καρίσματα* quæ acceperant, Cap. XII: 12, 13. Proinde non diu quærendum erat an essent in fide, vel an Jesus Christus inter eos esset; cum tam manifesta & irrefragabilia documenta ante oculos versarentur.

Ultima verba, εἰ μή τι ἁδόνιμοι ἐστέ, verti solent, *nisi forsitan reprobi estis*, quasi sensus esset, ne forte sitis adulterini Christiani, qui non sunt quod videntur. Sed Græca vox ἁδόνιμος hic proprie sumitur, & denotat *absque experimento, de quo non sumptum est experimentum*, vel *qui caret experimento*. Sensus est, „nisi „forte vos soli experimentis destituti estis, quæ demonstrent „Christum inter vos esse.“ Sic Paulus vocem ἁδόνιμος de se ipso fumit, quando ibid. vs. 6, 7. ait, se sperare, ipsos scituros, quod non esset ἁδόνιμος, h. e. *absque experimento*, quo constabat, Jesum per ipsum agere & loqui. Hoc quidem abunde experti erant Corinthii, cum Apostolus apud eos Evangelium prædicaret; sed cum nonnulli, quamvis Christo nomen dedissent, turpibus vitiis addicti manerent, minatur Cap. XII: 21. & XIII: 6. tales magno suo dolore & pudore experturos quid

quid posset. Sed mox vs. 7. optat ut ita se gerant, ut non opus habeat specimen dare potestatis, quam a Christo acceperat; quamvis tunc ignotum maneret quid posset, vs. 10. Verba illa *ἡμεῖς δὲ ὡς ἀδόκιμοι ὄμεν*, verti debent, non, ut a quibusdam factum est, *ut nos rejectanei simus*; sed, *ut nos tanquam inexplorati simus*, i. e. ut nullo experimento appareat, quomodo immorigeros, si necesse sit, castigare queamus. Vide Cap. X: 6-8.

Hoc sensu vox *ἀδόκιμος* quoque sumi potest, 1. COR. IX: 27.

III. Sed ad inceptum redeo. Dona Spiritus S. in omnibus Ecclesiis, ab Apostolis conditis, observari poterant. Erant quidem diversimode distributa, 1. COR. XII: 4. Nec omnes omnia habebant; sed tanquam unius corporis membra diversa dona acceperant, ad usum & perfectionem totius corporis, i. e. Ecclesiae, operantia. Ibid. vs. 27, 28. EPH. IV: 7, 11, 12. Attamen nulla Ecclesia iis donis carebat. Hinc probabiliter admodum colligitur, supra memorata loca, in quibus Apostoli ad Spiritum provocant, testificantem fideles esse *filios Dei* & *haeredes*; vel quando dicunt, *caritatem Dei in cordibus ipsorum per Spiritum S. effusam* esse; vel Spiritum efficere ut *spe abundant*; vel eos *Spiritu unctos & obsignatos* esse; haec, inquam, & similia loca de donis illis extraordinariis intelligenda esse; quibus ejusmodi dicta aptissime conveniunt. Quotquot enim illa dona acceperant, dubitare non poterant ea sibi divinitus contigisse. Conscii erant mutationis, quam subitus spiritus illapsus in eorum animis efficiebat. Intellectus salutarium rerum cognitione illustrabatur; quorumque antea penitus ignari erant, ea distincte percipiebant aliosque docere poterant. Variis linguis loquebantur, vel miraculosas aegrorum sanationes peragebant. Haec discimus ex Epistola 1. ad COR. XII: 28-30. ubi Apostolus dona enumerat, quorum Corinthii, per ipsum conversi, participes facti erant, quorumque usus post ipsius discessum durabat. Ejusmodi Spiritus S. *μερισμοὶ distributiones* HEB. II: 4. cum passim fierent, fideles certos reddebant, se cœtui fervandorum adscriptos esse. Quomodo enim non persuasum haberent, se populi Dei partem factos, quos Deus ipse Spiritus sui signo notabat, & in peculium suum segregabat? Cumque ultimus vocationis Evangelicæ finis sit hæreditas bonorum

rum divinorum, præsens Spiritus donum eos firma promissi boni spe implebat.

IV. Hoc igitur pignore hæreditatis accepto, fideles contra Culpam dubitationis æstus animum obfirmatum habebant, & bonæ spei hominis pleni & spe gaudentes in Deum recumbabant. Notandum tamen amitti poterat. primorum fidelium certitudinem, Spiritus dono, tanquam pignori divino, innixam, eos ab omni cura & sollicitudine non solvissse. Ipsum enim illud pignus & signaculum Spiritus hominis culpa amitti & deleri poterat. Hoc respiciens Paulus, monet fideles, *Nolite contristare Spiritum sanctum, in quo signati estis in diem redemptionis*, EPH. IV: 30. Quo indicat, ipsius hominis pravitate vel negligentia fieri posse, ut Spiritus hospitium, in quo indigne habetur, deserat. Est enim spiritus sanctificationis; Qui vero hoc pignore dignati, animum a vitiis non purgant, nec virtutibus excolunt, illi dicuntur *templum Dei corrumpere*, 1. COR. III: 16. Inde fit, ut Spiritus tandem immundo domicilio excedat, atque tales, hæreditatis pignore amisso, etiam ad hæreditatem non perveniant. In Epistola ad HEBRÆOS Cap. VI: 4. & X: 29. de fidei, post acceptum Spiritum sanctum, desertoribus dicitur, eos *Spiritum gratia contumelia afficere*. In quibus verbis supponitur fieri posse, ut quis acceptum adoptionis testimonium negligat, & ad tantam impietatem prolatur, ut a fide desciscat, & dignitati filiorum Dei, cujus Spiritum testem habuerat, renuntiet. Non alios itaque Spiritus testimonium de futura hæreditate certos & confirmatos reddebat, quam qui hoc donum sollicitè conservare studebant, seque divino pignore dignos gerebant.

V. Atque in eo situm erat primorum fidelium privilegium, Pertinebat illa quod fidem dona spiritualia sequerentur, de quorum celesti origine neque ipsi, qui ea accipiebant, neque alii qui aderant, prima Ecclesiæ tempora. dubitare poterant. Ipsi eorum vim & efficaciam in animo sentiebant, & alii eorum effecta conspiciebant. Non enim per secretum impulsu & tacitam insusurrationem, sed per visibilem operationem Spiritus agebat. Durabat autem ejus effectum, non ad breve tempus, sed per omnem vitam; nisi si quis sua culpa se hujus muneris fructu privasset. Verum post Apostolorum tempora hoc donum cessasse videtur; raram enim vel nullam ejus

jus mentionem, in proximorum seculorum scriptis, invenire licet. Quapropter Apostolorum dicta, de Spiritu *testimonium prabente & fideles obfignante*, ad primi temporis fideles restringenda videntur, in quos proprie conveniunt; sequentium vero temporum fidelibus, quibus conspicua illa dona non contigerunt, similia dicta non nisi improprie & sensu ab Apostolorum mente diverso, applicari possunt.

Eorum necessitas illis temporibus. VI. Neque existimandum est, sequentis ævi Christianos in deteriore conditione constitui, si eximium illud donum, toties in Apostolorum scriptis celebratum, sibi attribuere nequeant. Sunt enim alia quoque Christi promissa, ad primos fideles ita pertinentia, ut omnes agnoscant ea sequentibus temporibus non convenire. Ut cum dicit, *Amen, amen dico vobis, qui in me credit, opera quæ ego facio, ille quoque faciet, hisque etiam majora faciet*, JOH. XIV: 12. MARC. XVI: 17. Hæc dona in initio Evangelii prorsus necessaria erant; ut hominibus quam certissime de Christi cœlesti dignitate constaret. Quod contigit, cum non solum Apostoli per Spiritus dona notabiles fierent; sed similia quoque dona, per ipsorum ministerium, cum aliis credentibus communicarentur. Hinc ille Spiritus de Christo *testari* dicitur, JOH. XIV: 26. & ipse Deus per *Spiritus sancti distributiones* doctrinæ & exaltationi Christi *testimonium prabere*, HEB. II: 4. Ejusmodi donorum necessitas ex eo quoque apparet, quod Apostoli, alique Evangelii præcones, apud homines Ethnicismi tenebris immeros, & ad quos necdum ulla de Christo fama pervenerat, fidem in Christum, tanquam unicum salutis medium, annuntiantes, omnino extraordinario Spiritus auxilio opus habebant, quo dictis ipsorum pondus accederet, & auditores convincerentur hæc non sine divino Numine doceri. Præterea illi, quos ad fidem adducebant, similibus donorum participes facti, & præsens testimonium de veritate doctrinæ Apostolicæ in se ipsis accipientes, ipsam doctrinam distinctius percipiebant & simul apti fiebant ut eam quoque apud alios propagare possent. Porro Apostoli a Christo mandatum habentes, ut quaquaversum Evangelium diffeminarent, MARC. XVI: 15. ACT. XVII: 30. & quamplurimas gentes adirent, ut fatalem a mentibus caliginem depellerent; ACT. XXVI: 18. non diu in singulis oppidis morari poterant. Quare

Quare necesse erat, ut postquam alicubi Ecclesiam congregassent, in ea quosdam relinquerent, qui eodem Spiritu illuminati, post Apostolorum discessum, cœptum opus promovere possent.

VII. Hæc quidem, quam necessaria primis temporibus dona illa Spiritus fuerint, clare demonstrant. Verum ea necessitas locum habere desiit, postquam Christi doctrina longe lateque sparsa, & a multis seculis apud innumeros populos publice recepta fuit. Singularis illa Spiritus effusio in novitios credentes, æque ac potestas miraculorum, pertinere ad foundationem Religionis Christianæ inter gentes, contrariis notionibus & moribus imbutas; apud quas nunquam introduci, aut inter hostilem vim undique ingruentem conservari nedum crescere potuisset, nisi Christus visibili Spiritus divini ope Religionem suam asseruisset. Verum per Spiritus operationem tam firma & immota ejus fundamenta posuit, ut deinceps absque ejusmodi miraculosis & extraordinariis donis subsistere, & se contra portas inferorum tueri valeat, MATTH. XVI: 18.

VIII. Quæri posset, An extraordinaria illa Spiritus effusio, quam primitiva Ecclesia passim experta est, post Apostolorum tempora prorsus desierit? Ut ad hanc quæstionem recte respondeatur, ejus sensus paulo distinctius constituendus est. Nam pro diverso ejus sensu, etiam responsum differre necesse est.

IX. Primo. Si quæstio respiciat ejusmodi Spiritus effusionem, per quam fidelibus conferuntur dona sanationum, operationes virtutum & genera linguarum, I. COR. XII: 9, 10. tunc respondemus, ejusmodi dona, si adhuc continuarentur & alicubi subsisterent, latere non posse. Antiqua Ecclesia, quæ Apostolorum temporibus successit (1), ejusmodi operationes apud se locum habuisse non memorat. Recentior Ecclesia Romana Sanctis suis dona sanationum aliasque virtutes miraculosas adscribere solet. Sed cum credulitate aliorum sæpe abusa sit; jam diu est ex quo se apud prudentiores suspectam fecit, vel etiam fidem suam plane decoxit. Quemadmodum alibi notavimus.

X. Se-

(1) JUSTINUS MARTYR Dial. cum Tryphone, p. 308. C. 315. B. IRENEUS apud Eusebium Hist. Eccl. V. 7. Vide H. DODWELL Disser-tationes Cyprianicas, Diss. IV.

2. Responsio.

X. *Secundo.* Si in quæstione proposita respiciantur Spiritus dona, quæ consistunt in facultate futuros eventus prædicendi, vel quæ aliquem aptum reddunt ad prædicationem dogmatum Religionis Christianæ, per immediatum afflatum & influxum, absque studio & meditatione; tunc respondemus, negari non posse, existisse variis temporibus, inter Christianos æque ac olim inter Judæos, *falsos Prophetas*, 2. PET. II: 1. qui ut sibi auctoritatem apud rude vulgus conciliarent, se Dei Spiritu agi, Deumque ipsorum ore loqui, jactarunt. Verum ex eventu apparuit, ea quæ pro Spiritus divini dictatis venditabant, non nisi hominum commenta, vel emotæ mentis & turbatæ imaginationis ludificationes fuisse. Idque toties compertum est, ut si mundus per experientiam doctior & cautior fieri posset, jam dudum contra ejusmodi fraudes inaccessus esse deberet. Præsertim cum jam olim Christus, MATTH. XXIV: 24. & Apostoli fideles monuerint, ut sibi a talibus caveant, qui immediatas revelationes & divinos afflatus jactant, nec nisi post sollicitum & accuratum examen iis fidem adhibeant, 1. JOH. IV: 1. Non negamus (quis enim Christianus hoc negare sustineat?) Deum, nunc æque ac olim, homines extra ordinem Spiritu suo implere posse, ut Apostolorum operibus similia faciant. Verum id quoque tenendum est, non esse hodie eandem, quæ olim fuit, talium operum necessitatem. Tunc nova, inaudita, recens cælo delata doctrina hominibus credenda proponebatur. In hunc finem omnino opus erat, ut quæ pro divinis recipienda erant, divina esse appareret. Nunc vero non alia docenda sunt, quam quæ Apostolorum scriptis comprehensa longa seculorum series recepit. Non solet autem Deus ita esse miraculorum prodigus, ut homines singulari Spiritus operatione ad ea docenda instruat, quorum auctoritas dudum agnita est, & ad quæ docenda se studio & labore aptos reddere queunt. Quod si quid a Christi vel Apostolorum doctrina diversum nobis obtrudere velint, tunc ipsis fidem denegandam esse, etiam si Spiritus impulsus vel immediatus Angeli alloquii prætexant, ab Apostolo moniti sumus, GAL. I: 8.

Remanent dona ordinaria.

XI. *Tertio.* Memorata Quæstio respicere potest non Miraculorum vel Prophetiæ donum; sed illud testimonium Spiritus, quo

quo fideles certi redduntur se esse filios Dei. Sic sensus quæstionis foret, *An, cessante miraculosa Spiritus operatione, hoc testimonium quoque cessare existimandum sit?* Ut quæstioni hoc sensu acceptæ distincte respondeamus, notandum, præter dona Spiritus quæ ad Apostolorum tempora pertinent, memorari quoque dona, quæ omnium temporum fideles spectant: Ea nimirum, quæ ad incrementum & perfectionem interioris hominis faciunt, quæque Christus respicere videtur, LUC. XI: 13. collat. cum MATTH. VII: 11. Nam bona dona, quæ assiduis votis a Deo obtinentur, non ad dona primis fidelibus peculiaribus, sed ad ea quæ universalis & perpetui usus sunt, referenda videntur. JACOBUS Cap. I: 5. ea sapientiæ nomine appellat, *Si quis vestrum*, inquit, *sapientiæ indigeat, a Deo petat, qui omnibus liberaliter dat, & non exprobrat.* Sic quoque Paulus, fidelibus Spiritum sapientiæ & revelationis in Dei agnitione vovens, ut promissorum divinorum præstantiam & certitudinem distincte percipiant, eaque firma fide teneant; EPH. I: 17. tum quoque, ut Deus ipsis det potentia corroborari, per suum spiritum, secundum interiorum hominem, ut Christus per fidem in ipsorum cordibus habuerit, ibid. III: 16, 17. ea vovet, quæ Deus non unius, sed omnium seculorum fidelibus concedere paratus est, & quibus opus habent ut sanctimoniam in timore Dei perficiant, 2. COR. VII: 1. Hujus sanctimoniam causa Spiritus sanctus olim fidelibus datus fuit, ex eo Spiritus sanctificationis dictus, ROM. I: 4. 1. COR. VI: 11. 1. PET. I: 2. TIT. III: 5. non solum, quia per eum a mundo in peculiarem Dei populum separantur; sed ut cælestis muneris honore dignati, ad sanctitatis studium continuo excitentur. Hoc vocat Paulus corporis operationes per Spiritum enecare, ROM. VIII: 14. secundum Spiritum vel Spiritu ambulare, ibid. vs. 1. GAL. V: 16, 23.

XII. Hisce præmissis, ad allatam quæstionem respondemus, Quale: cessantibus donis extraordinariis ordinaria remanere, e quibus fideles testimonium adoptionis suæ petere possunt. Hoc tamen inter utraque dona discrimen intercedit, quod priora per se denique: fidelium dignitate testarentur. Non enim dabantur nisi credentibus; unde ex ipso dono constabat eos ad Dei populum pertinere. Verum ordinariæ Spiritus operationes in animo minus

conspiciuntur sunt; nec ipsa mens hominis semper dignoscere valet, qua ratione illæ peragantur, vel in qua re Spiritus suggestio differat ab ipsius mentis & rationis dictamine. Quapropter fideles jam, non ex ipso dono sicut olim, sed e fructibus Spiritus, de conditione sua certiores fiunt. Hi fructus recensentur ab Apostolo, GAL. V: 22-24. Idem ait, ROM. XIV: 17, 18. *Regnum Dei non est cibus neque potus, sed iustitia & pax & gaudium in Spiritu sancto; qui enim in his Christo servit, Deo acceptus & hominibus probatus est.* Confer quæ Jacobus de cœlestis sapientiæ fructibus monet, Cap. III: 17, 18. Qui tales fructus producant, in se testimonium adoptionis habent; & quidem certius & minus fallax, quam quod ex ipsis miraculosis donis primorum temporum petebatur. Nam quamvis ad sanctificationem fidelium darentur, fieri poterat ut quidam, tanti domini usum negligentes, Spiritus testimonium sibi inutile redderent. Ipse Christus non omnes, quos Spiritus donis insignes reddidit, olim pro suis agnosceret, MATTH. VII: 22. Qui vero memoratos fructus Spiritus copiose producant, illi testimonio adoptionis fruuntur, quod eos nunquam confundet. Nam, ut Paulus ait, *quotquot Spiritu Dei aguntur, illi sunt filii Dei*, ROM. VIII: 14. h. e. qui ejus ductum in agendo sequuntur.

De testimonio Spiritus per immediatum influxum. XIII. Quidam, quamvis statuunt, fidelem per fructus Spiritus etiam de adoptione sua certiores fieri, tamen per testimonium Spiritus aliquid intelligere videntur, quod sit a fructibus illis sejunctum; quodque per arcanum quendam influxum in animis fidelium agendo, eosque mira & ineffabili ratione afficiendo, illis adoptionis testimonium præbet. Sic enim aliquis, non ex Mysticorum, quos dicunt, grege, sed celebris inter Reformatos Theologus, speciales divini amoris actus describit, quibus Deus solos filios dignatur: *Huc pertinet, quod eos Spiritu nonnunquam suo, velut in sublime raptos, luce sua cœlesti circumspendeat, faciem suam candida caritate coruscantem visendam præbeat, osculetur eos osculo oris sui, admitat ad amabilissimam secum mystici amoris reciprocationem* — (1). In sequentibus de testimonio

(1) WITSIUS OEcon. III. II. §. 34 & 37. Vide similes Mysticorum phrasas

monio Spiritus sic loquitur, *Accedit internus quidam, nulloque humano sermone explicandus instinctus, immediate dilectos Dei adoptionis sue certiores reddens; non minus quam si in tertium subvecti cœlum, ex ipsius Dei ore, sonoro aliquo oraculo, id accepissent.* — Sed admodum vereor, ne quod ille tanquam instinctum Spiritus describit, potius numerari debeat inter imaginationis sibi indulgentis & suavibus cogitationibus se oblectantis somnia; qualia nonnunquam vigilantibus accidere solent, quando mens sine pondere ludit. Ipse auctor fatetur, hæc fidelibus non frequenter contingere. Potuisset addere, plurimos esse fideles, quibus nunquam in Mysticorum Parnasso sic somniare contigit. Paulus vero testimonium Spiritus memorat, quod omnes fideles vel in se ipsi experti erant, vel in aliis ecclesiæ membris observare poterant. Præterea, quæ raro accidunt, quæque plurimi nunquam experiuntur, pro nota allegari nequeunt, quæ fidelem de adoptione sua certiores facit. Alioquin dicendum foret, eos qui ejusmodi raptibus & instinctibus non afficiuntur, interea de conditione sua dubios & suspensos esse debere. Ne urgeam, hanc notam non ita certam esse, quin homines in ea decipi possint, & propriæ imaginationis suggestiones pro immediato illapsu Spiritus amplecti. Addit modo allegatus Doctor, *In hac voce Spiritus Dei tantam esse claritatem & tantam majestatem, efficacitatem tantam — ut qui voci illi assueverunt, facili eam negotio ab omnibus aliis discriminant.* Quæ quidem, ad objectiones removendas, pro arbitrio poni possunt; sed rem se ita habere minime probant. Quod si quis ab iis, qui se talia sensisse dicunt, postulare, ut eorum divinam originem probare velint; frustra esset. Respondet enim auctor, *hæc disci non posse nisi experiundo.* Vult tamen in ejusmodi generosis motibus, dulcissimisque raptibus, quos Dei Spiritus in fidelibus ciet, consistere medullam interioris Christianismi. Possumus hoc illi concedere; si per interiorem Christianismum intelligat eum, quem Mysticis

phrasas apud Auctorem libri dicti *Examen des défauts Théologiques*, Tom. II. P. 235. qui iis allegatis subjungit, *Termes familiers aux Théologiens Mystiques & Moraux, pleins d'une onction apparente, mais qui ne sont qu'un pompeux Glimathias.*

sticis ita appellare libuit. Sed hactenus in Scriptis N. Foederis observare non licuit, Christum ejusve Apostolos talem Christianismum docuisse. Quapropter, quem ille vocat *internum instinctum* & *dulcissimos raptus*, inter Spiritus testimonia referre non ausim. Sed Apostolos secutus, illud Spiritus testimonium multo certius, vel potius unicum esse arbitror, quod e fructibus petitur, qui in vita apparent. Quo illi copiosiores & constantiores existunt, eo certiores fiunt fideles, se Spiritu Dei agi; atque ex iis solidam spem, solatium & gaudium experientur, quæ Petrus memorat, 1. Epist. I: 8.

De ob-
signatio-
ne Spiritus.
XIV. His pauca addemus de *Obsignatione Spiritus*, quæ Eph. IV: 30. memoratur, atque ad dona extraordinaria, quæ nascentis Ecclesiæ privilegium fuere, unice referenda videntur. Ejusmodi donis instructi dicuntur iis *obsignari*, quoniam indicium præbent (ut diximus) Deum tales pro suis agnoscere, eosque hoc pacto de reliquorum promissorum implemento securos reddunt. Sunt tamen insignes Theologi (1), qui hanc obsignationem ad omnium temporum Christianos pertinere putant; appellatur ipsis, *certior ac solidior de vita aterna & favore divino confirmatio, per Spiritum S. pignoris instar*. — Volunt, eam non omnibus vere fidelibus contingere, sed si quis gravi aliqua calamitate aut persecutione pressus — Deum oret, tunc Deum *solere* (a) *hoc donum concedere* (a). — Sed dum illud donum ad certas quasdam & peculiare vitæ circumstantias restringunt, eo ipso ostendunt, se per id aliquid diversum intelligere ab eo, quod Paulus respicit. Ille enim de dono cognito loquitur, cujus vel omnes vel saltem plerique conscii erant. Nulli dubitamus, quin Deus fidelibus, qui in gravibus æumnis & tentationibus ad ejus opem confugiant, singulari ratione adsit, & vires sufficiat. Verum nullo indicio constat, Apostolum ejusmodi casus respicere. Quod si quis hoc auxilium, vel solamen *obsignationem Spiritus* appellare velit, non multum refragabor; dummodo observetur, nomen quidem a Paulo desumptum esse, rem vero, quam hac phrasi designant, in loco allegato non doceri.

(1) EPISCOPUS Predic. p. 864. SHARP Sermons, T. V. p. 102.

CAPUT VII.

De Promissis Evangelii ad Vitam præsentem pertinentibus.

I. **D**iximus de bonis N. Foederis, quæ in hac vita locum An habent; scilicet de *Justificatione*, *Pace cum Deo*, de *Spe* Christus ejusque *Certitudine*, de *testimonio Spiritus* ejusque *auxilio*, ut si- promissa tempore-
deles idonei fiant ad præstandum quæ Deo grata sunt per Jesum ralia de-
Christum. Nunc transeundum esset ad ultimum dispensationis derit.
Euangelicæ finem, qui est Resurrectio ad alteram vitam, qua
vocati promissionem accipient sempiternæ hereditatis, HEB. IX: 15.
Sed non abs re fuerit, prius inquirere, an præter bona, ad perfectionem fidelium pertinentia, quæ Christus *excellentioris foederis mediator & sponsor* attulit, HEB. VII: 22. VIII: 6. alia quoque promissa dederit, quæ temporalem conditionem fidelium spectant, dum in hac vita morantur & adoptionis fructum expectant.

II. Per promissa ad vitam temporalem sive præsentem per- Quid sint
tinentia, intelligimus promissa, quæ Christi doctrinam professis promissa
& ex ejus formula viventibus, promittunt res publice & priva- tempore-
tim lætas & tranquillas, bonam valetudinem, vitam longævam, ralia.
numerosam sobolem, agros uberes, opes, divitias, quæque his
affinia mortales inter præcipua ponunt, quæ vitam præsentem
commodam & beatam reddunt. Ejusmodi promissis Lex Mo-
sis sancita fuit; additis etiam contrariarum æumnarum & miseriarum comminationibus, si legem transgredierentur Deique cultum desererent. Quæ legi possunt, LEV. XXVI. DEUT. XXVIII. Verum nihil horum in Scriptis N. Foederis legas. Talia
Nec Christus vel Apostoli similes promissiones vel minas homi- non le-
nibus proponunt, ut eos ad fidem alliciant & ad vitam sanctam guntur
excitent, vel a moribus improbis & desertione fidei deterreant. data.
Nisi quod apud Judæos in Judæa habitantes, instans Hierosolymæ & Templi excidium sæpe in argumentum adhibetur, ut ad pœnitentiam & fidem permoveantur, tanquam unicum remedium